

ESKİŞEHRİN ESKİMEYEN YÜZLERİ

Tayyib Atmaca

DENEME

NAR

Nar Yayınları 2014 İstanbul

MERAM

İnsan bu dünyanın konargöçeri
Bugün burda yarın nerde bilinmez
Hiç kimse şehrinde mukim değildir
Bir fırtına eser kasırga kopar
Rızık kösasının düşer peşine

Karnının doyduğu nefes aldığın
Her yer senin olur sen sende isen
Sen sende değilsen şehir neyine
Ne eşin ne dostun ne de yarenin
Sanal bir dünyadan öteye geçmez

Odunpazarı'nda bir mahallede
Göbeğim kesilse bu yaşa gelsem
Biraz daha farklı bakardım şehre
Kimler geldi kimler gitti bilirdim
Biraz daha tam olurdu bu kitap

Alın teri döktüm gönüller ekdim
Burhan Sakallı'nın teşvikleriyle
Şehir bende gezdi ben şehri gezdim
Hangi yana dönsem karşımda durur
Eskişehrin eskimeyen yüzleri
Odunpazarı, Kasım 2013

AKARBAŞI DEĞİRMENİ

Gün dağların arkasında kızıl elbisesini soyup sarı elbisesini giymeye başladığı vakitte değirmenci macar kilitli koca kapıya yanaşır; anahtar, koyun ya da keçi yününden yapılmış bir iki karış büyüklüğünde örme ipe bağlıdır. Besmele çekerek kaba ardıç ya da mazı(meşe)dan yapılmış büyük kapıyı gıcırdatarak açar. Gecedan öğütülmüş un çuvallarını sayar, un teknesini, değirmen taşını, değirmen taşı üzerinde değirmen döndükçe ibre vazifesi gören iple dört köşeli silindir şeklinde buğday teknesine bağlanan göstergeye bakar. Suyun çağılığını dinler, bir anormallik yoksa su, değirmeni döndürecek seviyede akıyor demektir.

Günün ilk ışıkları ile birlikte Atlıhan'da kimse kalmaz. Evli evine, yolcu yoluna hazırlanır. Öküzler, atlar, katırlar, eşekler yemlenir. Artık yola revan olma vakti gelmiştir. Eşeğin, katırın üzerine semeri atılır, arka kayış kuyruğun üzerinden geçirilip tam kalça hizasına getirildikten sonra karnının altındaki kolanı çekip semerin öbür yakasına bağladın mı iş tamam. Ama at öyle değil. Eyeri atın sırtına koyduktan sonra sağa sola çekiştirilerek tam oturup oturmadığına bakılır. Atın arka kayışı, buna kuyruk kayışı da denir; eşek ve katırından farklı ve incedir. Tam kuyruk sokumunun altındadır. Atın eyeri de aşağı yukarı eşek ve katırın kolanı gibi bağlanır. Üzengi, daha doğrusu binicinin meşin koltuğundan iki yana sallanan, bir ayakucunun gireceği genişlikte basılarak ata binilen bir çeşit basamaktır. Dizgini unuttuğumu sanmayın. Dizgine de bir şekil direksiyon desek olur mu? Neden olmasın. Atın ağzındaki gеме bağlı, yaklaşık iki metre uzunluğundaki kayışı, sürücü bazen kendisine doğru çekip çekip bırakır peşinden de “deh yavrum” dediğinde kayışı hangi tarafa doğru çekerse at o yöne yönelir, sonra da ikisini birden çekip bıraktığında at yol almaya başlar. Buna dizgin de diyebiliriz, fren de. Peki, at vitesine nasıl geçer dersiniz onu da söyleyeyim; ayaklarınızın topuğu ile atın karnına yavaştan başlayarak daha sonra hızlandırarak vurmaya başladığınızda at süratlenir. Kağnyı es geçeceğimi zannetmeyin. Kağny; şimdinin orta direk sınıfına ait bir vasıta desek yeridir. Kağnın oldu mu öküzün olacak, öküzün varsa ekip biçebileceğin kadar tarla takımın da var demektir. Kağny: Sivri ucu uzun bir üçgen düşünün, sivri ucuna birleşme noktasından geriye doğru tahminen bir, bir buçuk metre uzunluğunda her iki öküzün koşulacağı doksan derece açıda boyunduruk bulunur. Bu boyundurukların her iki ucunda da öküzlerin boyunlarının geçeceği, genellikle meşe, ardıç ya da cevizden yapılan bir çocuk bileği kalınlığında iki zelve vardır. Öküzün boynu bu iki zelve arasına alınınca zelve bağı ile bağlanır. Zelve bağları da genellikle keçi kılından örülen örme ile zelvenin iki yakası öküzün boğazını kertmeyecek şekilde bağlanır. Öküzün boynu boyunduruğa gelir. Öküz gücünü boynundan alarak kağnyı yürütür. Kağnın o üçgen ucuna ok denir. Kağny sürücüsünün yokuş çıkarken ya da inerken bir eli okta olur. Öküz kaba dilden anlamaz. Sürücünün komutu “ho ho”dur. Sürücü bu ho ho'yu sinirli bir şekilde söylerse öküzler bunu anlamakta gecikmez. “Bir ho vardır, yokuş çıkarır, bir ho vardır zelve kırdırır” da demiş atalar. Kağny durmak zorunda kalırsa boyunduruğun öküzlerin boynunda kalıp onlara yük olmaması için okun boyunduruğa yakın yerinde yerde sürünen bir dayağı vardır. Sürücü oka omuz vererek biraz yukarı kaldırır ve dayağı okun altına dikerek dayar. Böylece kağnın el freni çekilmiş olur. Öküzlerin kağnyı çekerken durması gereken zamanlarda arkalarını yasladıkları bölüme ise göp denir. Öküzlerin şimdiki şehir faytonlarında moda olan atık toplama depoları yoktur. “Öküz olmadan göpe dökme” atasözü de “Fare olmadan çuval dibi delme” atasözüne yakın bir sözdür. Kağnın diğer müstemilatına girmeden öküzden biraz daha bahsedelim. Öküz, tabiri caizse haremağasıdır. Öyle yapılmasa çifte çubuğa gitmez. Söz öküzden açılınca atalarımızı da boş geçmek olmaz değil mi? Tarlalarda, çiftte, kağnyda canı burnuna gelip ölmek üzere olan bir öküze de: “Amanın ölmeye ölüyorum bari postumu ineğin üstüne atın” dedirtmişler. ‘Artık değirmene doğru yola çıkalım’ mı diyorsunuz. Siz de haklısınız konuyu fazla abarttıysam bağışlayın. İnsan eskilere gidince çenesinin yayı yerinden fırlıyor.

Nerde su var orada hayat, bereket vardır. Porsuk Çayı, eski zaman gâvurlarının adına “Tymbris” dediği, Kütahya’nın Selçuklu hükümdarı Melikşah zamanında alınmasıyla Melikşah’ın önemli komutanlarından olan Emir Porsuk Bey’in adını alır. Afyonkarahisar’da Aksu Dağı’nın kuzey yamacından inen Bayatçık Deresi ile Kütahya Gediz civarında Murat Dağı’nın kuzey yamacından inen Kızıltaş Suyu’nun birleşmesiyle doğar. Kütahya Ovası’ndan geçip Eskişehir’i ikiye biçerek Sakarya Nehri’ne dökülür. Porsuk Çayı’na, Sakarya çocuğu da diyebiliriz. Bir çay birkaç değirmen döndürecek su akıtmıyorsa o çaya çay mı denir? Afyonkarahisar’dan Kütahya’ya; Kütahya’dan Eskişehir’e; Eskişehir’den Sakarya Nehri’ne dökülene kadar gittiği yere bereket akıtan Porsuk Çayı’nın bir kolu da bizim Akarbaşı değirmeninin çarkını döndürerek değirmenden bereket savuruyordu. Hani “Bizim Yunus” Dolap Niçin İnilersin şiirinde:

*“Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş çalap
Derdim vardır inilerim”*

diye içinin iniltisini dolaba söyletiyor ya; ha işte bu dolap, değirmeni çalıştıran değirmen taşını döndüren dolaptır.

Değirmen, yüksek bir şelale gibi yerden akan ya da bir varil genişliğinde sağlam ağaç tahtalarından, bükülen saçlardan yapılan bir buçuk kulaçlık genişliğinde bir borudan dolaba dökülen su ile çalışır. Bu su dolaba gürül gürül akmasa olmaz.

Su öylesine, yukardan mütemadiyen başıboş akmaz. Değirmen çalıştırılacağı zaman su, değirmene akıtılır, çalışmadığı zamanlarda ise önüne bir bent çekilerek başka tarafa akıtılır. Yüksek yerden hızla akan su, dolabı döndürür, dolaptan bir mekanizma da değirmen taşını döndürür. Değirmenin iki taşı vardır, birisi üstte, birisi altta. Alttaki daire şeklindeki taş yerinde durur, üstteki taş ise suyun dolabı döndürme kuvveti ile döner. Üstteki taşın ortasında iki el parmağını boru şekline getirdiğimizdeki büyüklük ne kadar ise tahminen o kadar oyulmuş bir daire şeklinde çukur bulunur. Yukarıdan huni şeklinde inen boru, tahtadan yapılmıştır. (Karenin kenarlarının yukarıdan aşağıya doğru köşelerini muhafaza ederek huniye benzetilir.) Değirmenin ağzından dökülen arpa ya da buğday tarifte bahsedilen çukura dökülmeden önce küçük tahtadan bir ark vasıtasıyla değirmene akıtılmaya başlar. Bu küçük arktan değirmenin iki taşı arasına yavaş yavaş dağılan buğday, arpa, çavdar ya da mısır, üstteki ve alttaki tırtıklı taşlar arasında savrulan kar tipisi gibi un tek nesine savrulur. İskender Pala Ah Mine'l-Aşk isimli kitabında Nevres’in;

“Önün ardın gözet fikr-i dakik et onda bir söyle

Öğütme ağzına her ne gelirse âsiyâb-âsâ” beytini bizimle paylaşır, “Sözün önünü ardını gözet, ince düşün, onda bir söyle. Değirmen gibi ağzına her ne gelirse hemen öğütme” diye açılımını da verir. Evet değirmene hangi tahılı dökersen onu öğütür. Ama insan her ağzına gelen kelimeyi dilinden savurmamalı.

Özellikle yaş elliyi bulup çocukluğunun büyük bölümünü taşranın taşrasında bir köyde geçiren hangi insana sorsanız paranın adını bilir ama kendisini bilmezdi. Köyün bakkalından bir şey mi alacaksınız; yumurta, fasulye, buğday, arpa vs. götürerek almak istediğinizi alabilirdiniz. Yani çocukluğun alışverişi bir bakıma takas usulüyle yapılırdı. İşte değirmen de böyledir. Değirmenci öğüttüğü tahıldan onda bir alır yani bu günün söyleyişiyle öğüttüğü unun yüzde onunu ücret olarak alırdı. Buğdaylar un öğütülecek huniye doldurulurken şinik ya da kile denilen ölçü aleti ile ölçülürdü. Un teknesinden parmaksız yaba ile de torbalara doldurulur. Şinik, silindirik şeklinde üstünde kapağı bulunan tahtadan bükülerek yapılmış bir kap, ölçü aleti. Yaklaşık yedi buçuk sekiz kilo ağırlığında tahıl alır. Pratiklik olsun diye dört şinik ölçüye de bir kile denmiş. Değirmenci tahılı şinik olarak mı saydıktan sonra yoksa unu öğüttükten sonra mı payını tahıl ya da un olarak alır orasını bilmiyorum. Bu değirmenlerde öğütülen unun ekmeğinin tadı ile şimdiki yediğimiz ekmeklerin tadını sakın karıştırmayın,

Çünkü su değirmeninde ğütölen unun kokusu bir başkadır. Tabiri caizse hormonsuz un da diyebiliriz.

Değirmenci ğüttüğü unları, müşteri torba getirdiyse torbalara, yayma getirdiyse yaymalara doldurarak bir kenara ayırır. Sıra yüklemeye geldiğinde değirmende adam eksik olmadığından insanlar birbirlerine yardım ederek yüklerini, kağnılara, katırlara, eşeklere yükleyip evlerinin yollarını tutarken değirmenci de suyun boğazını çoktan kesip değirmeni durdurmuştur.

Değirmenci hakkını kendi yaymasına doldurduktan sonra yarın ğüteceği tahılları da sıraya koyup ondan sonra kapıyı gıcırtyla kapar ve macar anahtarın kilidini kapı ile birbirine geçirerek Akarbaşı Değirmeni'ni Allah'a emanet edip evin yolunu tutar.

Eskişehirli olup da Akarbaşı Değirmeni'nin yerini bilmeyen yoktur demeyin. 1524 yılında yapılan Kurşunlu Külliyesi'nin yerini bilmeyenler Akarbaşı Değirmeni'ni de haydi haydiye bilmezler. Arifler beni bağışlasınlar tarifimiz elbette onlar için değildir.

Eski adı Hasan Polatkan Bulvarı, yeni adı Atatürk Caddesi'nin hemen girişinde sağa dönen Mustafa Kemal Atatürk Caddesinin hemen giriş sağ köşesinde Akarbaşı Camii'nin yanında. Cami ile duvar duvara olan taksi durağından cadde istikametine değil de sağa dönüp biraz yürüdükten sonra üstü beton kaplı bir yer göreceksiniz. Orada birkaç dakika durup kulak misafiri olursanız Akarbaşı Değirmeni'nin suyunun çağıldayarak ayaklarınızın altında aktığını hissedersiniz. Değirmen de işte o beton yığınının altında bir yerde yatıyor. Peki, “bu değirmenin suyu nerden geliyor” mu diyorsunuz? Kulak asmadınız mı o su, Porsuk'un bir kolu. Hasan Polatkan Caddesi'nin ikinci dönemecine varmadan üstünden geçtiğiniz köprünün altından geçiyor, Akarbaşı Değirmeni'ne selam verip Hamam Yolu'nun altından geçerek Porsuk'a karışıyor...

ATATÜRK'ÜN MAKİNİSTİ

Hayat dediğimiz nefes alıp verme arasında geçen zaman değil mi?

Hayatı çok kısa mı tarif ettim yoksa. Siz tarif etseniz bu zaman aralığını uzatabilir miydiniz? Hiç zannetmiyorum. Sadece bu zaman aralığında aklınızın yettiği günden bugüne hayatınız bir film şeridi gibi gelir ve geçer. Siz bu zamanın uzun olduğunu iddia ederseniz ben de size belki birkaç dakika içinde gördüğünüz rüyayı anlatmanızı istesem belki de saatlerce anlatırsınız. Bu kadar uzun bir rüya kaç dakikada görülür orasını bilmiyorum. Bildiğim tek şey ise korkulu bir rüya gördüğümüzde ancak kendimize geldiğimiz zaman rüyanın gerçek olmadığına şükrederiz. Şükrederiz şükretmesine de aslında her gece ölüp, sabah dirildiğimize kendimiz dahi inanmayız. Hatta Yaraticımız “Her nefis ölümü tadacaktır” demiyor mu?

Her insan hayat ile ölüm arasında bir çizgi üzerinde sek sek oynayıp dururken ne zaman çizgiye basacağını nereden bilebilir? Hem bir yazar da “Her doğan ölecek kadar yaşlanmıştır” demiyor mu? Peki, biz farklı bir şey mi söylüyoruz? Ya siz ölümün ansızın gelip kapınıza dayanacağı andan önce “Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm” diyebiliyor musunuz? Hayat yalan ölüm gerçek/ Bu gerçeği herkes bilecek.

İşte bu gerçeği bildikten sonra Bizim Yunus’un diliyle hem de gözlerinizi kapatıp gönül pencerenizin bir kanadını açıp “Biz dünyadan gider olduk/Kalanlara selam olsun/ Bizim için hayır dua/ Kılanlara selam olsun” dizeleri Yunus’un makamına kadar ulaşır.

Kendi kendimize bir soralım; acaba her gün ya da ayda bir iyilik yapabiliyor muyuz? Bir insanın gönlünün kapısını hesapsız kitapsız çalabiliyor muyuz? Ya da kapısını çaldığımız insanı kendisinde bulabiliyor muyuz? Konuşmaktan üretmeye, üretmekten dağıtmaya kaç kişi fırsat bulabiliyor? Ne kadar soru işaretleriyle uğraşıyorum değil mi? Ne yapalım söz yüreğimizden parmaklarımıza böyle akıyor ve biz de Atatürk’ün makinisti Mehmet Saygaç’ın hayatından hayatımıza neyi ne kadar aktarabileceğiz onun telaşıyla kıvranıp duruyoruz. En iyisi bendeniz onun ağzıyla kendi dilimle Mehmet Saygaç’ı anlatmaya çalışayım.

Devlet Demir Yolları’na başladığımda Cumhuriyet henüz üç yaşında bense toraşanlıktan yeni çıkmış 16 yaşında çakı gibi bir delikanlıydım. Genel müdürümüz Vasfi Tuna mıydı, Haşim Ilgar mıydı bilmiyorum. Ama cennetmekân padişahımız Sultan II. Abdülhamid’in “Bütün kuvvetimle Anadolu Demir Yolları’nın inşasına hız verdim. Bu yolun gayesi Mezopotamya ve Bağdat’ı Anadolu’ya bağlamak, İran Körfezi’ne kadar ulaşmaktır.” dediğini duymuştum. Ha taş fırında pişirici ustasın ha kömürlü trende makinist; yani anlayacağınız yazı cehennem, kışı cennet. Ben işe başlamadan önce Rumeli, Anadolu-Bağdat, İzmir-Kasaba ve uzantısı, İzmir-Aydın, Şam-Hama, Yafa-Kudüs, Bursa-Mudanya, Ankara-Yahşihan arası yollar çelik ağlarla örülmüştü. Üç yıl makinistin yanında çıraklık yaptıktan sonra beşinci yılın başında bize de artık makinistlik yakışırdı.

Buharlı lokomotifi sürmedim. Ama kömürlü lokomotife gelince yıllarca sürdüm. İstasyondan kalkarken kısa kısa daha sonra uzayan düdükle birlikte çuf çuf çuf çuf sesleri ile yola revan olurduk. Bizim çaydanlıklarımız da çaydanlıktı ha. Ateşçimiz çaydanlığı bir demir ucuna takarak kazanın kapağından içeriye iter, birkaç dakikada çaydanlığı kaynatır sonra da demlerdi. Ateş ateşti, ha taş kömürü ha mangal kömürü. Çayları doldurup keyifle yudumlarken bir taraftan da yol boyunca bize el sallayan çocuklara selam verirdik. Bazen treni taşıyan aksi çocuklar da olurdu. Olsun çocuk çocukluğunu yapacaktı.

Kömürlü lokomotif deyip de geçmeyin, istasyonlara doğru yaklaştığımızda o meşhur düdüğümüz ve kara duman bulutu ile yolumuzu gözleyenlerle iletişim kurardık. Her makinist biraz zenciye benzerdi. Çünkü yol boyu gerek kömür kokusu gerekse tünellere gire çıka ister istemez zenci olmak zorundaydı. Hele trenin geçtiği yollara yakın evleri olanlar ya da istasyonda yaşayan müdürlerden gar şeflerinden tutun da diğer çalışanların aileleri yıkadıkları çamaşırların mis kokusunu içlerine çekme gibi bir lükse sahip olamadılar. Haydarpaşa’dan kalkıp Şam’a, Şam’dan kalkıp Mekke’ye gitmek isterdim. Ne mutlu o raylar üzerinde

ömürlerini törpüleyenlere. O gün gelecek, Haydarpaşa'dan kalkan bir hızlı tren bir günde Mekke'de soluklanacak. Ne mutlu o trenin oraya ulaşmasında katkı sağlayacak kişilere, makiniste ve yolculara. Hülyalara daldım biliyorum, biliyorum bilmesine de gönlümden böyle geçti onu da sizlerle paylaşmak istedim. Dönelim Anadolu'daki demiryollarına. Atamızın demir yolunu tercih ettiği seyahatlerinde onunla nerelere gitmedik ki. Mesela aklımda kaldığı kadarıyla anlatayım. Bir gün Malatya'dan Diyarbakır'a gidiyorduk Ergani İstasyonu'na vardık, makineye su ikmal yapıyorduk. Bu sırada Atatürk, "Diyarbakır'a saat tam 18.00'de girsin" diye emir vermiş. Bu saatte girmemize imkân yoktu, itiraz ettim. Ama Atatürk emrettiği için, Ergani-Diyarbakır arasında saatte 50 kilometre hızla gitmeme izin verilmesini istedim. Müfettişler izin verdiler. Çünkü o zaman hat yeniydi, saatte 40 kilometreden fazla sürat yapamıyorduk. Yanıma müfettişler geldi saatte 50 kilometre hız yaparak, tam 18.00'de Diyarbakır'a vardık. Bunun üzerine Atatürk, beni yanına çağırdı. "Verdiğim emre neden itiraz ettin" dedi. Ben de, 'Paşam, bize saatte 40 kilometre sürat izni verilmiş, saatte 50 kilometre hız yapmak lazım ki istediğiniz saatte Diyarbakır'a girelim, bunun için itiraz etmişim. Sonra müfettişler mesuliyeti üzerine alınca, ben de saatte 50 kilometre hız yaparak emir buyurduğunuz saatte Diyarbakır'a girdim. Allah muhafaza, sizi taşıyan vagon devrilseydi beni asarlardı. Bu tren Türk milletinin Atasını taşıyor, öyle kendi kendime karar veremezdim' dediğimde çok hoşuna gitmişti. Adını bilmediğim uzun boylu bir adama işaret ederek çağırıp bir şeyler söyledi.

Bana bir zarf verdiler. O zarfın ne olduğunu bilmiyordum. Atatürk ayrıldıktan sonra zarfı açtım, gözlerim yaşardı. Zarfın içerisinde o dönemin parasıyla aldığım maaşın beş misli para vardı. Bana ikramiye vermişti. Ondan sonra tüm seyahatlerine beni çağırttı. Her seyahat sonunda bana beş maaş ikramiye verilirdi. Atamız göçüp gitmişti, artık ben herhangi bir makinist gibi herhangi bir lokomotif sürüyormuş gibi olmuştum. Şimdi böyle büyük bir devlet adamının pilotluğunu, makam şoförlüğünü ya da başka devlet adamlarının, belediye başkanlarının, hülâsa kendini makam şoförü olarak gören herkesin kullandığı araçtan ziyade makam sahibini düşündüğünü başkaları bilemezdi.

Günler günleri, aylar ayları, yıllar yılları kovalayıp dururken bizim de takavut günlerimiz geldi de geçti. Dilekçemi verip artık ayaklarımı toprakta gezdirmeye başladım. İnsan emekli olunca gezecek tozacak bir sürü şehirler, yerler hayal eder ama hiç de öyle olmuyor. Hayat yoldaşım da göçüp gitti. Dört çocuk, altı torun var; onlarla günlerimi geçirmeye çalışıyorum, zamanın her anını onlarla değerlendirmek istesem de bu mümkün olmuyor. Bir evden camiye, camiden eve gidip gelmekle zaman tükenmiyor, ha bre uzayıp duruyor, hem insanın yanında ses yoldaşı olmasa sabahlar bile zor oluyordu. Kendime bir iş bulmam lazımdı. Allah öğretendenlerden razı olsun hem hafız olacaksın, hem cami ev arasında ömür tüketeceksin bu sana yakışmaz. Kendi kendime, ey Mehmet Saygıç! Allah'ın kitabını ezberleyen, bir başkasına ezberletmeden giderse, gitmesi gitme mi sayılır, dedim ve sonunda kendi mahallemizdeki camide çocuklara Kur'an öğretmeye karar verdim.

Yeni işimi en az eski işim kadar seviyordum. 15 yıl nasıl gelip geçti, 450 çocuğa elif be'den başlayıp Kur'an okumasını öğretmek bunların içinden 110 tanesini de hafızlık sınavlarından diploma alarak mezun etmek belki de çok az insanın yakalayacağı bahtiyarlıktı.

Tahta atım artık kapıda kişnemeye başlamıştı. 2008 yılında, 98 yaşında dünya istasyonunda indim. Eskişehir Asri Mezarlık İstasyonu'nda öbür dünya yolculuğuna başladım.

ATLIHAN

Eskiden insanlar gurbete çıktıklarında, bir yerden bir yere gitme ihtiyacı duyduklarında ya da gurbetten, gittikleri yerden dönerken yol o kadar uzar o kadar uzarmış ki ömür sayfasından dökülen yapraklara neler yazılmış, neler çizilmiş, bunu ancak o zamanı yaşamış eski adamlar bilir.

Sabahtan akşama kadar ya at sırtında ya da yürüme mesafesi arasına yapılan konaklama mekânlarına han ya da kervansaray denildiğini biliyoruz. Ama bunun yanı sıra bir de şehirlerde şimdiki otellerin yerine sayılan mekânlara da han denilirmiş. Görelim bakalım bu han kelimesi nasıl doğmuş, içi nasıl boşaltılan bir kelime oluverip çıkmış karşımıza.

Eski Türkler, kendilerine büyük görünen her şeye “han” unvanını verirmiş. Osmanlı Devleti zamanında ise padişahların isimlerinin sonuna bir unvan olarak eklenir. Fatih Sultan Mehmet Han, Yavuz Sultan Selim Han, Abdulhamid Han vs. gibi. Bu kelime aynı zamanda isim olarak da kullanılır. Metehan, Denizhan, Bedirhan, Orhan, Gökhan vs. uzatıp gidebiliriz.

Dükkân, at, eşek gibi hayvanların yattığı yer, şark tipi otel; bir bahçe etrafını çeviren dükkânlardan meydana gelmiş çarşı, konak, şehir ve kasabalarda ya da önemli kavşak noktalarında yolcuların ve hayvanların birlikte konakladıkları, içinde ahırları, yatacak odaları bulunan konaklama merkezleri de han adıyla bilinir. Günümüzde ise birden çok işyerinin bir arada bulunduğu yerlerin adı iş hanı olarak tanımlanmaya başladı. Beş on yıla kalmaz bu iş hanlarının adı da “rezidans” olarak değiştirilmeye başlanacaktır.

Kısaca çevremizdeki illerde ve aklımızda bulunan hanların isimlerini de saymadan geçmek olmaz değil mi? Bursa'da; Emirhan, Tahılhan, Kozahan, İpekhan, Geyvehan, Pirinçhan. Kütahya merkezde Kopuğun Hanı. Bu han garip gurabanın kaldığı bir handır, umarım restore edilmiştir. ‘Ey yazar artık sadede gel, ne demek istiyorsan diyeceğini de’ diye içinizden düşündüğünüzü az çok tahmin edebiliyorum. Bazı okurların aklına Faruk Nafiz Çamlıbel’in meşhur Han Duvarları şiiri geldiyse bize de ondan bir kıta aktarmak düşer:

*“Alaca bir karanlık sarmadayken her yeri
Atlarımız çözüldü, girdik handan içeri.
Bir deva bulmak için bağındaki yaraya
Toplanmıştı garipler şimdi kervansaraya.”*

İşte Hece şiirinin beş atlısından birisi olan merhum Faruk Nazif Çamlıbel, Ankara'da liselerde ve öğretmen okullarında edebiyat dersleri verir. 1946-1960 arasında Demokrat Parti'den İstanbul'dan milletvekili seçilir ve 27 Mayıs 1960'da Yassıada'nın soğuk duvarlarıyla tanışır. Mebus olduğu zamanlarda soğuk bir mart sabahında Ankara'dan Kayseri'ye “yaylı” fayton ile yaptığı üç günlük yolculukta doğar Han Duvarları şiiri. Söz konusu şiire konu olan han ise; XVI. yüzyılda Sadrazam Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı'dır. Şimdi Ulukışla'da ziyaretçilerin sadece bakıp geçtiği ama konaklayamadığı, duvarlarında Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ın;

*“Garibim namıma Kerem diyorlar
Aslı'mı el almış haram diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar*

Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'im ben” dördlüğü ile de olsa hem Han Duvarları şiirinde hem de Şeyhoğlu Satılmış olarak ölümsüzleştiğini bilmiyorlardır.

Bütün bir Osmanlı coğrafyasında önemli yer tutan bu hanların, kervansarayların duvarları ne acıları, ne yalnızlıkları, taşların dehlizlerinde hâlâ sakladığına inanıyorum. Benzinin, mazotun bilinmediği, hatta radyo denilen kutunun içinden ajansların geçmediği, türkülerin okunmadığı zamanlarda halkın birinci derecede iletişim sağladığı, dünyada olan bitenlerden haberdar olduğu bu hanlar adeta birer muhabere merkezleri gibiymiş.

Eskiden camiler şehrin merkezi sayılabilecek yerlere inşa edilirmiş. Kurşunlu Külliyesi etrafında kurulan adı üzerinde Eskişehir, bu külliye etrafında yavaş yavaş

genişlemeye başlar. Bir yandan konaklar yapılmaya başlarken bir yandan da ticaretin gelişmeye başlaması neticesinde adı sonradan ilçe olacak Odunpazarı şehirleşmeye başlar. Yeni şehir ile eski şehir arasında geçen yolun yeni şehir tarafında 1267 yılında 3. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında yapılmış, minaresi betonla kaplanmış, içi herhangi bir mahalle mescidini andıracak şekle getirilmiş Alaaddin Camii ve Kurşunlu Külliyesi'nden sonra Eskişehir'in en önemli mekânlarından birisi de Atlıhan olmuştur. Alaaddin Camii'nin yanında bulunan parkın daha önceleri mezarlık, daha sonraları ise... orasını söylemeyeyim. Ondan sonra da içine "kafe" yerleştirilerek düzenlenip park halini aldı. Eski şehir ile yeni şehir arasında beylerin konaklarına bakan Akarbaşı Değirmeni'ni de eski şehrin tanıkları arasında gösterebiliriz göstermesine ama şimdi o değirmenin üzerinde yeller; altında üstü kapatılan dere akıyor.

Şimdiki Hicri Sezen Parkının bulunduğu yere kağnılar, katırlar, atlar, eşeklerle odun satmaya gelenleri mi ararsınız, Akarbaşı Değirmeni'ne un öğütmeye gelenleri mi ararsınız bütün ahalinin buluşma noktası Odunpazarı olur. Bu insanları yatırıp doyuracak çevrede irili ufaklı bir takım hanlar yapılmışsa da bunlardan en önemlisi Atlıhan olmuştur. İşte yazımıza konu olan Atlıhan yaklaşık 1860 yılında o zamanın toprak ağalarından Takattin Bey tarafından işletmeye açılır. Yaklaşık bir dönüm üzerine kurulan hanın büyük ahşap bir giriş kapısı, ortasında geniş bir avlu bulunur. Kapının tam karşısındaki bölüm öküzlerin, atların ve eşeklerin konulduğu ahır olarak kullanılır. Ahırın sağ köşesinde bir nalbant dükkânı vardır, orta kısımdaki kuyudan ise hem hayvanların hem de insanların su ihtiyacı karşılanır. Hanın üst katındaki odalar ile zemin katının sol tarafındaki bazı odalar yan yana dizilmiş döşeklerden oluşan yatakhane olarak kullanılır.

Zaman bir varmış bir yokmuş gibi akıp giderken, biz de her ne kadar bu handa yatmadıysak da bakımsızlıktan yıkıldığı, ağaçlarının yakacak olarak sökülüp götürüldüğü zamanları gördük. Odunpazarı Belediye Başkanı Burhan Sakallı'nın tarihine bir vefa borcu olarak gördüğü Odunpazarı Evleri'ni yeniden ayağa kaldırmak için başlatmış olduğu projeler içerisinde Atlıhan da nasiplendi.

Atlıhan, orijinal yapısına sadık kalınarak yeniden ayağa kaldırıldı. Zemin ve birinci kattan oluşan Atlıhan, içerisinde lületaşı, çömlek, gümüş, cam atölyelerinin bulunduğu ve yöresel el sanatlarının öğretildiği, teşhir ve satışının yapıldığı aynı zamanda içindeki yöresel lokantaları ile Eskişehir'in sosyal hayatına tekrar kazandırıldı.

Eskişehir'e yolunuz düştüğünde amacına en yakın uygunlukta bir han ararsanız Atlıhan'ı tavsiye ederim. Alışverişinizi rahatlıkla yapabileceğiniz bu hanın küçük odalarında ayrıca konaklamak istiyorsanız bakın bu olmaz. Hemen Atlıhan'ın sağında, solunda biraz daha Kurşunlu Külliyesi'ne doğru çıktığımızda gönül rahatlığı ile 'butik otel'lerde kalabilirsiniz.

Atlıhan ve civarındaki konaklarla ilgili daha fazla bir şey söylemeyeyim. Siz onları gezerken onlar sizin kulağınıza Koca Yunus'un:

"Bunlar bir vakit beyler idi kapıcılar korlar idi.

Gel şimdi gör bilmeyesin bey hangidir ya kulları" dizeleriyle seslenir ve siz 'aaa sahi Yunus Emre Eskişehirliydi değil mi' demekten kendinizi alıkoyamazsınız...

BEN DEVRİME DEVRİM DEMEM DEVRİM BENDE OLMAYINCA

Eski zaman adamları “Bir çivi bir nalı, bir nal bir tırnağı, bir tırnak bir ayağı, bir ayak bir atı, bir at bir kumandanı, bir kumandan bir vatani mahvedebilir, Ata eyer gerek eyere er gerek, At sahibine göre kişner, El atına binen çabuk iner, Atı alan Üsküdar’ı geçti...” gibi sözleri söylerken, hayatı yaşarken devamlı kendilerinden sonra gelecek nesillerle aralarına köprüler inşa ederek göçüp gitmişler.

Dünya kurulduğu günden bugüne milyarlarca insan dünyadaki zamanını tamamlayıp giderken bu insanlar gerek dünya medeniyetine gerekse kendi medeniyetine önemli katkılar sağlamışlardır. Dünya eskiden de öküzün boynuzları üzerinde durmuyordu. Önce Beyrunî, ondan tam beş yüz yıl sonra da Kopernik ve Galile dünyanın döndüğünü söyledi. Galile bu düşüncesinden dolayı yargılandı. “Ben ne dersem diyeyim dünya yine de dönüyor” dedi. Nasıl ki yağmur birdenbire yağmazsa birdenbire de fikir doğmaz. Her doğan fikir başka fikirlerle çarpıştıkça ortaya yeni fikirler, yeni icatlar çıkar.

Türkiye Cumhuriyeti 38 yaşına girecektir girmesine de doğum gününü kutlamak için de her yıl olduğu gibi o yıl da hazırlıklar yapılmaktadır, ama bu hazırlık herhangi bir Cumhuriyet kutlaması hazırlığı olmayacaktı. İstanbul Teknik Üniversitesi Motor Kürsüsü öğretim üyesi Prof. Dr. Necmettin Erbakan, siyaset gömleğini giymeden önce Gümüş Motoru icat eder, hemen peşinden de araba da araba deyip tutturur. Bu fikir dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’in de kafasına yatar. Mühendisler Odası yaparız yapamayız, şöyle olursa böyle olur, böyle olmazsa şöyle olur, diye diye tartışmayı gazetelere taşıyınca bir sohbette Cemal Gürsel, dönemin Ulaştırma Bakanını çağırarak şu emri verir: “Devlet Demiryollarımızın teknik imkânlarının müsait ve mükemmel olması nedeniyle, milli ekonomide mühim bir yer işgal edecek olan otomobil imalatı sanayisinin kurulmasına liderlik etmesini uygun görmekteyim...” Emri veren bir paşa ise emir demiri salatalık doğrar gibi doğrar geçerdi. Emir o zamanın fabrika müdürüne tebliğ edildiğinde “hayır yapamayız bu imkânsız” deme lüksüne sahip değildi. Müdür Ankara’dan döndüğünde tüm mühendisleri bir araya toplayıp Cemal Paşa’nın emrini okuduğunda bazı mühendisler, fabrika müdürüne “Siz şimdi bizden aya roket mi fırlatmamızı istiyorsunuz, bu imkânsız” deseler de bu otomobil beş ay içinde yapılacak ve Cumhuriyet kutlamalarına yetişecekti. İşte Devrim’in serüveni böyle başladı.

Hani atalarımız “İti öldürene sürütürler” derler ya Devlet Demiryolları Fabrikaları Genel Müdür Yardımcısı Makine Yüksek Mühendisi Emin Bozoğlu başkanlığında, Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın yönetiminde bir teknik ekip ve çalışma mekânı olarak da Eskişehir Demiryolu Fabrikaları’nda dökümhane olarak yapıлып kullanılmayan bir binada çalışmaya başladılar. Zaman kısa, iş zor, zor olduğu kadar da meşakkatli. O zaman arabaları olan mühendislerle birlikte başka arabalar da söz konusu binanın içinde tabiri caizse parçalanarak -bu arabalardan ilham alınarak- sıfırdan bir tasarım ile bir otomobil yapılacaktı. 23 mühendis ve yüzlerce işçi geceli gündüzlü çalışarak Devrim’i Cumhuriyet Bayramına yetiştirmeliydi. Görev taksimleri yapılarak mühendisler kendi dalları ile ilgili ekibine takım ruhunu aşıladı. Günümüzde toprağa dikilen bir fidanın ağaçtan meyveye kadar oluşumunu kaydeden kameralar o zamanlar olsaydı Devrim’in motorunun dökümünden, civata ve somunlarının yapılışından, kaportasının eğilip bükülmesi, kesilmesi, otomobilin üzerine giydirilmesi, macununun çekilmesi, boyasının atılması, lastiklerinin takılmasına kadar aklımıza gelmeyecek bütün ayrıntıları bugün izleyebilirdik.

Günler günleri, aylar ayları kovalayıp giderken umutsuzlukların bir daha yaşanmaması, sevinçlerin çoğalarak umutsuzlukları unutturduğu ve doğum sancılarının hissedilmeye başlandığı günlere gelindi. Mühendislerden tutun da fabrika işçilerine kadar bütün bu hummalı çalışmanın sonucunda Devrim’in marşına basıp da çalışacağı anı, her çalışan kendi doğacak çocuğunu bekler gibi bekledi.

Devrim, 23 mühendis ve arkadaşlarının 4,5 ayda geceli gündüzlü her parçası kendi el emekleri, göz nurları ve alın terleriyle özdeşleşerek bej renginde doğdu. İster Battal Gazi'nin Aşkar'ı, isterseniz Koç Köroğlu'nun ala paça Kıratı deyin. O anı görmek için bütün fabrika ayakta ve direksiyona geçme bahtiyarlığına erişen kişi besmeleyi çekip kontağı çevirdiğinde alkışlar ve çığlıklar birbirine karışır.

Bej renkli Devrim yola hazır, kardeşi siyah Devrim ile birlikte yarın Cemal Paşa'nın huzuruna çıkacaklar. Siyah Devrim'in pastası cilası yetişmemiştir. Olsun yetişmesin Türkün kafası uyku hariç her zaman çalışır. Pasta ve cila Devrim'in makam vagonunda da atılırdı. Öyle de yaptılar. Ankara'ya varıncaya kadar siyah Devrim'in de pastası cilası tamamlanmış, parıl parıl parlıyordu. Sabah her iki otomobil belki de dünyada devlet başkanları seviyesinde karşılamların biraz daha önüne geçerek -bir devlet başkanının kendi öz çocuğunu karşılar gibi büyük bir heyecanla karşılaşmasına tanık olmuştur. Siyah Devrim makam aracıdır. Paşa, Anıtkabir'e gidecektir. Devrim 100 metre yürüdükten sonra durur. Paşa neden durduğunu sorar. Şoför de benzininin bittiğini aceleden benzin koyamadıklarını söyler. Orda bulunanlar kâh gazete kâğıdından bir huni, kâh bir dergiden huni yapıp başka araçtan benzin aktarmak istese de benzinin azını depoya çoğunu yere dökerler. Bu arada Paşa "Batı kafası ile otomobil yapıyoruz şark kafası ile benzini unutuyoruz" diye sinirlenerek basar fırçayı. Bereket versin Bej Devrim için ihtiyatlı davrandıklarından Paşa, ona biner ve Anıtkabir ziyaretini tamamlar. Anıtkabir'deki deftere kimler ne yazdı bunlar ne zaman kitaplaşır orasını bilmiyoruz ama Cemal Paşa muhtemelen saygı hürmet vs. dileklerinden sonra "Paşam bugün senin huzuruna tamamen kendi el emeğimiz göz nurumuz Devrim ile geldim. Bundan sonra Türkiye yollarında bu otomobillerin yüzlerce değişik modeli olacak, başka ülkelere kendi otomobillerimizi ihraç edeceğiz..." diye yazdığını umuyorum. O gün 38 yıldır kutlanan Cumhuriyet Bayramı belki de ilk kutlandığı yıl gibi kutlanıyordu. Bunun böyle kutlanmasının sebebi ise bu el emeği göz nuru milli gururumuz otomobiller olmalıydı. Cemal Paşa, Cumhuriyet Bayramı törenine bu otomobille katıldı. Gazetelerin aylarca, ha yapıldı ha yapılacak, ha şöyle oldu ha böyle oldu haberleri ile halkın ilgisini yoğunlaştırdığı otomobilin hemen önlerinden geçtiğini görünce herkes büyük bir heyecanla alkış tutmaya başladı. Halk Paşaya mı alkış tutuyor, Devrim'e mi alkış tutuyor belli değil. Bana sorarsanız bu alkışlar daha çok milli gururumuz otomobil içindi. Evet, bir devrim gerçekleşmişti. Bunu o gün törenlere gelen bütün Ankara halkı bizzat kendi gözleriyle görmüşlerdi.

Ertesi günkü gazeteler halkın gördüğünü görmemişlerdi. "Devrim yolda kaldı" manşetleri ile okuyucularının zihinlerini alt üst ederler. 4,5 ayda tamamlanan ve o zamanın parası ile 1.400.000 TL'ye mal olan otomobil için bu para çok paraydı! O yıl Tarım Bakanlığı bütçesinden "At neslinin ıslahı" için 25 Milyon TL ödeneğin ayrıldığını yıllar sonra duyacaktık.

Cemal Paşa'yı kim yolundan döndürdü orasını bilmeyiz ama aklımıza geleni de söylemek suç olmasa gerek. O zamanki otomobil ihracatçılarının mutlaka bu işte bir parmakları olmalı ki 1965 yılında adı bizim, sahibi başkaları olan Anadolu otomobiller piyasaya sürülür ve arkası, Murat, Serçe, Doğan, Şahin, Kartal vs. Anadolu yollarında uçmaya başlar.

Şu an dünyanın 16. büyük ekonomisine sahibiz. Demokrasinin taşları yerine oturdu. Aşk ve şevk kimin yüreğinde uyukluyorsa uyansın artık.

Sözü Nasrettin Hocamızın meşhur helva hikâyesini Devrim'e uyarlayarak bitirelim.

Gelecek yüzyılın yakıtı, Bor Kırka'da, Tülomsaş hâlâ yerinde, siz de bor ile çalışan bir otomobil yapın da sizin de devriminiz bu olsun.

BEN YUNUS'UM BİÇAREYİM

1240 yılında doğduğumu söylüyorlar, nerede doğduğumu sorarsanız onu ben de bilmiyorum. Herkes gönlüne yakın bir yerde doğduğumu söylüyor ben de oralı oluyorum. Hem nerede doğduğum, nerede yaşadığım ve nerede öldüğümün ne önemi var.

“Ete kemiğe büründüm/ Yunus diye göründüm”

Hayatımın özetini uzatmak istiyorsanız kendi bileceğiniz iş, orasına karışmam. Ömrüm boyunca “Sözün kemini” söylememeye çalıştım.

“Söz ola ağulu aş/ Bal ile yağ ede bir söz” diye sözü düz söyledim. Sanattan manattan anlamam. Kelimeler yüreğimden dil iskeleme yanaştığında, akıl terazimde tartar, darasını çıktıktan sonra safilerini söz bedestenine getiririm. Hamları bana, yetikleri alanlara satarım. “Aşk elinden avareyim” bu yüzden “şardan şara” gezerim. Beni gönlünüzün dışında bir şehre yerleştirmek istiyorsanız ve benim ahvalimi sizlere anlatan ve bizim hamurumuzun kokusundan nasibini almaya çalışan bu yazıcı inşallah aklına “Molla Kasım”ı getirmeden söz incilerimizi Porsuğun kirli sularına dökmez.

Bana “Sakarya Çocuğu” da diyen var. Diyen desin. Porsuk da bir Sakarya çocuğu değil mi? Sakarya, Eskişehir sınırları içerisinde doğar ve benim de Mihaliççik Sarıköy’de doğduğumu söylüyorlar. Hatta bahse konu köyde her yıl “Uluslararası Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası” etkinlikleriyle anılıyormuşum.

Buyurun Eskişehir’de bir gezinti yapalım o zaman. Ankara’dan geliyorsanız -içinizde Hacı Bayram Veli’den selam getiren var mı?- şehrin ilk kurulduğu yer olan Odunpazarı’na yaklaştığımızda şehrin içine akacağımız kavşakta sırt sırta vermiş üç denizkızı heykeli var, o heykellerin sağına soluna bakmadan biraz ileriye gittiğinizde, sağa doğru baka baka gittiğinizde beni görürsünüz, sırtım Odunpazarı’na, yüzüm Alaaddin Camii’ne bakar. “Yunus Emre İlkokulu” buraya çok yakın, “Yunus Emre Caddesi” ve “Yunus Emre Kültür Sanat Merkezi” de yakın sayılır. “Yunus Emre Kampüsü” ve “Yunus Emre Devlet Hastanesi” Bursa yolu üzerinde, “Yunus Emre Halk Çarşısı” şehrin ortalarında bir yerde. “Yunus Emre Anadolu Teknik Lisesi”, “Yunus Emre Camii”, “Yunus Emre Gıda Pazarı”, - rafların birinde bisküvi, çikilota, vs. diğer raflar silme alkollü içeceklerle dolu, Yunus Emre Tekel Bayii diyeceklermiş ama vazgeçmişler herhalde.- “Yunus Emre Öğrenci Yurdu”, “Yunus Emre Endüstri Meslek Lisesi”, “Yunus Emre Parkı”, “Yunus Emre Müzesi”, “Yunus Emre Belediyeler Birliği”, “Yunus Fm”, “Yunus Emre İzci Grubu”, “Yunus Emre Öğretmen Lisesi”, “Yunus Emre Vakfı”, “Yunus Emre Dergisi”, “Yunus Emre Esnaf ve Kefalet Kooperatifi” bir de “Yunus Emre Lions Kulübü” var. Bunlar yazanın bildikleri, bilmedikleri daha neler vardır Allah bilir.

Yunus Emre Yerleşkesi ve Osman Gazi Üniversitesi’nin ana giriş kapılarından içeriye adım attığımızda -hani Eskişehirliyiz ya- bizim dilimizle:

“Gelin tanış olalım

İşi kolay kılalım

Sevelim sevelelim

Dünyaya kimse kalmaz” diye yazmışlar. Aklımla aramda dolambaçlı kalan ya da söylerken dilime kekre gelen, içi kof kelimelerle uğraşmam. Adım gibi biliyorum ki o son dizeyi “Dünya kimseye kalmaz” şeklinde söyledim. Gelelim Atatürk Lisesi Tramvay durağının karşısındaki Yunus Emre İlköğretim okulunun bahçesine. Göz zevkinden ve estetikten uzak, bakanın içini karartan büstümün altına da:

“İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır”

Üçüncü dizenin de “Sen kendini bilmezsen” şeklinde olması gerekmez miydi? “Ey ulu hocalar!”

Hemşehriniz olduğumu, bununla gurur duyduğunuzu söyleyerek hava attığınızı bilmiyor muyum sanıyorsunuz! Ey yazar, 2009’da tedavüle giren en büyük paramızın üstünde resmimin olması teklifi de muhtemelen senden çıktı değil mi?

Sahi sen bu şehre ilk geldiğinde sırtı Odunpazarı’na dönük büstümü gördüğünde için cıız etmişti değil mi? Buradan her gelip geçişinde -bu heykeller şehrinde- şehreminleri ‘bir Yunus heykelimiz de bulunsun varsın’ diye düşünmüşler -ki sen de içindekini yazıya vurdun.- Şehri tek başına gezdiğin zamanlarda insanların düşüncelerinde, eylemlerinde, yüzlerinde beni aradın. Benim adıma düzenlenen etkinliklere katıldın, sahi beni gördün mü? İçinden kocaman bir ‘hayır efendim’ dediğini ruhum duydu. Bir zaman gönül komşuların bildiğin dostlarıyla beni okumak için bir toplantı tertip etmiştin ve toplantıda duvarlara okuduğun şiirlerimi meleklerle birlikte dinledik.

Şehirler içinde yaşamış ve elan yaşayan gönül erleri tarafından okunur, derkenarlarına notlar düşülerek kendilerinden sonra gelecek okurlara çerağ olurlar. Anlaşılan bu şehir bizi gözleriyle okumaya çalışmış. Baktığın, gördüğün, duyduğun her şey birbiriyle çelişiyor değil mi? Adımızı kendilerine kalkan olarak kullananlara da bir şey söylerim ama söyletmesen daha iyi. Dünyaya karasakız gibi yapışanlara: “Benim burda kararım yok burdan gitmeye geldim / Bezirgânım metaim çok alana satmağa geldim” demiştim. Ama bizi duyan, dinleyen, anlayan kim? Biz, yalan dünya pazarında satabildiklerinin karşılığını gerçek dünyada almayı umanlardan olmayı diledik. Dünyanın neresinde yaşarsanız yaşayın, adımı hangi tabelada, hangi kitapta görürseniz görün sakın ola bu “Bizim Yunus” diye içeriye dalmayın. Beni tanımak istiyorsanız gözlerinizi biran olsun kapatın ve kalbinizin sesini dinleyin.

Gerçekten kalbinizin sesini dinlemek istiyorsanız öncelikle kafanızın içindeki putları kırmanız gerekecek. Mevkii ve makam elbiselerini soymadan, benliğinizi çiğnemediğiniz gönül yurdu yolcusu olacağınızı sanıyorsanız yol da sizin yolak da. Ama lütfen kendi hevâ ve heveslerinize beni referans göstermeyin.

Ben 1240’tan beri, “Ölen hayvan imiş âşıklar ölmez” diye inadına yaşıyorum.

Siz nerede yaşıyorsunuz?

CEVAT ÜLGER

Ömür ki bir gülfidanı sabah açar akşam solar
Sen zamanı kovalarken zaman başka vakte dalar.

İnsan akıl baliğ olduktan sonra geçmişine doğru bir yolculuğa çıksa birkaç dakikalığına gözlerini yumar ve açtığında yolculuğunu tamamlamış olur. Böyle bir şey olur mu diye beni kınayanlarınız olabilir, eğer inanmıyorsanız buyurun geçmişinize doğru bir yolculuk yapın, kaç dakikada gidip geldiğinizin hesabını kendiniz yapmış olursunuz. İsterseniz eskilerin söylediklerini biz de biraz tekrar edelim. Nuh Peygamber şu kadar yaşamış, dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış, Karun kadar zenginmiş vs. mışları, mişleri uzatıp gidebiliriz. Biz içinde yaşadığımız zaman diliminde insanlık coğrafyasında yerimizi belirleyecek bir erdem üçgeni düşürmeden gideceksek “şeref” in sonuna siz ekleyen çok olur. Oysa Allah her doğan insanın yüreğine “şeref” cevherini yerleştirdiğini bizzat kendisi söylüyor. Tekrar hatırlatmamda bir sakınca yoksa geçmişe doğru yolculuğa çıkın, ondan sonra sözün kapısından kalbine doğru yola çıkalım.

Kendinize geldiyseniz yakanıza yapışıp silkelemeye gerek yok. “İnsan ara sıra kendini kollamalı.” nasıl kollayacağız demeyin sakın. Sırtınızı kendinize yaslayıp dudaklarınıza kadar getirdiğim rahmetli Necip Fazıl'ın “İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya /Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.” şiirini içinizden yüksek sesle sürdürebilirseniz size bir başka “Sakarya Çocuğu” Cevat Ülger'i kalbimizden dilimize dökülebildiği kadarıyla anlatmaya çalışacağım.

15 Mayıs 1933'te Eskişehir'de dünyayı selamlayan Cevat Ülger, ilk ve orta tahsilini burada, öğretmen okulunu Bolu'da tamamlar. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nden mezun olur ve 1956 yılında Malatya Atatürk Lisesi'ne resim öğretmeni olarak atanır. Çocukluk döneminde geliştirdiği makara, kibrit kutusu, ilaç şişeleri, çam kozalakları, gazoz kapakları, elbise düğmeleri, tel, çivi, vs. artık eşyaların oyuncak maketlerini resmedip, yapılaş şekillerinin grafik çizimlerini hazırlayarak hayal dünyasında ürettiği masallara uyarlayarak 1957 yılında ilk eseri olan “Oyuncak Masalları” isimli kitabını yayımlar. Malatya'da görev yaptığı yıllarda yayıncılık tarihinde çığır açacak onlarca kitap kapağına imza atar. Bunların yanı sıra belki de mimarlığa geçiş sinyalleri olan Malatya Kernek Camii'nin müzeyyen pencere vitraylarının, mihrap ve minberinin yeniden kompoze edilerek uygulaması şeklinde gerçekleştirir. 1959 Mihaliççık İlçesi Lisesi'ne resim ve sanat tarihi öğretmeni olarak Eskişehir'e döner. Mihaliççık'ta çocukluktan beri yol arkadaşı ve kendisi gibi resim öğretmeni olan Mustafa Kırkımcı ile Kanatlı İş Hanında birlikte açtıkları resim atölyesinde hazırladıkları tablolardan ve dokuduğu halılardan oluşan ilk kişisel resim sergisini önce Eskişehir'de daha sonra İstanbul Taksim Sanat Galerisi'nde açar. Eskişehir'e tayini çıktığında Eskişehir Atatürk Lisesi, Yasin Çakır Kız Lisesi ve Eskişehir Maarif Koleji Resim ve Sanat Tarihi Öğretmenliği yapar. Yetiştirdiği öğrencileri birçok ulusal ve uluslararası resim yarışmalarında 1.'lik, 2.'lik, 3.'lük ve mansiyon gibi tüm ödülleri alarak ülkemizde ve dünyada sergilenen yeni bir çocuk resmi tarzının öncülerini yetiştirir. Nisan 1960'da Sezai Karakoç'un Diriliş dergisinin ve Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu Dergisi yazı ailesi arasında yerini alırken Türkiye Yeşilay Derneği'nin çıkartmakta olduğu Mavi Kırlangıç Çocuk Dergisi'nde Kiraz Bekir isimli çocuk çizgi romanını çizer. Milli Gazete'de "Karamehmedler" imzasıyla karikatür çizmeyi sürdürür. “Oyuncak Masalları”, “Demet”, “Ritmin Gücü ve Ritme Davet” isimli yayımlanmış üç kitabını günümüze armağan eder.

Yine 1960'lı yılların başlarında Ankara Radyosu Bağlama Takımı'nda bağlama sanatçısı olarak altı ay kadar hizmet verir bağlama kursları açar; düzenlediği konserlerle gençlerin Türk Musikisi'ne olan ilgilerinin artmasına vesile olur. Eskişehir Tren Garı'ndaki akustik yapıyı fark edince dayanamaz Fuzuli'nin Su Kasidesi, Dede'nin, İtri'nin besteleri, Ege'nin zeybeklerini söyler. Söğüt'ün Erenleri türküsünü garın akustiğinde test etmesini ise

Atasoy Abi şöyle anlatır: “Bir gün Necip Fazıl Kısakürek Eskişehir’e bir konferans için geldi. Konferanstan sonra dinlenmek için oteline çekildi. Üstadın gelişi de gidişi de sıradan bir karşılama ve sıradan bir uğurlama şeklinde olmazdı. Tabiri caizse Mehter marşı ile gelir yine aynı marşla uğurlanırdı. Eskişehirli müdavimleri bunu bildiklerinden Eskişehir tren garına üstaddan önce gelirler ve üstadı İstanbul’a uğurlarlardı. Bu arada hayranlarının içinden birisi ‘Cevat Abi bir türkü söylesene’ dedi. Cevat Ülger de dirseğini bilet gişesinin önüne koyup elini kulağına attı ve başladı Söğüdün Erenleri türküsünü söylemeye. Ses tavanda yankılanıyordu. Biraz sonra bir görevli geldi ‘ne yapıyorsun burada türkü söylenir mi’ dediğinde bu kubbe boşuna yapılmamış ses nasıl yankı yapıyor onu deniyorum.” diyecek kadar kendinden emin bir serdengeçti.

Köprübaşı Değirmen Sokaktaki Osmanlı Mimarlık Bürosu ismiyle mimarlık bürosu açar. Açar açmasına da diploması olmadığından ne sıkıntılar yaşar. Eskişehir’de Ali Çavuş Camii’nin a’dan z’ye tüm mimari projelendirmesi ve yapımı, Seyit Hoca, Üç Çanaklı, Esentepe, Bahçelievler, Akarbaşı, Şeker Evleri, Ebe Fethiye, Şirintepe, Sümer Evleri, Orhangazi, Çifteler, Tepebaşı Camileri onun elinden geçer. Kütahya’da Kuruçay, Domaniç, Tunçbilek, Tavşanlı Camilerinde, Ankara’da Abidinpaşa Camii, Bozüyük’te, Trabzon’un Çaykara ilçesinde, Hatay’ın Kırıkhan ilçesinde, Balıkesir’de, Konya, Ilgın ve Kadınhanı ilçelerinde birçok cami projesi hazırlar. Han, hamam, otel, kaplıca, tatil sitesi, dersane, konut gibi sosyal projelerin yanı sıra; mihrap, minber, minare, şadırvan, tefriş, tezyin ve tezhip çalışmalarını ve inşaat uygulamalarını yapar. Bütün bu eserler içinde İstanbul’da Küçüksu Camii, Eskişehir’de Reşadiye ve Tepebaşı camileri, Kayseri’de Bürüngüz camii geleneksel inşa teknikleri kullanılarak yapılmış detaylarında ise sağlamlık ve ekonomik olma gibi özellikleri ile çağdaş malzeme ve tekniklerden faydalanılarak yaptığı en önemli eserleri arasında yerini alır.

Musikiden resme, karikatüre; mimariden şiire, sanat dalları ile hemhâl olan bir estetik üstadı ayrıca bir gönül eri, gönül mimarı olarak da anılır. Eskişehir’in sanatına kültürüne mimarisine katkısı hem döneminde hem de dünyasını değiştirdikten sonra devam etmiştir. Çünkü “Eskişehir Mektebi”nin temeli onun özverili çalışmaları sayesinde atılmıştır. Eskişehir’de bir cafe tarzında açtıkları ve “Çay” ismini verdikleri kıraathanede Türkiye’nin önemli şahsiyetlerinin yetişmesine katkıda bulunurlar. Öğretmen dediğin boş zamanlarını öğretmenevi lokalinde geçirip al papazı ver kızı yanı sıra takoza fayans dizmeli değil mi! Bunları yapmayı Çay Mektebine giderek ülke ve dünya meseleleri için kafa yoran devlet memurları varsa bunlar da olsa olsa “imalat hatası”ydı. Bu tür memurların memuriyetten uzaklaştırılması gerekirdi! Aynen öyle olur. Her tarafı dökülen hurdaya dönmüş bir motosikletle okula gideceksin, takım elbise giymeyeceksin, kravat takmayacaksın, terzinin yanına uğramayacaksın, manifaturacıdan gücünün yettiğince kumaş alacaksın, kendin dikeceksin ya da parçaları birleştirip yeni bir giysi icat edeceksin. Düğmelerin gömleğe, yeleğe uygun olmasını aramayıp eline geçen düğmeyi dikeceksin böyle “pespaye öğretmen” olunur mu? Neden olunmasın? Öğretmen öğrettiklerinden mi sorumluydu yoksa hayat tarzından mı sorumluydu. Elbette her ikisinden de sorumluydu sorumlu olmasına da; onun sorumluluğunu taşıyan öğretmen bilinciyle donanmış bir öğretmen tanıyor musunuz desem herhalde ağzınızdan ancak bir “cık” çıkar. 1967’de öğretmenlikten ihraç edilince İstanbul’a taşınır. Yıllardır yapmış olduğu projelerde illaki bir diploma dayatması sonucunda 1969 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Yüksek Okulu’nun gece bölümüne kaydını yaptırır ve 1974 yılında bu okuldan birincilikle diplomalı mimar olur. Onun en sevdiği mekânlar arasında Üsküdar sahili gelir. Çünkü Süleymaniye’nin, Sultanahmet’in, Ayasofya’nın muhteşemliğini buradan seyredince o doyumsuz hazzı alır. Kendisine yakıştırılan “Çağdaş Sinan” lakabının içini doldurmak için bu sahilde Asya’dan Avrupa’ya ruhi yolculuklar yapar. Bakın bu “imalat hatası” mimarı, Prof. Dr. Nabi Avcı şöyle anlatır: Diriliş dergisini ortaokuldayken rahmetli Cevat Ülger hocamız, (Maarif Koleji’nde resim

öğretmenimiz) sayesinde tanıştık. Cevat Hoca Sezai Bey'in arkadaşı idi. Bizim kişiliğimizin, entelektüel ilgilerimizin, estetik hassasiyetlerimizin oluşmasında çok ama çok etkili olmuştur. Allah gani gani rahmet eylesin. Tuvalde başladığı "nonfigüratif " macerayı, evindeki dokuma tezgâhında halılara, kilimlere taşıyan, iskarta malzemelerden çocuk oyuncakları yapan, giydiği ceketin, gömleğin, ayakkabının modelini kendisi çizen, bağlama çalan, sadalı bir kubbe görünce aşka gelip gülbank çeken, okula motosikletle gelip giden nalbant bıyıklı bir resim öğretmeni." diye tarif eder.

Bu "imalat hatası" adam bunlarla kalmayıp bir sürü "densizlik" yapmaktan da geri kalmaz. Biraz da onun densizliklerinden nasipleneceklere de sözümüz olsun. Kültürle, sanatla uğraşan bir adamın teknolojiyi de yakından takip etmesi düz mantıkla elbette mümkün değildir. Ama bu adam Cevat Ülger olunca orada durulur. İçten yanmalı motorların çalışma prensipleri konusunda projeler geliştirir. 1966 Yılında Japonların bütün dünyaya yüzyılın buluşu diye ancak 1980'lerden sonra sundukları üçgen motor, hidrojenle çalışan motor projelerini hazırlayıp İstanbul Teknik Üniversitesi'nde profesörler kuruluna sunar. Ancak uzun bekleyişlerden sonra maalesef Devrim Otomobilinin başına gelenler Ülger'in projesinin de başına gelir ve projesi sumen altında kuluçkaya yatırılır!

Diplomalı mimar olmazdan evvel 1966 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Ankara Kocatepe'de yaptırılacak olan bir cami için proje yarışması düzenlenir. Bu yarışmaya Ankara'ya İslam Türk Kültürünü remzedecek Osmanlı Mimari Tarzı'nın modern malzemelerin kullanımıyla geliştirilerek günümüze uyarlanması temel fikrinden hareketle katılmaya karar verir. Projeyi tamamlar maketi hazırlar bir grup arkadaşı ile Eskişehir'den Ankara'ya gelirler. Atasoy Abi bu yolculuğu şöyle anlatır: "Kocatepe Camii maketini yanımıza alıp Ankara'da eski garajlara geldik. Oradan da bir dolmuşa binip Ulus'a vardık. Ulustan Diyanet İşleri Başkanlığına yürüyerek gidecektik. Cevat Ülger'in elinde Kocatepe Camii maketi biz de yanında yürüyoruz. Yanımızdaki arkadaşlardan birisi 'Abi bir gülbang çeker misin?' dediğinde Cevat Ülger gülbanka başladı. Çevredeki çocuklar meczuplar, değnekçiler ile birlikte yolun ortasında gülbang çeke çeke yürümeye başladı ben de kenardan onları takip ederek Diyanet İşleri Başkanlığına yürüdük." Hafızanızda gülbang diye bir kelime var ya da yok. Var olanlara tekrarlamak, olmayanlara da öğrenmesi için gülbangı hem tarif edelim hem de bir gülbank çekelim.

Gülbang: Bir toplulukça, hep bir ağızdan ezgili biçimde söylenen kalıplaşmış tekbirlere, dualara verilen isimdir. Hazırsanız birlikte bir gülbang çekelim:

Allah Allah, eyvallah

Baş üryan, sine püryan, kılıç al kan

Bu meydanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran!..

Eyvallah !... Eyvallah!...

Kahrımız, kılıcımız düşmana ziyan,

Kulluğumuz padişaha ayan.

Üçler, yediler, kırklar,

Gülbang-ı Muhammedi, nur-ı Nebi, kerem-i Ali

Pirimiz hünkârımız Hacı Bektaş-ı Veli

Demine devranına Huu diyelim:

Huuuuuuuuuuuu!.....

Şimdi kendi kendimize düşünelim kim bu delilikle velilik arasındaki bu ince çizgi üzerinde yürüyebilir? Projenin sonucunu merak ediyorsanız boşuna etmeyin çünkü Kocatepe Camii'nin ruhunda Mimar Sinan düşüncesini yansıtabilecek ya da sizi kendisine çekecek, sallayıp titretecek bir düşünce ruhunuzun kapısını tıklatmayacaktır.

Gelelim Reşadiye Camii'ne. Şu anki mevcut caminin yanında bulunan camide Cami Yaptırma Derneği yöneticileri toplanırlar ve caminin nasıl olması gerektiği hususunda Cevat Ülger'e talimatlar yağdırmaya başlarlar. Süslemesi şöyle olsun, şurası böyle olsun vs. bir sürü

geyik muhabbetinden sonra Cevat Ülger araya girer, nasıl olsa Necip Fazıl ırağı, nükteyi kondurmasa olmaz ve Atasoy Abi'nin anlatımıyla şöyle cevap verir: “Çanı nereye koyacağız?” Bunun üzerine dernek yöneticileri “bula bula camiye yapacak bir Hıristiyan mı buldunuz?” derler. Burada mimarların piri Sinan Ustanın hal bilmezlerden ne çektiğini bir hikâyecikle aktarmadan geçmek olmaz. Sinan Ağam, Süleymaniye Camiinin temelini attıktan sonra yedi yıl boyunca temelin ortasına oturur etrafına kalfalarını toplar saatlerce sohbetten sonra dağılırlarmış. Ağamı çekemeyenler bir gün padişahın huzuruna varırlar ‘Padişahım caminin temeli atılalı yedi yıl oldu. Senin mimarın avanelerini toplayıp oturup oturup gidiyor bu işe bir anlam veremedik’ diye padişaha durumu anlattıklarında padişah da durumdan vazife çıkarıp bir gün toplantıyı basar. Basar dediysek o da emin olmak için bir daire ortasında oturmuş Ağamı bir süre izledikten sonra çağırır. Sinan Ağam gelirken dairenin içinde zikzaklar çizerek padişahın huzuruna varır. ‘Buyrun hünkârım beni emretmişsiniz’ dediğinde Padişah, Ağamın zikzaklar çizerek gelişini görünce içinden ‘Sinan bu işi kafasından bitirmiş sütunlara çarpmadan yanımıza geldi’ deyip ‘işine bak Sinan’ım ben öylesine ziyarete gelmiştim’ der ve mimarın işine karışmaz. Padişah padişahken mimarın işine karışmazken heyet de kim oluyordu da Cevat Ülger’in işini kendine anlatacaktı. İşte gidenler ve gitmeyenler için Eskişehir’in başyapıtlarından birisi olan Reşadiye Camii bu adamın fikirlerinden doğup günümüze ve günümüzden sonrasına Cevat Ülger’in imzasını taşıyacaktır.

Sahi bir gül açtıktan kaç gün sonra solar. Gözünüzü kapatıp açtığınızda Cevat Ülger bu kadar kısa hayata bu kadar eseri nasıl sığdırmış diye iç geçirdiğinizi biliyorum.

Cevat ağabey, ikinci kırkının dördüncü senesinde aramızdan ayrıldı ayrılmasına da, ruhu hâlâ ruhumuzla birlikte dolaşıyor biz ondan hiç ayrılmadık ki...

ESKİŞEHİR'DE KAYBOLMAK

Hani eski Türk filmleri vardı, şehre sabah ezanı ile birlikte girilir. Minareden, müezzinin gecenin bitişini, yeni bir günün başlangıcını, dünden daha zinde bir yürekle, bugünü muştulayan kutlu çağrısıyla şehri selâmlamasının ardından sokaklar yavaş yavaş aydınlanır ve jön, şehrin kokusunu içine çeke çeke şehre girip ve toprağı öperken jönle birlikte yüreğimiz küt küt atardı. Hele mahallesine gelip kapının tokmağına tak tak ya da dış kapıya yumrukla küt küt vurduğunda ya eşi ya da annesi kapıyı açıp sarmaş dolaş olduklarında yüreğimizi o karede hissederdik.

İnsan bazen kentinden uzaklara gitmek ister ya da şehirde kaybolmaya çıkar ya, işte böyle kafamın estiği bir günde kendi kendime izin alıp, fotoğraflarına baktığım bu şehirde kaybolma provaları yapayım, yıllar sonra eski bir şehirde kaybolmak nasıl bir duygudur yaşayayım istedim.

Bir şehrin sur duvarları gibi tramvay yolu boyunca uzanan apartmanlarının arasından dar sokaklara vurdum kendimi. Günün dağdağasından uzaklaştım, her şey doğal ortamında. Nereye baksan gülümseyen evler... Anadolu kokan hava sanki aynı şehirde ayrı bir şehre gelmişsiniz gibi ya da doğduğunuz eve gelmişsiniz hissiyle dolup taşıyor ruhunuz. Bir sokaktan öbürüne geçerken hangi eve poz vereceğim, bu enstantaneyi yüreğimden başka kim yakalayabilir? Nerede olduğumu merak ettiniz değil mi? Eskişehir'deyim yani Odunpazarı'nda. Hele gezginci pirimiz Evliya Çelebi, "Anadolu eyaletinin 150 akçelik bir kazasıdır, şehir 17 mahalledir, evleri, bağ ve bahçeleri olup gayet güzeldir, hayli cami ve mescidi vardır, çarşısı 800 kadar dükkândan ibarettir." deyince kendi kendime dedim ki al işte sana gönlünce kaybolacak bir şehir. Daracık sokaklar sanki bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlanıyor. Hangi konağa baksanız sanki bir uşak çıkacak da "Ağam size bir kahve ikram etmek istiyor." diye bir ses işitecekmişim, şalvarlı mavi yazmalı bir Suna elinde iki güğümle yanımdan geçip pınara gidecekmiş, ben de pınara varıp oluk başındaki tastan su içmek isteyeceğim. Bir sokaktan öbürüne geçerken bir de bakıyorsunuz ki bir bahçeye girmek üzeresiniz, ama ne bağ bağ gibi, ne bağbancı bağban gibi, birdenbire yüzünüz buruşuyor, gördüğünüz evler kadar yaşlanıyorsunuz.

Cümle kapısı sokağa açılan evler, köşe parselli evler, üç katlı evler, bir de dağ gibi birbirlerine sırtını veren evler, küçük mahalle mescitleri arasından geçerek zamana meydan okuyan yüreğimiz kanatlanıp 1097 yılına I. İzzettin Kılıçarslan'ın Dorylion Savaşına katılıyor ve şehir Sarayönü Sancağı olarak tescilleniyor. Söğüt'ten yeşerecek çınarın tohumunu Sarayönü Sancağını öpen rüzgâr taşıyor. Selçuklu, mührü Osmanoğullarına verdikten yaklaşık 200 yıl sonra Osmanlı Paşası Gazi Melek Mustafa Paşa 1525 yılında mimarların piri Sinan Usta'ya adı Kurşunlu Külliyesi olan bu muhteşem eserin altına mührünü kazdırıyor. 'İşte size cami, aşhane, iki kervansaray, paşa odaları, medrese, şadırvan, benden bu kadar siz daha fazlasını yapın...' diyor sanki.

Kurşunlu Camii'nde ikinci molası... Dudaklarımızda kuşları yemleyip avuçlarımızdan uçurduktan sonra, hazır kaybolmuşken, kaybolmanın o doyumsuz haz ve hüznünü yaşamaya devam ediyorum. Demirciler, Şahabettin, Kadioğlu, Poyraz, Şekerci, Tekin, Sivrioğlu, Şeyh Şemsettin ve adını hafızamda tutamadığım sokaklar hüznün ve aynı zamanda o vakarlı duruşlarıyla 'yıkılmadık ayaktayız, ara sıra kendini gezdirmeye getir' diye gülümsüyorlar. Odunpazarı'ndan, beton yığınlarının arasından geçip tramvaya doğru yol alma vakti geldiğinde yaşlı bir nineyle ayaküstü sohbet ediyorum. Nine gözlerimin içine bakıyor, bazen gözleriyle, bazen yüzündeki derin çizgilerin diliyle konuşuyor: 'Buralara ara sıra senin gibi insan evlâtları geliyor, gezdiğin yerlere bakıyor, iç geçiriyor, efkârlanıyor, seviniyor, içi huzur doluyor, ama şu apartmanlardan öbür tarafa geçince yeniden şehrin hengâmesiyle cebelleşmeye başlıyor. Şu boğazları tıkanmış çeşmeler nasıl içlerine doğru akıyorlarsa ben de çoğu zaman gözlerimin pınarıyla yüzümü yıkayamıyorum. Şimdi herkesin suyu evinin içinde

ama içecek suyumuzu mecburen dışardan parayla almak zorundayız. Suyun para ile satıldığı günleri de gördük. Zengin olanlar Odunpazarı'nı beğenmez oldu. Aşağılara inip apartmanlarda oturmaya başladılar. Ben yle kibrit kutusu gibi üst üste yığılmış evlerde oturmayı hiç düşünmedim. Çocuklarım torunlarım oralarda otururlar. Ben ara sıra dayanmam yanlarına giderim. Bir iki gün kalsam yüreğim daralır kalamam tekrar Odunpazarı'na dönerim. Evinin önünde küçük de olsa bir bahçe olmasa, meyveden çiçekten yoksun yaşamak olur mu? İnsanın ayağı toprakta olmalı. Toprağa dokunmayan ayak, el sahibi ölümü bile düşünmez. Aha yukarıdaki Odunpazarı Mezarlığı, ne giren var ne çıkan. Yr evlâdım işine bak, yaralarımı deşip durma. Odunpazarı temaşa yeri değil, gördün ya her evin hüznü benim yaşımı bilmem kaça katlar, de yr yavrum. Odunpazarı görüntü kirliliği yapıyordu, ondan bu surları diktiniz, git kendi şehrinde kaybol.'

Nine çekirdeğini itlemeye devam ediyor ve ben hiçbir şey diyemiyorum. Apartmanların arasından geçmeden yüzümü bir daha dönüyorum Odunpazarı'na ve ıkıyorum Eskişehir'den.

ESKİŞEHRİN ESKİ YÜZÜ

Eskişehir eskiliğini nereden alıyor bilmiyorum ama çevresi binlerce yıldan beri, farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış, Anadolu toprakları üzerinde önemli bir geçiş noktasıdır.

Hani Cengiz Aytmatov'un Gün Olur Asra Bedel romanında dilimize pelesenk olan: "Sarıözek bozkırında trenler doğudan batıya, batıdan doğuya giderler, gelirler, gelirler giderlerdi.." cümlesini biz de Eskişehir için söyleyebiliriz. Özellikle Bağdat demiryolu açıldığında Eskişehir'in önemi artmaya başlar. Eskişehir, İstanbul'dan kalkıp Anadolu'ya gidecek bütün trenlerin dağılım merkezi olmasıyla birlikte şehrin sosyokültürel yapısı da değişmeye başlar.

Yunus Emre, Aziz Mahmut Hüdayi, Nasrettin Hoca, Şeyh Sücaeddini Veli, Hızır Bey, Sinan Paşa, Mehmet Kaplan.. vs. her ne kadar da Eskişehirli olsalar da; şimdilerde Avrupa şehirleri ile mukayese edilen bir kent Eskişehir. Unutulmamalıdır ki kent başka şehir başkadır. Kentin ruhu olmadığı gibi hafızası da olmaz. Ama şehir böyle değildir. Bundan dolayı biz de adı eski kendisi yeni olan şehrin eskidikçe yüzümüze şavkı vuran; Eskişehir'in ilk yerleşim yeri olan Odunpazarı'nda gezinelim isterdim.

Odunpazarı yani şehir, şehrin güney kesimindeki tepeler üzerine kurulmuş yüzünü ovaya çevirmiş, lületaş ustaları, bakırcılar ve demirciler gibi geleneksel el sanatlarının icra edildiği ve Osmanlı sivil mimari örneklerini koruyan kıvrımlı yolları, çıkmaz sokakları, ahşap süslemeli bitişik düzenli, cumbalı evleri ile örf, adet ve geleneklerini koruyarak bir bütün olarak günümüze kadar gelmiştir. Dini ve sosyal amaçlı yapılar arasında Alaattin Camii, Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Akcamii, Hacı Hasan Camii, Akoğlan Camii, Müftü Camii, Tiryakizade Hasan Paşa Camii, Sivrioğlu Camii, Şeyh Edebalı Türbesi, Şeyh Şehabettin Türbesi, bu yapıların bazıları. Kamu yapılarının başında ise; Cumhuriyetle yaşıt diyebileceğimiz Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslup ve yapısal özellikleri taşıyan Atatürk Lisesi, Cumhuriyet Tarihi Müzesi (eski Askerlik Şubesi) ve Mal Hatun İlköğretim Okulunu sayabiliriz. Odunpazarı Senti, "Odunpazarı Tarihi ve Kentsel Sit Alanı" olarak tescil edilerek korunmaya alınmış.

Odunpazarı'nın tarihi dokusuna canlılık veren ve geleneksel Türk mimarisinin uygulaması olarak karşılaştığımız evleri anlatmamak olmaz. Bu evler moloz, taş, ahşap ve kerpiç malzemeler kullanarak inşa edilmiş, yapıların bodrum katları genelde moloz taşla veya ahşap hatıllı kerpiçle doldurulmuş, evlerin üst katları ise ahşap malzemeyle yapılmış, araları kerpiçle doldurulmuş, üst katlarda hem iç hem de dış duvarlar sıvanmış ve üzeri boyanmış. Genelde üst katlarda görülen çıkmalar, bağdadi tekniğiyle yapılmış ve üzerleri sıvanmış. Bu evler genelde iki tip olarak yapılmıştır. İlk tip evlerin girişleri sokaktan, bahçeleri arkadan, ikinci tip evler ise bahçeler önde, evler bahçe içinde olacak şekilde; 1, 2, veya 3 katlı olarak inşa edilmiş.

Evler genelde bir sofa ve etrafındaki odalardan oluşmakta. İki ya da üç katlı evlerde zemin kat, mutfak, depo olarak, üst katlar ise tamamen yaşayış alanı olarak kullanılmakta. Evlerde pencerelerin önünde oturma sedirleri, ahşap işçiliğinin en güzel örneklerini veren dolapların yanısıra, duvarlarda günlük kullanım eşyaları için raf ve nişler yapılmış. Katlar arasındaki hareketliliği sağlayan sofa, aynı zamanda evlerin en büyük mekânı olmuş. Misafirlerin ağırlanması için, selamlık denilen bir mekân bulunur. Evler harem ve selamlık bölümleri ile bir evin içinde iki ev gibi tasarlanmış. Geniş saçakları, kapıları, pencereleri, konsolları, tavanları, dolapları ve diğer ahşap işlerinde büyük bir ustalık ve zevk örneği gösteren evlerde, kalem işçiliği ve oyma sanatının en güzel örnekleri arasında sayılabilir.

Odunpazarı'nda evler, tipik Türk mimarisinin özgün örneklerinden olan ahşap, çatılar arasına doldurulan kerpiçlerle yapılmış cumbalı evler, yaşlanmışlıklarına rağmen yüzümüze gülümsüyor adeta. Odunpazarı'nda gezerken birbirine bakan pencereler, sokaklar arasında gezerken bir bakıyorsunuz devasa bir konak, bir bakıyorsunuz yanında beton yığını bir yapı.

Beton yığına baktıkça üşüyor, konağa baktıkça içiniz ısınmıyor. O konağın terk edilmeden önceki hali gözünüzün önüne geliyor ve içiniz burkuluyor. Bir şehrin sokakları bu kadar mı güleç yüzlü olur bunu Odunpazarı'nda fark ediyorum. Orta Mahalle, Cunudiye, Dede Mahalleleri birbirlerine açılan odalar gibi adeta. Çoban Çeşme Sokağı, Yeşilefendi Sokağı, Kalender Sokak derken bir de bakıyoruz mahallenin ortasında mezarlığın yanından geçiyorum. Burada imdadınıza, gönüllerin dil mimarı, sevginin, kardeşliğin, evrensel insan hassasiyetini herdem yüreğinde gül gibi taşıyan ve Eskişehir'in dünyada övünç kaynağı Yunus Emre yetişiyor.

*“Bunlar bir vakit beyler idi, kapıcılar korlar idi
Gel imdi gör, bilmeyesin, bey hangisidir ya kulları”*

Odunpazarı bütün gizemi ve ihtişamı ile görenleri kendine hayran bırakan, Odunpazarı'nı o eski ihtişamlı günlerine döndürmeye çalışan reis bir de şair olunca Odunpazarı'nın gizemli tarihin gün yüzüne çıkışına ebelik yapmış. Bu evler Osmanlı'nın son dönemine yakın gelir düzeyi yüksek aileler tarafından yaptırılmış. Ayakta kalan evlerin büyük bir bölümünde insanlar oturuyor. Bazıları yıkılmış yerine yenileri yaptırılmış, bazıları da bakımsızlıktan kaderlerine terk edilmiş. Yeniden restore edilmiş konaklara girdiğinizde kendinizi alamıyorsunuz. İçlerinde 3-4 neslin yaşadığı bu evlerde kim bilir ne hikâyeler yaşanmıştır diye düşünüyor ve vaktin nasıl geçtiğini anlamıyorsunuz.

Eskişehir'de şehir merkezinde yapılaşma başlayınca Odunpazarı bölgesindeki tarihi evlerde oturan ve maddi durumu iyi olanlar daha modern bir hayat beklentisiyle evlerini terk etmişler. Aslında bu evlerde Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında varlıklı insanlar yaşıyormuş. Bu evler boş kalınca köyden şehre göçen fakir insanlarımız zamanla bu evlere yerleşmişler, evlerde oturdukları süre içerisinde hiçbir bakım ve onarım yapmayınca zamanla bu tarihi evler deyim yerindeyse birer harabe görünümü kazanmış. Sonuçta bu tarihi bölge kimsesizlerin ve sahipsizlerin mekânı olmuş. Yüzyıllardır ihmal edilen bu bölge Burhan Sakallı ile birlikte yeniden eski ihtişamına döndürülmeye başlanmış. Odunpazarı evleri, Safranbolu ve Beypazarı evlerine göre daha otantik, daha gösterişli. Osmanlı'nın son döneminde zengin ailelerin oturdukları Bey Konakları ise yöresel yemeklerin sunulduğu lezzet lokantaları haline getirilmiş.

Eskişehir'in geçmişi tarihine gittiğimizde Eskişehir merkezinde karşımıza ilk çıkan yapı Osmanlı'nın 500 yıllık çınarı diyebileceğimiz Kurşunlu Külliyesini gezmeden geçirmeden yazıyı sürdürmenin de bir manası yok değil mi?

Muhterem Gazi Melek Mustafa Paşamız himmetleriyle 1525 yılında Acem Ali'nin mimarlığını yaptığı -Mimar Sinan Paşamızın da bu külliye de çıraklık yaptığı rivayetler arasında- bu külliye cami, medrese, kervansaray ve aşhaneden oluşan komplike bir şaheser. Caminin çevresinde iki kervansaray bulunmaktadır. Büyük kervansaray caminin batısında, diğeri bu kervansarayın güneyindedir. Beş kubbeli olup, kubbeler altı adet mukarnaslı başlıkları olan sütunlarca taşınmaktadır.

Odunpazarı yani şu anki Eskişehir, Kurşunlu Külliyesi etrafında şekillenmiş desek yeridir. Hatta biraz daha ileri giderek Mevleviliğinin Konya ve Kütahya'dan sonra üçüncü sacayağının Eskişehir olduğunu söyleyebilirim. Kurşunlu Külliyesi etrafındaki Mevlevi Dedelerinin türbeleri ve medresede bulunan semahane, caminin mihrabındaki Mevlevi Kavuşu fikirlerimizi desteklemektedir. Safranbolu ve Beypazarı'nı gezmiş olanlar, Odunpazarı'nın bu iki yerden daha özgün ve otantik mimariye sahip olduğunu fark ederler. Ortak miras olarak kabul ettiğimiz bu kültürel değerlerimizi gelecek kuşaklara aktarmak için kollarını sıvayan Odunpazarı Belediye Başkanı Burhan Sakallı, geçmişten aldığı mirası gelecek kuşaklara bırakmak için her dem hareket halinde. Odunpazarı'nın tarihi dokusunu ve içindeki tüm sivil mimari özellikleri ile canlandırıp, bölgeyi tarihi, kültürel ve sosyal yönüyle Türkiye genelinde bir markaya dönüştürmek istiyor ve billboardlarda (ilan panolarında) “Doğduğum topraklarla ödeşiyorum, mirası miras olarak bırakıyorum” diyor. Reisin bu azimli

gayretli çalışmaları neticesinde Odunpazarı; arşıları, hanları, arastaları, kır kıraathaneleri, restoranları, butik otelleri, ışıl ışıl sokakları ve Türkiye'nin en iyi korunmuş tarihi mimari dokusuyla yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmeye başlamış. Odunpazarı'na ayak basınca yemeğinizi yiyebilecek, çayınızı içecek, el sanatları ürünleri satın alabilecek, arastaları gezecek, butik otellerde konaklayabileceksiniz. Bıyıklarımızın terlemeye başladığı zamanlarda kızları mı görmek istiyorsun eşme başına giderdik ya da kız sevdiğini görmek için evdeki suları gereğinden fazla- gerekiyorsa evin önünü sulamak gayesiyle- kullanarak su almak için eşme başına koşardı. Odunpazarı'nda restore edilmiş; Maşallah eşmesi, Ağa eşmesi, oban eşmesi, Akağlan eşmesi, Kurt eşme, Karapınar eşmesi, Acı eşme vs. görünce aklıma bıyıklarımın terlediği toraşanlıktan delikanlılığa doğru yürüdüğüm zamanlar geldi. Geldi gelmesine de bu arada gayri ihtiyari dş cebime elimi attım ama horozlu aynamı bulamadım. İyi ki bulamadım. Bulsaydım eşme başlarında ayna şavkıtacağım kızlar da olurdu. Ne horozlu aynamız, ne de yüzlerine ayna şavkıtacağımız kızlar kalmadı artık. Tarih Odunpazarı'nda yeniden canlanmaya başlamış, çeşmeler şırıl şırıl akıyor, turistler evlere ve çeşmelere mell mell bakıyor. Kibrit kutusunun içine mektubu koyup çeşmenin önünden geçerken düşürdüğümüz kibritler bile kalmadı...

Neyse kafanızı daha fazla karıştırmadan mevzuumuza dönelim. Bir gün yolunuz Eskişehir'e düşerse, Odunpazarı evlerini mutlaka gezin, tarihin gün yüzüne çıkışına şahit olun. Odunpazarı Osmanlı'dan günümüze taşınan mimari dokusu ve bütün ihtişamıyla yeniden ayağa kalkmış sizi bekliyor....

GÜN SAZAK

Ne zaman 1980 öncesinden söz açılrsa yüreğiniz sıkışır, derin bir sessizliğe gömülürsünüz. Çünkü nerede ne zaman nasıl bir tehlike ile karşılaşacağınızı bilememe endişesiyle kafanızda soru işaretleriyle dolaştığınız zamanlar gözünüzün önüne gelir.

Yaşınız altmış ve üzeriyse 27 Mayıs 1960 Cuma sabahı İstanbul Radyosundan: “Demokrasinin içine düştüğü bunalım nedeniyle ve kardeş kavgasını önlemek amacıyla Silahlı Kuvvetlerin bütün Türkiye’de yönetimi ele aldığı” bildirisini duyduğunuzda neler hissettiniz? Peki, yaşı elliye geçenler sizlere de 12 Eylül 1980 Cuma sabahı radyo ve televizyonda Kenan Evren şöyle seslenmişti. “Aziz yurttaşlarım silahlı kuvvetler aziz Türk milletinin hakkı olan refah ve mutluluğu vatan ve milletin bütünlüğü ve gittikçe etkisi azaltılmaya çalışılan Atatürk ilkelerine yeniden güç ve işlerlik kazandırmak, kendi kendini kontrol edemeyen demokrasiyi sağlam temeller üzerine oturtmak, kaybolan devlet otoritesini yeniden tesis etmek için yönetime el koymak zorunda kalmıştır...” Bu konuşmaları tekrar yâdınıza düşürdüğümünden dolayı lütfen beni bağışlayın. Yeri gelmişken bu “maskeli beşli” parti genel başkanlarına da abanın altında sopayı saklayarak bu durumu şu şekilde tebliğ ederler.

“Yapılan bütün uyarılara rağmen, siyasi partilerin takındıkları uzlaşmaz tutum ve aşırı uçlara sempati gösterilmesi veya destek sağlanması; anarşi, terör ve bölücülüğü büyük boyutlara ulaştırarak ülkemizi parçalanma noktasına getirmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak maksadıyla, İç Hizmet Yasasının kendisine tevdi ettiği Cumhuriyeti Kollama ve Koruma Yetkisine dayanarak yüce Türk Milleti adına ülke yönetimine el koymuştur.” Bu uzun cümlelerin arkasından ne söylenir bilmiyorum.

Bütün darbelerde bir şekilde nasiplerini alan parti genel başkanlarından “Şapkamı alır giderim” diyenden başka tamamı dünyasını değiştirdi. O genel başkanlar giderken milyonlar onların tabutlarına dokunabilmek için neredeyse birbirlerini ezeceklerdi. Sözü nereye mi getirmek istiyorum. Boş verin siz sözü nereye çekeceğinizi bilirsiniz. Eski zamanlarda yaya yolculuk yapan yurdum insanları, yolda yağmura tutulur, sıırıslıklam ıslandıktan sonra nihayet bir hana ulaştıklarında yağmur diner. “Hana geldik yağmur dindi.” İşte o insanlar bu tırnak içindeki soylu cümleyi bizlere armağan bırakarak göçüp gittiler. Biz konumuza dönelim ve kendi kendimize soralım bu “ince ayar” yağmuru biz han bulana kadar sürer mi?

Yaklaşık otuz yıldır uzak aralıklarla da olsa parçalı bulutlu havaları gördük, yağmur ha yağdı ha yağacak endişesini taşıdık. Şimşekler çaktı ama birkaç defa “ahmakıslatan” cinsinden yağmura yakalanmadık dersek yalan olur. Havalara ara sıra kapanıyor ama biz günlük güneşlik havalara bulmuşken rahat rahat yazıya dökelim. Adı Mihaliççik ile birlikte anılan daha doğrusu Mihaliççik denince akla ilk gelen bir şahsiyeti tanıyalım.

Emin Sazak, 1882 yılında Mihaliççik’in Sazak Köyü’nde doğar. 12 yaşında İstanbul’da, Fatih Medreselerinde 3 yıl kadar eğitim alır. 1920 yılında TBMM’nin ilk dönem toplantısına Eskişehir Mebusu olarak iştirak eder. 1945 yılına kadar CHP’de, 1946 yılında Demokrat Partiye geçerek Eskişehir Mebusluğu yapar. 1950 de siyaseti bırakır. Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası sahibi olan Emin Sazak, 1960 yılında hayata gözlerini kapadığında Yılmaz, Gün ve Güven Sazak onun adını yaşatmaya başlarlar. “İyi evlat babayı vezir; kötüsü rezil eder” atasözünden yola çıkarak, merhum Gün Sazak’ı anlatmaya çalışalım.

Size şair İsmail Safa’yı sorsam; “Canan, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noralya’nın Koltuğu” romanlarının yazarı dersiniz değil mi? Ben de hayır siz Peyami Safa’dan bahsediyorsunuz derim. İşte bunun içindir ki, on eseri bulunan Şair İsmail Safa için “İsmail Safa’nın en güzel eseri Peyami Safa’dır” derler. Peki,

biz de o zaman gönül rahatlığı ile rahmetli Emin Sazak'ın en güzel eseri Gün Sazak'tır demeyelim de ne diyelim?

İşte bu hayırlı devlet ve siyaset adamı 26 Mart 1932'de dünyaya gözlerini açar. İlk orta ve lise tahsilini Ankara'da yapar, Ankara Maarif Koleji'nden mezun olur. Yüksek tahsilini ise Amerika'da California State Polyteknik'de ziraat tahsilini tamamlar. Türkiye'ye döndüğünde toprak işlerine daha sıkı bir şekilde sarılır, modern teknoloji ile işlerini geliştirir, verimi arttırır, diğer taraftan da inşaat işlerine başlayarak müteahhitliğe soyunur.

1971'de Milliyetçi Hareket Partisi'nde görev alır. 1977 seçimlerinden sonra kurulan 5. Demirel, 2. MC Hükümeti

dışarıdan atanan Gümrük ve Tekel Bakanı olur. O, Kemal Derviş gibi ihraç edilen bir bakan değil bizzat milletin içinden çıkan, bu milletin değerlerine sahip çıkan gerçek bir "Bey"efendidir. Kimsenin kimseye gözünün üstünde kaşın var diyemediği, selam vermekten, adres sormaktan korktuğu daha doğrusu at izinin it izine karıştığı zor bir dönemde kaçakçıların, dil, din, ırk, görüş, bölüntü ayırt etmeden işlerini rahatlıkla yaptığı zamanlarda onların tekerlerine çomak sokacağına ilk sinyallerini verir. Bu görevi kabul etmenin de şartlarını şöyle ortaya koyar: "Kaçakçılık sisteminin tamamen devlet memurlarının himayesi altında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu memurların arkasında ummadığınız insanlar var. Uğraşmamız gereken adamlar çok güçlü. Benim icraatlarım karşısında pek çok insanı size göndererek şefaathçi olmanızı isteyebilirler. Eğer partiden teşkilatlardan yahut milletvekillerinden müdahale göreceksen ben bu işe girmem." Hani işi bilen dürüst insanlara görev tevdi edilirken "Seni sana, seni Allaha emanet ediyorum" denildiğinde o iş orada bitmiştir. İşte Gün Sazak böyle bir vicdani sorumluluğun sahibidir.

Gazeteci Ceyhun Bozkurt, Gün Sazak'ın Başmüfettişi Necati Can ile bir söyleşisinde, Gün Sazak: "Gümrük teşkilatı stratejik bir kurum. Eğer ben bu kurumu toparlayıp, bir noktaya getirebilirim, Türkiye çok değişik bir noktaya gelir." Necati Bey, söyleşinin devam eden bir bölümünde şöyle der: "Gün Bey daha bir aylık bakanken, biz de hoşgeldine, genç müfettiş muavini stajyer bir arkadaşımızla Gün Bey'i görmeye gittik. Karşısında oturduk, Gün Bey beni süzüyor, inceliyor 15 dakika sonra "Ben Necati Bey'le özel görüşmek istiyorum." dedi şaşırdım tabii. Herkes çıktı odadan çantasından bir dosya çıkardı: "İpsala'da 370 mavzer silah yakalanmış, bu çok önemli. Bunu kim organize edebilir, maksat nedir? Ben bu konuda hemen inceleme ve soruşturma istiyorum. Bir haftada bilgileri toparlayıp, rapor haline getirirsen memnun olacağım.." diyerek ne derece gözü kara bir yiğit olduğunun ilk sinyallerini vermeye başlar. Şer güçleri tezgâhı çoktan kurmuş, sağ ve sol diye insanları birbirinden ayırtmış geleceğin Türkiye'si üzerinde satranç oynamaya başlarlar. "Gün Bey suikasta uğramadan 15 gün evvel, İstanbul'a geldiğinde telefon açtı ve Ceylan Otel'de bir araya geldik. Koruması Hüsamettin Korkmaz vardı. Sonra Yılma Durak'ı çağırdılar, o da geldi. Yılma Bey dedi ki, "Terörün önü alınmazsa, hiçbirimizin can güvenliği kalmayacak. Bu bizim dışımızda olay. Taraf gösteriliyoruz ama..." Gün Bey, "Kim bunlar?" diyerek sözü aldı bana Smith Wesson silahını gösterdi. Beli de ağrıyormuş. "Necati Bey ben bu silahı taşıyacak birisi değilim ama o kadar kötü durumdayız ki..." diye serzenişte bulundu. Hedeftik hepimiz. Ben uzun zaman İstanbul dışında gezdim. Beni de öldürmek istediler, üç kez suikasttan kurtuldum. Gün Bey'in sözü: "Bizim bu organizasyonlardan parti olarak da grup olarak da haberimiz yok. Terörün durması için muhatap bulamıyoruz ama bu terör dışarıdan organize ediliyor. Yaptığım görevi mi düşüneceğim, suikastları mı? Ölenler hep bizim çocuklarımız. Kim bunları organize ediyor? Söyle Yılma. Bugün de iki üç suikast var. Türkeş'le de konuşuyorum, bu işi çözmeye çalışıyoruz. Bu organizasyonları kim yapıyor, anlayamıyoruz..." Topu topuna 5,5 ay yaptığı bakanlık döneminde Gümrük ve Tekel Bakanlığını "yolgeçen hanı" olmaktan kurtarmak için büyük mücadeleler verir. Bu arada bütün kaçakçıların ve soyguncuların düşmanlığını kazanır. Hani yiğidi öldür hakkını inkâr etme derler ya; CHP İzmir Milletvekili Süleyman Genç: "Ben inceledim, Cumhuriyet kurulduktan bu yana gümrüklerdeki soygunu, fikri ve felsefi

benimle yüzde yüz ters olan Gün Sazak önlemiştir." ifadesiyle bir hakkın teslimiyetini dile getirir.

Ağalık, Beylik bir insana boşu boşuna verilen paye değildir. Hem Gün Sazak bir ağabeydir. Elinin açıklığı, yardımseverliği, garip, fakir ve yoksulları koruması, onu ağabey yapar. Çeşitli sol bölüntüler her ne kadar da onu MHP'nin ağası olarak tanısalar da kendisi ağalığını şöyle tarif eder: "Evet, ben ağayım. Allah'a şükürler olsun ki ben Türk töresine göre ağayım ve bununla gurur duyuyorum." Hem Gün Sazak öyle ayağına çizmeleri çekip eline meşin kamçıyı alıp ağalık taslayanlar gibi de değildir. Onu yakından tanıyan Av. Ahmet Vural: "Gün Bey ayda 1-2 defa hafta sonlarını Mihaliççık Sazak köyündeki çiftliğinde geçirirdi. Çiftlikte cins süt inekleri vardı. Her gelişinde mutlaka ahırlara gider, ineklerle tek tek ilgilenir, onları okşar adeta her biri ile konuşurdu. Toprağı seven bir insandı. Tarlanın kenarından mahsule bakıp gitmez, çamurlu da olsa yürüyerek tarlanın içine girerek bir ucundan öteki ucuna kadar yürürdü. Kendisinin Anadolu'nun Türkmen ağası olduğunu dile getirir ve güneydoğudaki ağalık sistemi ile orta Anadolu'daki ağalığın çok farklı olduğunu vurgulardı. Bizdeki ağalığın alan değil, yardımı esas alan, veren bir ağalık olduğunu söylerdi." Evet, Gün Sazak gerçekten bir ağadır. Çünkü ağalar kapısına gelenleri boş çevirmezler verir ve verdiğini geri istemezler. Gün Sazak'ın Sazak köyünde arazi davalarına bakan aynı zamanda MHP Mihaliççık ilçe başkanlığını da yapan Ahmet Vural, Gün Bey'in siyasete girişini şöyle anlatır. "Gün Bey bir gün Mihaliççık'taki yazıhaneme geldi ve kendisinin de MHP'ye girdiğini söyledi. Gün Beyin siyasete girişinde iki önemli olayın etkisi olmuştur. Birincisi; müteahhitler birliğinin Ankara Siyasal bilgiler fakültesi konferans salonundaki genel kurul toplantısının solcu öğrenciler tarafından basılarak, salondaki yaşlı-başlı insanların tekme-tokat ve küfürlerle salondan atıldıkları olaydır. Bu olay üzerine tüm müteahhitler notere giderek genel kurul divan başkanının seçilmiş başkan olmadığını, solcu öğrenciler tarafından zorbalıkla başkan yapıldığını kendisine oy vermediklerini tespit ettirmişler, sonra da zamanın içişleri bakanına, Başbakan Süleyman Demirel'e ve muhalefet lideri Bülent Ecevit'e giderek durumu anlatmışlar ve şikâyetçi olmuşlar. Ancak hiç birinden gerekli ilgiyi görmemişler. Bunun üzerine MHP lideri Alpaslan Türkeş'e de giderek durumu anlatmışlar. Gün Bey olayın ciddiyetini anlayan tek liderin Türkeş olduğunu, diğerlerinin devletin anarşi ve beynelmilel komünizm tehlikesinin karşısında acze düştüğünün farkında bile olmadıklarını, gaflet içinde olduklarını gördüklerini ve bu durumdan dolayı hayret ve dehşet içinde kaldıklarını anlatırdı. Siyasete girmesinde etkili olan ikinci olayın ise Van'da Yüksel A.Ş tarafından liman inşaatı yapılırken Van'da uzun süre kalması sonucu; burada edindiği intibalardan Türkiye'yi bekleyen diğer büyük tehlikenin Kürtçülük olduğunu tespit etmiş olmasıdır. Gün Bey Kürtçülerin Türkiye'de solu kullandığını, AP'nin ve CHP'nin de gaflet içinde olduğunu, bu olanların farkında olmadıklarını, Türkiye'yi bekleyen bu büyük tehlikeleri fark eden tek liderin Alpaslan Türkeş, tek partinin de MHP olduğunu anlatır, bu nedenlerle MHP'ye girdiğini söylerdi." Siyasette zaman çabuk geçer, bir bakarsınız yirmi dört saat bir siyasetçi için çok uzun bir süre olduğu gibi on beş yirmi yıl da çok kısadır. 21 Temmuz 1977 yılında kurulan 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti, 1978 yılının ilk haftasında Adalet Partisi'nden ithal edilen 11 milletvekiliyle düşürülerek yerine 3. Ecevit Hükümeti, diğer adı ile 5 Ocak 1978'de "Motel Hükümeti" kuruldu.

Sağın ve solun "Kurtarılmış Bölge" diye ilan ettiği bölgeler vardı. Bu kurtarılmış bölge adamları öyle taktikler denerdi ki eğer iki tarafa da karışmayan "ot" adamsanız sizi bir tarafa çekip "adam" edene kadar dayak yemek zorunda kalır, mecburen bir tarafın safına geçmek zorunda kalırdınız. Mesela solcuların bölgesine yolunuz mu düştü, siz de sağcıysanız sizi karşılayan hilal bıyıklı gençleri sağcı zannedip ona göre tavır alırsınız. Bir de bakmışsınız ki ağzınız burnunuz kan içinde bir yerde yatıyorsunuz. Ancak kendinize geldiğinizde sizi dövenlerin sağcı olmadığını anlarsınız. Eğer solcu iseniz yanlışlıkla sağcıların bölgesine girdiğinizde bıyıkları dudaklarını kapatmış gençleri görünce sol makamdan söylemeye

başlarsınız. Kendinize geldiğinizde sizi dövenlerin sağcılar olduğunu anlayabilirsiniz. İşte böyle bölgeler sahiplenilirken iller de sahiplenilmeye başlandı. 1978 yılında Kahramanmaraş, 1980 de Çorum olayları ve arkasından 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi. 12 Eylül 1980'den öncesinde, günde ortalama 20 kişi sağ sol çatışması yüzünden öldürüldü. Her ölen gencin arkasından ağıtlar yakıldı, şiirler yazıldı, türküler söylendi.

Biz dönelim konumuza. Gün Sazak, 27.05.1980 tarihinde eşi ile gittiği bir ziyaretten dönüp arabadan eşyalarını indirirken çapraz ateşe alınarak katledildi. O gün ateş düştüğü yeri yakmayıp Türkiye genelinde milliyetçi muhafazakâr düşünceye sahip olan insanların yüreğine düşmüştü. Ateşin en yalın tarafı ise Eskişehir'e doğru esmeye başladı. Eskişehir akşam haberlerinde bu acı haber ile dalgalandı. İnsanlar parti binasına koşular. Bina dışındaki kabalalık gece yarısına kadar dağılmadı. Eskişehir'de gün ağarmasıyla birlikte duvarlarına "Sazaklar Ölmez" "Şehitler Ölmez" "Gün Sazak Kalbimizde Yaşayacaktır" sloganları çoktan yazılmıştı. O gün şehirde sabahtan itibaren tedbirini alan güvenlik güçleri herhangi bir taşkınlığa mahal vermediler. Hamamyolu ve Köprübüşi'ndeki dükkânların hemen hemen tamamı kapalı. O gün gerçekten Eskişehirliler için çok gerilimli bir gündü. Geçelim Ankara'ya.

Olaydan hemen sonra bitkin bir vaziyette MHP genel merkezine gelen tabiri caizse sağ kolunu kaybeden Alparslan Türkeş gözyaşlarını tutamarak: "Bunların tek amaçları bizi ağır tahrikler içine sokup, terör ve şiddetin içine çekmek ve ülkeyi bölmektir, gençlerimiz bu tahrike asla kapılmasınlar. Herkesi uyarın. Herkes sakın olsun. Türk milliyetçilerinin iç savaş tahrikçilerinin oyununa gelmemeleri, sabırlı olmaları, kanunlar içinde kalmaları gerekir..." diye herkesi uyarıyordu. Olayı üstlenen bir sol örgüt ise: "Halkımızca, Toprak ağası, sermayedar Faşist Şef Gün Sazak cezalandırıldı." diye bildiri yayımlıyordu. Bir başka zaman, Alparslan Türkeş, MHP İstanbul il merkezinde yaptığı basın açıklamasında "Gün Sazak, Türk milletinin düşmanları, komünist ve bölücü cinayet çeteleri tarafından şehit edilmiştir. Yalan ve iftira savurmak, masum insanları cani olarak ilan edip, onları kamuoyunda hedef haline getirmek Ecevit'in inatla sürdürdüğü bir tutumdur. Ecevit ne zaman Türk Milliyetçileri ile ilgili olarak yalan ve iftiralar savurmuşsa, mutlaka ardından çok sayıda MHP'li ve Ülkücü şehit edilmiştir. Ecevit'in kışkırtmaları sonunda ülküdaşımız Gün Sazak şehit edilmiştir. Ecevit öldürülen bütün MHP'li vatandaşlarımızın manevi katilidir." Aslında "Başbuğ"un her uyarısı bir emirdi. Ülkenin neresinde olursa olsun ağzından çıkan her buyruk âdeta komutan emriydi. MHP il başkanlıklarından tutun da lise okul başkanlarına kadar neredeyse aynı anda tebliğ edilirdi. O günleri yaşayanlar yüzlerini avuçlarının arasına alıp biraz düşünmeye başlayınca, ne merhum Bülent Ecevit'in ne de Alparslan Türkeş'in insanları sağ ve sol olarak kutuplara ayırıp birbirine düşürme gibi bir gayretlerinin olmadığına inanacaktır. Sağ ve solun bu iki lideri zamanın süper güçleri tarafından oynanan bu "kirli oyun"a dâhil olmak istemedikleri halde güçlü olanın yanında yer almak zorunda kaldılar. Aynı ülkenin vatandaşı, aynı şehrin insanı ve aynı ananın çocukları ne "Amerikan piçi" ne de "Moskof dölü"ydü.

Gün Sazak'ın katledilmesi, sağcılarının matem günü, solcuların bayram günüydü sanki. O günlerde toplanan MHP Başkanlık Divanı, "Gerekirse sine-i millete döneriz" kararını kamuoyuna açıkladı. Başta Ankara ve İstanbul olmak üzere, Adana, Bursa, Gaziantep, Trabzon, Konya, Kayseri, Maraş, Tokat, Çorum, Yozgat, Eskişehir, Elazığ, Erzurum, Sivas, Çankırı, Kütahya, Manisa, Amasya gibi illerde, Sazak'ın toprağa verileceği güne kadar binlerce ülkücünün katıldığı kitlesel gösteriler yapıldı. Büyük camilerde ruhuna Kur'an-ı Kerim okunuyor, okullarda boykotlar yapılıyor, forumlar düzenleniyor, kızıl terörü lanetleyen yüz binlerce bildiri dağıtılıyordu. Cenazesi MHP genel merkezi önünde yapılan bir törenden sonra Ankara Hacı Bayram Camii'nde cenaze namazı kılınarak Sazak köyünde toprağa verildi. Cenaze törenine Türkiye'nin dört bir yanından gelen 300 binden fazla gönüldeşinin tekbir ve gözyaşları arasında toprağa verildi. Sazak köyünde bu mahşeri kalabalık keşke acılarını da Gün Sazak ile birlikte toprağa gömebilseydi.

Ey, Emin Sazak'ın en güzel eseri: Gün Bey, bu ülkeyi daha müreffeh bir hâle getirmek için omuz omuza verdiği arkadaşlarının birçoğu ile ruhlar âleminde görüştüğünü biliyoruz. Senin gidişine farkına varmadan katkıda bulunanlar da bugün yok. Kaderin cilvesi mi demeliyiz ne demeliyiz bilmiyorum. Senin zamanında kanlı bıçaklı olan sağ ve sol, sizlerin hayal dahi edemeyeceği kadar yakınlaşıp 28 Mayıs 1999 - 18 Kasım 2002 tarihleri arasında hükümet kurdular.

İnsan yaşarken ne götüreceğini bilirse ölümü düğün alayı gibi olur.

Ne mutlu sana, her yıl binlerce kişi Sazak köyüne gelip seni dualarla yâd ediyor. Belki hayatta olsaydın bize Erdem

Beyazıt'ın şu şiirini okurdun.

Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm

Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm.

GÖÇ GÖÇ OLDU, GÖÇLER YOLA DÜZÜLDÜ

İnsanın insana selam vermeye üşendiğini söylesem, ‘Yok ya öyle bir şey olur mu?’ demeyin sakın. Belediye otobüsüne, tramvaya adımını atar atmaz tek kişilik koltuk varsa ona, yoksa iki kişilik koltuklardan ikisi de boş olana gözünü kestirmeyen varsa buyursun onunla biraz sohbet edelim.

- Selamünaleyküm hemşerim.
- Merhaba.
- Memleket nere?
- Sen nerelisin?
- Ben Elazizliyim.
- Ben de Erzurumluyum.
- Hemşeriyiz desene.
- He ya hemşeriyiz.

Sohbete bakın beri gelin. Biz şimdi sohbet mi ettik? Evet, bu kadar da olsa sohbet ettik, en azından birbirimizin nereli olduğunu öğrendik bu yetmiyor mu? Şehirler, kimsenin kimseye karışmadığı, insani erdemlerin gittikçe yozlaştırıldığı, kimin güçlü, kimin zayıf olduğunun bilinmediği çağdaş bir bedevi topluluklar mı olmalıydı? Hani insanlar konuşa konuşa anlaşır. Konuşmasını bilen konuşacak, konuşmasını bilmeyen konuşacak birine ihtiyaç duymuyor. Öyle mi? Hayır, maalesef öyle değil. Öylesine zarf attım ama birçoğunuz hemen pulu yapıştırdı. Peki, pulu yapıştıran sensen söyle bakalım:

- Tanımadığın bir insana selam verir misin?
- Neden vereyim ki!
- Selam Allah’ın selamı değil mi?
- Evet, ama durup dururken selam verilmez.
- Allah “selamı yaygınlaştıran” demiyor mu?
- Öyle mi diyor?
- Evet.

Bak bu da bir sohbet sayılır. En azından iki insan birbirine soru sorup doğru yanlış cevap alarak en azından anlaşma yoluna doğru adım atıyorlar. Buraya kadar okuduklarınızı konu başlığı ile ilişkilendirmeye çalışmıyorsunuz değil mi? Evet anlattıklarınızla başlık “kel alaka” konular diyorsanız o zaman türküyü dinlemeye hazırsınız demektir.

Göç göç oldu göçler yola düzüldü
Uyku geldi ela gözler süzüldü

.....

- Bu türkü tüm başıboş bulutları gözlerinize topladı mı?
- Hayır, hiç hoşuma gitmedi, bu nasıl türkü?
- Türkü nasıl olur?
- Tarkan’ın Sertap Erener’in türküleri çok hoş mesela.
- Peki, Dev Orso’yu dinledin mi?
- O da kim?
- Hani Tarkan’a tav, Eva Bender vardı, onu ahtapotun kollarından kurtarmıştı.
- Hatırlamıyorum gerçekten mi?
- Senin gerçekten haberin yok herhalde.
- Öyle mi?

Kusura bakmayın aklınızı biraz karıştırıyor olabilirim. Zamane gençleri ile nasıl sohbet edilir onun denemesini yapıyordum ama siz de şahit oldunuz ben dam diyorum onlar mertek kelimesini dahi bilmiyorlar. Bir zamanlar Odunpazarlı olmanın delikanlılık olduğunu söyleyen gençlerin deliliği kalmadı. Onların da çocukları “muhallebi çocukları” gibi oldular. Hamamyolu’nda, Adalar’da “Sarı Özek Bozkırı”ndaki trenler gibi “Doğudan batıya, batıdan

doğuya, giderler, gelirler, gelirler giderler.” Yine ne varsa eskilerde var. Biz en iyisi eskilere, eski zamanlara gidelim. Kadir kıymet bilmek, hasretlik çekmek, topraklarından tehcir edilmek ne demek varıp o günleri yâd edelim. Geçmiş zamanlar bir film şeridi gibi gözlerimizin önünden geçerken dönelim kendi kendimize.

Karacaşehir; Ertuğrul Gazi belinden düşüp Şeyh Edebalı'nın sinesinde gür bir çınara dönen idealin gerçekleşmesinde sorumluluğu hem bileği hem de yüreğiyle yüklenen Osmangazi'nin göbeğinin düştüğü toprak ne bereketli toprakmış. Karacaşehir'e sığmayıp üç kıtaya dağılan Osmanlı İmparatorluğunun Trakya ve Balkanları fethetmesiyle birlikte Anadolu'dan özenle seçilen Türk aileleri Evlâd-ı Fatihan olarak oralara yerleştirilen koca Osmanlı'nın torunları ne bileceklerdi bir gün bu topraklara geri döneceklerini. Hâlbuki onlar evladı fatihan olarak şimdiki sınırlarımız dışına taşınıp o zamanki topraklarımızın uç beyleri olarak oralara taşınmışlardı. Onlar ki 93 Harbi'nde Osman Paşa ile Plevne savunmasında destanın yazılmasına vesile olan kahramanlardı. Yürürken arkasına bakan geride kalır. Serhat şehrimiz Kars'tan Anadolu'ya akarak yeni bir yurt yurtlak peşinde olan bu aziz milletin evlatları, insanlık coğrafyasını sömürmeden, kırıp geçirmeden, ahlaklarına ve kültürlerine dokunmadan başka milletlere de hamilik görevi üstlenmek zorunda kalmıştır. İşte bu “Nizam-ı Âlem İlahi Kelimetullah” davasını yeryüzüne hâkim kılma arzusu ile 1229'dan 1923 yılına kadar canla başla mücadele ettiler.

Hani İbn-i Haldun devletleri tarif ederken ömürlerinin insan ömürleri gibi olduğunu söyler. İnsanlar da devletler de bazen uzun, bazen çok kısa ömürlü olur. Dünya yeryüzünde yaşayan insanlara nedense dar gelir. Zalim insanlar da zalim devletler gibidir desek yeridir. Bir zamanlar Osmanlı devletinin himayesine girmek için can atan devletler, Osmanlı zayıflayınca her cepheden aç kurtlar gibi saldırmaya başladıklarında yurtlarından ya sürülen ya da tehcir edilen insanımızın acısını ancak filmlerle canlandırmaya çalışıyorlar. O zamanki acıları, sürgünleri yaşayan insanlar şu an aramızda yok. Onlar acı hatıralarını çocuklarına anlattılar, çocukları ise o acıların psikolojik etkisini yıllarca babalarının annelerinin hülâsa tüm o acıya duçar olanların yüzlerinden okudular. O insanların yüzlerindeki korkunun yansıması ise uzun süre nesilden nesile taşınacağı benziyor. Ertuğrul Gazi'nin ilk yurtlağı, Emir Porsuk'un atını suladığı, şimdilerde -tabanı silme çamur olduğundan- hem intihar etmek hem de uzaktan seyirlik olan Porsuk'un iki yakasında “Avrupa Şehri” diye böbürlenilen Eskişehir nerelerden göç almadı ki.

Balkan Savaşları ile Balkanlar tamamen kontrolümüzden çıkar ve oradaki Evlad-ı Fatihanların torunları yavaş yavaş Anadolu'ya doğru göçmeye başladılar. Bu göç dalgası Cumhuriyet kurulduktan sonra biraz daha hızlanır. 1938, 1950, 1968, 1979, 1989 yılları arasında milyonlarca ecdat torununun yarısından fazlası yollarda telef olarak Anadolu'ya hicret ederler.

Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Kosova, Saraybosna, Makedonya, Romanya, Kırım, Kafkasya, Gürcistan, Türkistan, Afganistan'daki topraklarından sökülüp Anadolu içlerine özellikle Eskişehir'e göç edenlerin acılarını zihinlerden filme dökcek binlerce senaryo beyaz perdeye aktarılamadan kahramanları göçüp gittiler.

Bir insanın doğup büyüdüğü topraklardan uzaklaşması, daha doğrusu uzaklaştırılması hiçbir filmin karesine sığmaz. Özellikle şimdi batı sınırlarımız dışından buraya yerleşmiş yaşı 50'nin üzerinde olup da “Arda boylarında kırmızı erik” türküsünü dinlediğinde kim yüreğinde ince bir sızı hissetmez?

Bir de o topraklarda doğup orada ölmek isteyenler yok mu? Onların yüreğinde kopan fırtına ile gidenlerin yüreklerinde kopan fırtına bir araya geldiğinde acı ve hüznün kelimeleri o haletiruhiyeyi anlatmakta yetersiz kalır. O ayrılış, o toprağa sarılış ancak yaşanarak anlatılır. Bir zamanlar şöyle bir hikâye duymuştum: Bulgaristan'ın Filibe Bölgesinden Anavatana göç etmek zorunda kalan bir aile kızlarını bir akrabalarına nişanlarlar. Kendileri hicret edecek kızları orada kalacaktır. Nişanı bozsalar olmaz, bozmasalar olmaz. Kızın annesi bir daha bir

araya gelme imkânlarının neredeyse olmadığı düşüncesinden hareketle kızının saçından bir tutam saç keser, belki de tırnağın etten söküldüğünden daha zor bir acıyla kızından ayrılır ve Eskişehir'e göçerler. Aradan yıllar geçer, hasret büyür, vuslat bir kızıl elma gibi annenin yüreğini dağlar durur. Her gün kızının saçlarını koklayarak uyuyan anne, sonsuz uykuya dalacağı zaman "Kızımın saçını da kefenimin içine koyun" diyerek dünya perdesini kapatır. Son üç beş yıldır hâlâ oraların özlemine duyan "Dünya gözü ile bir daha oraları göreyim" diyenler ise gittiklerinde akrabalarının çocukları ile karşılaşarak bir nebze de olsa içlerinin yangınlarını gözyaşlarıyla söndürmeye çalışırlar.

Ya Kafkasya'dan göçenler, Kırım'dan sürgün edilenlerin ciğerini parçalayan:

Biz Kırımdan çıkanda

Kar yağmadı kan aktı

Anam babam kız kardaşlarım

Gözleri dolu yaş kaldı diye sürüp giden Kırım Türküsü söylendiğinde gözlerini bulutlardan kimse koruyamaz. Kim derdi ki Kırım Türklerinin daha doğrusu Kırım Sürgününün sembolü olan Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu bir gün hürriyetine kavuşacak, Kırım Türklerinin lideri olacak ve Eskişehir'i ziyaret edecek ve onun adına Odunpazarı'nda bir Kırım Kültür Evi açılacak.

Bırakın bir başka ülkenin toprağından ayrılmayı insan kendi ülkesinde kendi toprağından ayrılıp bir başka şehre göç ederken bile ne yaşadıklarına az çok şahit olanlar olmuştur. Aslında her insan dünya gurbetinde bir muhacir gibi yaşar ama bir türlü muhacir olduğunu kabullenmek istemez. Hangi insan göbeğinin düştüğü toprakta bir ömür sürmüştür bunu bilemeyiz. Ama bildiğimiz bir şey varsa "İnsan bir kuş misali bugün burada yarın Allah bilir." atasözüdür.

Halk türküleri de olmasa, hasreti, özlemi, sürgünü, yalnızlığı, kim söze-saza dönecek? Kalbinizi biraz sıkıştırdıysam özür dilerim. Gidip gamdağlarına yaslanmak mı istiyorsunuz, o zaman gözlerinizi kapatın aha sizi biraz da olsun rahatlatacak, bulutlarınızı sağacak, çoraklaşan gönül yurdunuzu yeniden yeşertecek merhum Aşık Reyhani'nin Erzurum'dan Bursa'ya göç yükünü hazırlayıp Erzurum'da "Gezin Düzü" denilen mevkide son kez Erzurum'a bakarak söylediği türküyü ruhunuza hediye ediyorum.

Benim canım feda idi bin cana

Bir can az deseler iki bin cana

Kırk senelik gözyaşımı fincana

Kattım Karasu'ya aktım gidirem.

HACI HİLMİ EFENDİ

İçimizin şehrinden çıkıp da başka bir şehre gitmek istediğimizde öncelikle o şehirle ilgili malumat toplamaya başlarız. Şehirle ilgili kısa bilgiler topladıktan sonra o şehirde yüreğimizi yaslayabileceğimiz bir insan olup olmadığını soruşturmaya başlarız. İşte tam bu sırada o şehrin kültürüne, kimliğine katkı sağlayan kültür sanat adamları, kanaat önderleri aklımıza gelir.

Bu önderler belki de şehrin Valisi, Belediye Başkanından çok o şehre ve şehirde yaşayanlara gönül hizmeti götürmeyi kendisine birinci derecede görev sayarlar. Çünkü kanunun nizamın bir türlü çözemediği bir takım sorunları çözmeye bu tip önder insanlardan faydalanılır. Onların bir sözü binlerce müşkülâtı ortadan kaldırır. Her ne kadar da Eskişehir'e Yunus Emre'nin şehri dense de Yunus'un yüzünü Yunus Emre Beldesi'nden başka bir yerde görmek pek mümkün değil. Bazen bir şehre bir adam gelir şehir şereflenir. O adam için şehir dışından gönül erleri gelir.

Baba tarafı Köstenceli olup 1900 yılında Muttalip'de doğan Hacı Hilmi Efendi küçük yaşlarda hafızlığını tamamlar Muttalip Orta Camiinde göreve başlar. Genç yaşta Hacca giden Hacı Hilmi Efendi rivayete göre: Medine'de rüyasında Önderimizi görür. Önderimiz: "Hilmi, sen bize Kur'an ve hafızlarla yakın ol." diye buyurur. Ondan sonra da Hacı Hilmi Efendi Muttalip Orta Camiinde İmam Hatiplik hizmetinin yanı sıra Kur'an Kursunda hafız yetiştirmek için kolları sıvar. Ondan sonra ömrünün neredeyse tamamını Hafız yetiştirmeye adar.

Hacı Hilmi Efendi, Osmanlı devletinin son dönemlerinin meşhur âlimlerinden Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi'nin halifelerinden. Hacı Hilmi Efendi, Muttalip'de açmış olduğu ve birçok insanın yetişmesine vesile olduğu Kur'an Kursu ile tanınmıştır. Bu irfan mektebinin tesiri öyle olmuştur ki, Hafızlık müessesesinin Eskişehir'deki temeli burada atılır ve burada yetişen hafızların yurdun dört bir tarafına dağıtılmaları yapılır.

Hacı Hilmi Efendi aynı zamanda Sait Nursi, namı diğer Bediüzzaman ile de tanışıklığı olan bir gönül ehlidir. Bediüzzaman'ın Eskişehir'e yaptığı bir ziyareti Hacı Hilmi Efendi'nin Hafızlarından olan Yusuf Derin Bey şöyle anlatmaktadır: "1950'lerin başında Hacı Hilmi Efendi'de yüzünden okuyorduk. Daha sonra Hilmi Efendi bizi aşağı camideki Hacı Osman Efendi'ye ezber için gönderdi. Hafızlığı bitirdiğim sene icazet törenine Hilmi Efendi, Bediüzzaman'ı çağırılmış. Bediüzzaman da Muttalip'in Orta camiine gelip, hafızlık duamıza iştirak etti. Camii çok kalabalıktı. Namazı müteakip hafızlık duamız yapıldı. Bu sırada dikkatimi çeken bir şey, Bediüzzaman ile Hilmi Efendi'nin musafahası oldu ki beş dakika sürdü. Ellerini birbirlerine kenetlediler. Tabii biz de onların etrafındayız. Bediüzzaman hiç konuşmadı. Zaten öyle vaaz filan vermezmiş. Hoca efendi ise konuştu, Bediüzzaman'ın Emirdağ'dan teşrif ettiğini söyledi. Faytonla gelmişti o zaman. Yemek de yemedi. Hâlbuki o merasimlerde pilav filan verilirdi. Hoca Efendinin odasında Hoca Efendi ile biraz hasbıhal etti. Bu hasbıhalden sonra Eskişehir'e veya Emirdağ'a döndü, orasını bilemiyoruz. İkinci gelişi ise, bizden üç sene sonraki hafızlık merasiminde oldu. Bu sefer yine "Bediüzzaman gelecekmiş" diye duyulunca camii birden doldu. Camiinin cemaati alamayacağı görülünce, anonsla Kara Camii dediğimiz ve üç kat daha büyük olan eski Selâtin Camiine gidilmesi, merasimin orada yapılacağı duyuruldu. O camiinde de altı üstü lebaleb doldu. O camide Hacı Hilmi Efendi vaaz etti. Bediüzzaman da dinlediler. Ve böylece hafızlık duası yapıldı. Öğrenciler Bediüzzaman'ın elini öptüler, biz de öptük. Onlara hayır dua etti. Hoca Efendi ile yine uzun şekilde bir musafaha ettiler. Hilmi Efendi yine Bediüzzaman'ı odasına davet etti. Ve yine baş başa bir saat kadar kaldılar." Hacı Hilmi Efendi'nin talebelerinden Fehmi Has ise Bediüzzaman'ın Hacı Hilmi Efendi'yi ziyareti ile ilgili: "Hoca Efendi'nin yanına geldiği zaman, Kara Camiinde yanında çok güzel konuşmuşlardı. Hatta o zaman, Bediüzzaman benim sağ yanağımı okşamıştı. "Benim duam Hacı Hilmi Efendi'nin talebelerine" demişti.

Bediüzzaman “Sen talebe okutuyorsun” diye hürmetle Hacı Hilmi Efendi’nin ellerini öpmeye varıyor, o da Bediüzzaman’ın elini öpmeye çalışıyor, berabere kalıyorlar, ikisi de birbirinin elini öpemiyor. Hacı Hilmi Efendi o zaman bize; “Bu zata Bediüzzaman derler” diye tanıtmıştı. Hatta Bediüzzaman hafızlık cemiyeti olması münasebetiyle; “dört gün burada kalmam lazım” demişti. “Bu muhitte (Eskişehir) ölürsem beni Muttalip’e gömün” diye vasiyet etmişti. İnsanın nerede doğup nerede öleceğini Allah bilir. Ama insanların yine de gönlünden geçen şehirler, mekânlar olur. Mesela yaşlanıp da Hacca ya da Umreye gidenlerin içlerindeki gizli duadan birisi de o kutsal topraklarda ölüp; dünyada da olsa Önderimiz ve yoldaşlarının komşusu olmayı arzulamalarıdır.

Said Nursi Efendi nerede doğdu, nereleri gezdi, nice ölümlerle sınıandı belki gözün görmediği bir toprakta dünyanın tersine döneceği günü bekliyor ama onun yolunu takip edenler onu gönüllerine misafir ettiler asla toprağa gömmeler. Hani bizim Yunus: “Ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez” diyor ya. Eğer bir insan dünya tarlasında bitirdiklerinden başkalarına da ikram etmesini biliyorsa o insan dünyasını değiştirse de o güzel hasletleri dünya durdukça insanlar arasında paylaşılarak çoğaltılır. Hacı Hilmi Efendi’yi nasıl bilirdiniz diye hangi eski zaman Eskişehirlisine sorsanız yüreği çiçekleniyor, gözlerinin içi gülüyor.

Eskişehir’in manevi havası biraz da Muttalip demektir. Burada yetişen hafızlar, hocalar Eskişehir’in ve yurdun dört bir tarafına Önderimize indirilen kitabın içeriğini daha iyi anlatmak için pervane oldular. Hacı Hilmi Efendi işte o pervanelerin pervanesi olarak dünya sürgününü tamamlayarak doğduğu yerde yani Muttalip’te öbür dünyada yeniden doğacağı günü bekliyor.

Ne mutlu yolda olanlara ve yanlarında azık bulunduranlara....

HAFIZ AHMET EFENDİ KONAĞI

Apartmanlar, gökdelenler, oteller, moteller lügatlerde daha yerlerini almadan konaklar vardı ve konaklar konuklarla dolup taşarlardı.

Konak ne kadar arı duru bir kelime, ne kadar insanı içine çeken, geçmişle gelecek arasında kültürleri birbirine bağlayan bir köprü gibi yüzyıllardır ayakta duruyor. Bir apartman, ne kadar büyük olursa olsun, daireleri ne kadar geniş olursa olsun bireysel konut olmaktan ileriye gidemez. Otel de, motel de konaklama yerleridir elbette. Konaklama yerleri herkesin kendini dinlendirdiği, sıcak, samimi bir ortamdan uzak bireysel zevk ve eğlence mekânlarından öteye geçmez. Ama konak öyle mi? Adında bir asalet var. Misafirler kendiliğinden gelir. Özel davete gerek yoktur. Bu asaletli evin asıl asaleti ise konak sahibinden kaynaklanır.

Buyurun bu asaletli konaklardan bazılarının adını sayalım. Hafız Ahmet Efendi Konağı, Tiryaki Hasanpaşa Konağı, Hacı Sami Gürcan Konağı, Oduncular Konağı, Kadı Konağı, Yeşilefendi Konağı, Tüfekçizade Konağı, diğerlerini de gelip göresiniz tanıyasınız diye sizlere bırakıyorum. Birinci konağın sahibi Hafız Ahmet Efendi aynı zamanda hafız, lüle taşı ustası, Kurşunlu Camii imamlığı da yapar. Kurtuluş Savaşı'nda, Atatürk'e, Eskişehir'e geldiğinde lüle taşından görkemli bir baston hediye eder. Aynı bastondan eski İran Şahlarından Rıza Pehlevi de nasiplenir. Tiryaki Hasan Paşa Konağı ise olmaz olasıca Yunan komutana konak olma hüznünü yaşarken daha sonraları rahmetli Sait Nursi ie Arif Nihat Asya'yı da ağırlar. Yeşilefendi Konağı adını bulunduğu sokağa vererek Osmanlı Evi adını alır ve müze lokanta olarak hayatiyetini sürdürür.

Bu konaklar elbette Odunpazarı'nın ileri gelen aileleri tarafından yapılan konaklardı. Salt şatafat olsun diye yaptırılmamıştı elbette. Bir müşkülâtı olan, bu konaklardan birisinin kapısını çalar, yiyecek, giyecek, bazı zamanlarda ise barınacak mekânlar olarak sosyal hayatı canlı tutar, insanlar arasında sevginin, kardeşliğin ihdas edilmesinde önemli mekânlar arasında sayılırdı.

Küresel dünyayı yönetenler insanları tüketim toplumunun bir parçası yapmak için akla fikre gelmez yöntemlerle o kadar güzel aldatılıyor ki, insanımız aldatıldığının farkına varıncaya kadar zokayı çoktan yutmuş oluyor.

Neyse aklınızı fazla karıştırmadan işimize bakalım.

- Konaklardan bahsediyorduk değil mi?

- Evet, konaklardan bahsediyorduk.

- Sen hiç konak gördün mü?

- Hayır, nereden göreceğim?

- Köyde mi yaşıyorsun?

- Köyde konak olur mu?

- Hali vakti iyi kişilerin konağı olur.

- Şehirde neden yok?

- Ne bileyim belki vardı da yıkıldı.

- Ben kiminle konuşuyorum?

Evet, hem yürüyorum hem kendi kendimle konuşuyorum. Sağımda solumda yüzüme gülen evler, ayağımın altında kıkırdayarak gülen Arnavut kaldırımları, öbür taraftan kocası dünyasını değiştirmiş yaşlı karılar gibi unutulmuş evler “Sıra bize ne zaman gelecek Burhan Başkan?” diyecekler dilleri olsa. Konak demiştim güya onu açacaktım. Benim lügatime göre konak: Hali vakti iyi kişilerin yaptırdığı ve aynı zamanda misafirlerin eksik olmadığı az sayıda evlerdir. Günümüzde devlet misafirhanelerinin yanı sıra Devlet Konuk Evleri, Belediye Konuk Evleri var, ama sizi yüreğiyle içine çekecek bir konak sahibi yoktur. Nasrettin hoca hesabı giyiminize kuşamınıza göre ağırlanırsınız.

- Hani askerde söylediğimiz marşlardan birisi vardı.

- Hatırladın mı?
- Çanakkale İçinde Vurdular Beni mi?
- Hayır öteki.
- Eskişehir Eskişehir Yalçın Kaya Sarp Yeri mi?
- Bu sefer doğru bildin, evet Eskişehir'deyim
- Neresinde?
- Neresini bilirsin.
- Odunpazarı'nı iyi bilirim.
- Deme yahu!

- Bak anlatayım, Odunpazarı, atalarımızın ilk yerleşim yerlerinden birisidir. Çok otantik evleri vardır, hangi sokağa girsen öbür sokak toraşan bir kız gibi utangaç yüzle “beni görmeye gelmeyecek misin” diye bakar. Yani anlayacağın hangi sokağa girsen sokaklar labirent gibi birbirlerine açılır. Bir de duyduğuma göre Odunpazarı, eski Odunpazarı değilmiş evler gelinlik kızlar gibi olmaya başlamış, turistler gelmeye başlamış.

- Yahu bırak da işimize bakalım. Aha bu gördüğün Hafız Ahmet Efendi Konağı, bildin mi? Biliyorsan bilgin sende kalsın, ben gördüklerimi anlatayım. Anlatacak o kadar güzellik var ki hangisini anlatayım? En iyisi anlatmamak. Odalardan herhangi birisinde yer minderine kurulacaksınız, sırtınızı ot yastığına dayayacaksınız, ortaya tahtadan bir sini gelecek, ev sahibinin o gün için hazırladığı yöresel yemekler dizilecek, güzelce yemeğinizi yiyeceksiniz... Kahveniz gelecek bir yandan kahvenizi höpürdetirken tarihi radyodan “ajanslar” geçecek. Şehrin dağdağasından uzak bir kaç saatliğine de olsa tarihin ara sokaklarında dolaşip gönlünüzü ve ruhunuzu dinginleştireceksiniz. Artık gitme vaktiniz gelmiştir. Beklersiniz ki mihmandarınız “toparlanın gitmiyoruz” desin ama maalesef toparlanın gidiyoruz diyecek. Siz memleketlerinize doğru yol almaya başladığınızda aklınızın yarısını Odunpazarı'nda unuttuğunuzun farkına varmayacaksınız...

HASAN POLATKAN

Hani bir Kırım türküsü vardı, yâdınıza salıp gözlerinizi kapatmanızı, gam dağlarına yaslanıp başıboş bulutları gözlerinize toplamak istemiyorum. Ama varsın toplansın. Bazen insan kendi yağmurlarıyla ıslanmadan yüreğindeki sevgi çiçeklerini yetiştiremez. Kötülüğü her kişi, iyiliği er kişi yapar. Er kişiler de erinde gecinde gönüllerde yerini bulur.

İyilik ve kötülüğün bir gün insanın yakasına nasıl yapıştığına hayatımızın çeşitli evrelerinde tanık oluruz. Hani “Etme bulma dünyası” dedikleri de bu olsa gerek. Geçenlerde bir radyoda bir âlimin hayatından bir hikâyecik dinledim. 1980 darbesinde işkenceye maruz kalan âlimi şöyle anlatıyordu: “Seni gidi irticacı demek hırsızlık yapanın elinin kesileceğinden bahsedersin öyle mi?” Bu âlim göreceği envai çeşit işkenceyi gördükten sonra artık yaşı ilerlemiş ve bir gün Sirkeci’de yürürken kendisine işkence eden rütbeli ile karşılaşır. Rütbeli bitkin perişan bir vaziyettedir. Üslubunca selam verip:

“Hayırdır beyefendi çok üzgün ve bitik bir durumdasınız yardıma ihtiyacınız var mı? Sizi böyle üzen, bitkin hâle düşüren nedir? Yardımcı olmamı ister misiniz?” deyince, işkenceci rütbeli:

“Ne siz sorun ne ben söyleyeyim, işinize bakın.” dese de kendi haline bırakmaz. “Hiç sormayın beyefendi geçenlerde eve hırsız girmiş, hanım evde tek başına, bileziklerini istemiş. Hanım da vermemekte direnince bileğini kesip bilezikleri alıp gitmiş. Keşke bilezikleri verseydi de bileği kesilmeseydi.” “Beyefendi gerçekten çok müteessir oldum, geçmiş olsun. Buna da şükür.”

“Neyine şükredeceğim beyefendi.”

“Peki, o hırsız şimdi elinize geçse ne yaparsınız” deyince rütbeli hiddetle:

“Ciğerini sökerim” demiş. Bunun üzerine âlim:

“Yaaa ben de zamanında hırsızlık yapanların eli kesilmeli dememden dolayı aylarca işkence gördüm” deyince rütbelinin jetonu düşmüş.

Kırım türküsünü hatırlamadınız değil mi? Olabilir, sizin aileniz Kırım’dan gelmemiş o yüreği kanırtan türküyü dinlememiş olabilirsiniz. Eskişehir’de ne kadar Kırım Tatar’ı var orasını bilmem, ama bir Kırım Tatarı’nın en az o türkü kadar acıklı hikâyesi 27 Mayıs 1960 yılından beri kulaktan kulağa, gönülden gönüle anlatılır. Belki de yüzyıllar boyu anlatılmaya da devam edecektir. Siz kim oluyorsunuz da “Yeter söz milletin” diyorsunuz? Tek başına iktidara geliyor üstelik sesimizin duyulamayacağı uzaklıktaki suyun alt tarafına geçip suyu bulandırıyor? Özüünüz kabahatinizden büyük olursa cezasını mutlaka çekersiniz.

Evet, onların kabahati büyüktü. Milleti cuntacılardan fazla sevmenin yasak olduğunu bilmiyorlardı. Bir ülkeye demokrasi gelecekte askeri darbe ile gelmeliydi. Siz kim oluyorsunuz da kendi kendinize demokrasi getirmeye çalışıyorsunuz? Sayın Polatkan, senin Başbakanın örtülü ödeneği amacının dışında kullanarak “cimbız” alır da bunu yanına koyarlar mı? Aylarca manşetlere taşınan bu mübarek “Cimbız Davası” Başbakanlığın aççıbaşısının, “Cimbızı tavukların kollarını temizlemek için aldık” demesi ile düşer düşmesine de Berrin Menderes’in kapısına asılan “Türk Ceza Kanunu’nun 146. maddesine aykırı hareket ettiğinden Adnan Menderes’in idamına karar verilmiş, idam kararı infaz edilmiştir.” levhası “Yeter söz milletin” diyenlerin gönül kapısında çakıldığı gibi duruyor.

Mevzu derin, Ankara serin.

Sana Eskişehir Mebusu ol diyen mi vardı? Üstelik bununla da kalmayıp bir de Maliye Bakanlığı yaparsın öyle mi?

‘Ben sana Maliye Bakanlığı nasıl yapılırmış göstereyim de gör’ diyen bir zihniyetin sonucunda sanki Eskişehir’in düşman işgalinden kurtuluşunu kutlar gibi askeri araç üzerine çıkıp elinde Türk Bayrağını sallayarak sevinç çılgınlıkları atan o zamanın gençleri mevki makam sahibi koca adamlar yerinde dura dursun. Hasan Polatkan’ın müdafaası dahi alınmaz. “Bu duruma hiçbir reaksiyon göstermedi, sert bakışlarını bir noktaya dikerek, mahkeme

salonundan ayrılıncaya kadar o şekilde bekleyerek, hakkında verilen sebepsiz ve haksız ölüm cezasına adeta anlamlı bir mesaj göndermiştir.” Polatkan, 16 ay içinde 83 kilodan 38 kiloya düşer. Yarı beline kadar gelen soğuk suyun içinde tutulan, sürekli hakaret ve tekmelere maruz kaldığında istediği tek şey “Bizi öldüreceksezeniz hemen öldürün; ama lütfen bu hakaretleri durdurun. Artık tahammül edemiyorum.” Sözleri olur.

Ne garip değil mi? “Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!” yaşamak. Hasan Polatkan’ın “Vatan Hainliği” üzerinden elli yıl geçtikten sonra memleketi Eskişehir’de “Laf olsun torba dolsun” cinsinden anılır. Polatkanların meşhur damadı konuşmasında: "Polatkan'ı 49 yıldır niye anmıyorsunuz? diye soruyorlar. Bu durum gerçekten üzücü. Bu anma programı gerçekten gecikmiş bir tören. Bunu kabul etmeliyiz. Bu zamana kadar Polatkan'ı anmayışımızda bir kasıt, art niyet yok. Artık bugünden itibaren bu anma programını bir başlangıç olarak görmek istiyoruz. Bundan sonra onu Eskişehir'de anacağız. O Eskişehir'i çok severdi. Cezaevindeyken bile sık sık benden Eskişehir'i sorardı. Öyle bir Maliye Bakanı bir daha gelmez. Eskişehirliyle ona sahip çıkmalı ve onun hatırasını yaşatmalı. Polatkan'a idam cezası verildiğinde çok üzuldüm, çok şaşırıp ağladım. Komik ve yersiz suçlamaların cezası idam olamazdı. Ben avukatı olarak hâlâ Polatkan'a neden idam cezası verildiğini anlamış değilim." Ey milli damat anlasan elinden bir şey mi gelecekti. Anlayan anladı zaten anlamayanlar davul zurna çaldı.

İhtilalin ilk günü merhum Başbakan Kütahya’ya giderken yolda, Hasan Polatkan da Eskişehir’de tutuklanır. Eskişehir’de Menderes ve ekibinin “12 uçak dolusu altınla yurduşına kaçacak” söylentileriyle cümbüş çoktan başlamıştır. Hasan Polatkan, bir süre Ankara Harbiye’de tutulup 11 gün sonra da İmralı’ya nakledilir. Törenin asıl onur konuğu olan merhum Hasan Polatkan’ın hayattaki eşi Mutahhara Polatkan, o günlerin acı hatıralarını nemli gözlerine toplayarak: “Heyecan, titremek, üzölmek, korkmak, yemek yememek, uyuyamamak. Bunların hepsini ben iki çocuğumla beraber hissettim o günlerde... Darbeciler öyle bir anayasa bırakıp gitmiş ki anlatılamaz. Darbeyi yapanlar, bizden tekrar sorgu, sual olmayacak o kanunu koymuşlar. 60 darbesini yapanların hepsi de ölmüştür zannediyorum. Ama şimdi 12 Eylül’ü yapan Evren Paşa ve diğerlerini muhakeme etmek istiyorlar. Bu olumlu bir durumdur. Hiç olmazsa şu kadarcık bir intikamımı almış olurum. Maalesef onlara bu zamana kadar sorgu sual olmadı" diye sitayişte bulunarak günümüze göndermede bulunur.

İhtilalde alkışlayan o koca adam o gün karşısına Nilgün Polatkan’ı alıp gözlerinin içine bakarak kendisinin duyacağı şekilde şöyle seslenir. ‘Hanım efendi siz daha küçüktünüz muhtemelen 6-7 yaşlarındaydınız. Yurttaşlık Bilgisi dersinde 27 Mayıs Bayramı’nın anlam ve önemi hakkında konuşulurken babanızın bir vatan haini olduğu yüzünüze bakılarak anlatıldığında ne acılar çektiğinizi biliyorum. Ama ne yapalım. İşte o günler maalesef öyle günlerdi...’ diye sözü uzatıp gider. Baba Sülo, “Dün dündür, bugün bugündür” dememiş mi? Evet, o günler gider gitmesine de söz uzadıkça yalanın kırk kuyruğu birbirine dolaşmaz. Koca adam konuşadursun Nilgün Polatkan hanımefendi ise koca adamın gözlerinin içine bakarak, anlayacağı bir dilden susarak: “Lise yıllarında babamların vatan haini değil, aksine vatan, millet sevdalısı olduğunu öğrendim. Her zaman adını da taşımaktan onur duydum ve duymaktayım. Babamların o zaman hakkının niçin aranmadığını, neden birilerinin çıkıp ses çıkarmadığını öğrendikçe çıldırmaşa dönüyorum...” dediğinde ise sessizliğin yüreklerde nasıl yankı yaptığına salonda bulunanlar şahit olurlar. Nesrin Hanım ne acılar çeker bu kimin umurunda demeyin. Şairler ne güne duruyor. Merhum Başbakana tokat atacaksınız, Hasan Polatkan’ın elinin üzerinde sigara söndüreceksezeniz, Fatın Rüştü Zorlu’ya başka hakarete bulunacaksınız da şair susacak mı?

Evet, şairler susmamışlar ama milletin üstüne bir karabasan çökmüş kendi elleriyle iktidara taşıdıkları vatan evlatları, darağaçlara doğru giden yolda içlerinden buğuz ederek başbakanlarını ve bakanlarını gözyaşlarıyla uğurlamışlar.

Yıllar önce bu milletin boyunduruklardan kurtulması için mücadele eden şairlerden Mehmet Emin Yurdakul sanki benzer acıların yaşanmaması için şöyle seslenmişti:

*“Bırak beni haykırayım, susarsam sen matem et;
Unutma ki şairleri haykırmayan bir millet,
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir.”*

Doğru dersin ay şair. Bu milletin öksüz çocukları ne zaman boyunlarını dik tutmaya kalkışsalar yüzlerine tokat, popolarına tekme atıldı, horlandı, hakir görüldü. Onların kimsesi yok zannedildi.

*“Kimsesiz hiç kimse yok, herkesin var kimsesi
Kimsesiz kaldım, yetiş ey kimsesizler kimsesi.”* diye avuçlarındaki kuşları gözyaşlarıyla yemleyip uçuranların âhları hiçbir zaman yerde kalmayacaktır.

*“İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.”*

Haklısın sevgili üstat hayata kurulan pusular yüzünden pusulamız değişti. Şimdiki yargıçlar da üç aşağı beş yukarı aynı hukuk kitaplarını okudular. Söz bir ülkenin başbakanı ve iki bakanının asılması hususunda karar vermeye gelince günümüz yargıçları o zamanın yargıçlarına göre cahil kalırlar, kafaları durur, kalemleri ellerinde çelikleşir.

Şimdiki hukukçulara söyle bir soru sorsam: Siz kalemini kırdığımız bir başbakan için onun çocuklarından “Cellât ve İp Parası” alır mıydınız?

Bu acıklı demokrasi destanı burada bitti mi?

Hayır bitmedi.

Mutahhara Polatkan, bırakın eşinin naşını görmeyi mezarını bile idam edilmişinden 7 yıl sonra ziyaret edebilir.

Gelelim Baba Sülo’ya. O hâlâ yerin yüzünde. Mutahhara Polatkan, kabirlerin İstanbul’a taşınması için ricada bulunur. Ama ne hikmetse bu ricası gerçekleşmez. 50 yılda sadece bir kez arayıp sorar.

İmralı Adası’nda bulunan naaşlar, dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından 17 Eylül 1990’da, iade-i itibarlarını sağlayarak Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu’nun naaşları, Topkapı’daki Anıt Mezarına taşınır.

Evet, onlar dünyadan göçeli 50 yıl oldu, devlet adına yapılan hatayı devlet özürle telafi etti. Onların adı üniversitelere, okullara, caddelere verilmekle kalmayıp demokrasinin üç saç ayağı oldular ve “Söz Milletin” felsefesinin bayraktarlığını yaptılar.

Ankara’dan geldiğimizi varsayarak Eskişehir’e girelim, akli yeten biraz Eskişehir’i bilen birisine Hasan Polatkan Bulvarı’nı soralım: ‘Bu cadde Çifteler Caddesi, biraz ilerde kavşak, yanında da Atatürk Lisesi var. Hemen kavşaktan şöyle yarım tur attıktan sonra direk gidin. Odunpazarı otobüs durakları var ha işte o cadde Osman Gazi Üniversitesi’ne kadar uzanır. O cadde Hasan Polatkan Bulvarı’dır. Şehrin zenginleri orada oturur.’

Peki, Hasan Polatkan’ın bir yerde heykeli ya da büstü var mı?

Koca Eskişehir’de Yunus Emre’nin sadece Odunpazarı’nda bir heykeli varken Hasan Polatkan sorulur mu?

Ne bileyim sordum işte.

Evet, artık Hasan Polatkan Bulvarı yukarıda tarif ettiğimiz yerde değil. O bulvar Çifteler Caddesi’ni de içine alarak Atatürk Bulvarı oldu.

Eskişehir’e bundan sonra gelecekler için Odunpazarı’ndan İstasyon’a doğru giden caddenin adı M. K. Atatürk Bulvarı olarak durduğundan caddeyi ve bulvarı birbirine karıştırmayın.

Peki, Hasan Polatkan Bulvarı ne oldu diye soranlara ne mi diyeceğiz?

Ziyapaşa Caddesi’nden doğru gidecekler, karşılına bir köprü çıkacak, köprüyü geçince sola kavis çizen tramvay yolunu gördükleri zaman ha işte Hasan Polatkan Bulvarı oraya taşındı.

Şimdilik caddeler, bulvarlar birbirine karışmış durumda yarın yine birbirine karışacak ama Hasan Polatkan adını nereye taşırsanız taşıyın Eskişehir'in künyesinden silemeyeceksiniz...

HER ŞEHRİN KİMLİĞİ VARDIR

Yaratılmışların içinde kendisine akıl verilen ve sorumluluk sahibi kılınan insan; özel bir donanıma sahiptir. Bir yumurtadan doğan iki insanı yan yana getirseniz ilk bakışta birisini diğerinden ayırt edemezsiniz. Dikkatli bir şekilde baktığınızda ise birini diğerinden ayıran özellikleri görebilirsiniz. İlk atalarımız Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan günümüze kadar dünyaya konup göçen insanlar bir takım özellikleri ile birbirlerine benzeseler de Allah her insanı birbirinden farklı kimlik ve kişilikte yaratmıştır. İşte insanlar bu farklı kimlik ve kişiliklerini; yaptıkları, yapacakları iş ve icraatlara da yansıtmak zorunda olduklarının bilincinden hareketle hayatlarını idame ettirirler ve yaptıkları her işin bir yerine imzalarını atarlar.

Bir çay nehre, bir nehir denize, bir deniz okyanusa karışmak için nasıl akarsa; insanlar da nerede doğarsa doğsun, “dünya sürgünü”nü sürdüreceği şehirlere konargöçerler.

Şehir insanı bir mîknatıs gibi kendine çeker. Şehir; kültürdür, şehir medeniyettir, şehir birlikte yaşamak, paylaşmak, sevmek, sevilme, korumak, korunmak, kollanmak için insanların bir araya geldikleri madde ve mana sığınaklarıdır.

Şehirlerin de bir kimlikleri var. İklimleri, gelenekleri, görenekleri, dil yapıları, doğal kaynakları ile birbirlerinden ayrışır. Bir insan şehirden ayrılıp başka bir şehre ya da başka bir ülkeye yerleştiğinde belli bir süre uyum sorunu yaşar. Ama terk etmek zorunda kaldığı şehir de yüreğinin bir yerinde kara sevdalı gibi hasretiyle tutuşturur.

Anadolu yakasından Avrupa yakasına bakarken, Sultanahmet, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Galata Kulesi'ni göremeyeceğinizi bir anlık düşünseniz hafızanız allak bullak olur.

Edirne deyince aklınıza Selimiye Camii gelir, Doğubayazıt deyince İshakpaşa Sarayı. Mevlanasız Konya, Ulucamisiz Bursa, Gökmedresesiz Sivas, Yunus Emresiz, Nasrettin Hocasız Eskişehir, Hacıbayramsız Ankara, Ahi Evransasız Kırşehir, Hacı Bektaş Velisiz Hacıbektaş, Sursuz ve Ulucamisiz Diyarbakır, Uzunçarşısız Trabzon, Aziziye Tabyası, Çifte Minaresiz Erzurum; düşünemediğimiz gibi her şehrin bir alâmetifarıkası (markası) vardır. Şehirler bu markaların etrafında kurularak şehir olurlar. Dünya Müslümanlığının yüzünü ve gönlünü döndüğü Kâbe'nin temelini atıldığı Mekke'yi Kâbe etrafında şekillenerek şehir olan şehirlere örnek gösterebiliriz.

Her şehir kazılan ilk temel, konulan ilk taşla birlikte şehir olma serüvenine başlar ve sahip çıktığı müddetçe kimliğini muhafaza eder. Ölümlü dünyada ölümsüz olan hiçbir varlık yoktur. Ölümlü olan her şeyin aslı toprak olduğundan, zamanı geldiğinde her şey aslına dönecektir. Evet her şey sonunda aslına rucü edecek ama Bizim Yunus'un "Mal sahibi mülk sahibi/ Hani bunun ilk sahibi / Mal da yalan mülk de yalan / Var biraz da sen oyalan." Dizelerinden kendimize pay çıkararak oyalanacağımız işlerin yarın yüzümüzü ak edecek işler olmasına özen göstermek zorundayız.

Her şehrin bir mülki amiri, bir de şehremini vardır. Birisi atanır, diğeri seçilir. Atanan başarılı olursa daha büyük şehirlere atanarak ödüllendirilir. Diğeri şehre hizmeti geleceğe hizmetle özdeşleştirirse yine şehremini seçilir. Bir insana kendi şehrinin “emin”i seçilmesinden daha güzel bir onur bahşedilmez.

Şehirleri ayakta tutan ve ayaklar altına alan insanlardır. Şehir medeni insanlarca korunur, bedevi insanlar tarafından yağmalanır.

Eskişehir, Bizans döneminde Dorylaion şehri olarak bilinen ve 1176 yılında Selçuklu hükümdarlarından II. Kılıçaslan tarafından fethedilen şehir uzun süre Sultanönü Sancağı olarak anılmıştır. Osmanlı Cihan Devletinin temelini atıldığı ve ilk Cuma hutbesinin okunduğu Karacaşehir olarak bilinen Odunpazarı, kuruluşu beşiklik etmenin onuruyla ayağa kalkmaya hazırlanıyor.

Kurşunlu Külliyesi, Gazi Melek lakabı ile bilinen Çoban Mustafa Paşa tarafından 1525 yılında; cami, 20 odalık zaviye, öğretim yeri, misafir yeri, misafir odaları, imaret, zaviye,

medrese ve bir kervansaraydan oluşan Mimar Sinan'ın Eskişehir'deki tek eseridir. Tarihi süreç içerisinde Odunpazarı adı ile anılan bu semt 1993 yılında Eskişehir'in Büyükşehir statüsüne alınmasıyla birlikte alt kademe belediye olmuş ve 2008 yılında da İlçe belediyesi olarak hayatini sürdürmeye başlamıştır.

Yönümüzü batıya çevirip, gönlümüzü doğuya kapatırsak geçmişimize olan vefa borcumuzu inkâr etmiş olur, geleceğimize karşı da kendimizi sorumlu hissetmeyiz. Oysa Allah, bütün insanların yüreğine sorumluluk bilincini yerleştirir ama bu bilinçle hareket etmeyi tamamen insanın kendi iradesine bırakır. Şehirler, iradelerini doğruya, güzele, evrensel değerlere sahip çıkacak şekilde yönlendiren insanlarla muhafaza edilir.

Kurşunlu Külliyesi etrafında şehirleşmeye başlayan Eskişehir zamanla Porsuk Çayı etrafına doğru yayılarak tıpkı suya atılan bir taşın oluşturduğu çemberler gibi genişleyerek büyümeye başlar. Bir yandan estetikten, göz zevkinden uzak mantarlar gibi çoğalan çok katlı evler inşa edilmekte. Bir zamanlar Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örnekleri olan kıvrımlı yolları, çıkmaz sokakları, ahşap süslemeli, bitişik düzenli, cumbalı evleri, lüle taşı, bakırcılar, demirciler ve el sanatları çarşıları, örf, adet ve gelenekleri ile yeniden yaşanılır mekanlar haline getirilmeye çalışılarak bu güzelim evlerin yeniden o ihtişamlı günlere dönmesi için yoğun çaba sarf edilmekte.

Odunpazarı evlerinin, Safranbolu ve Beypazarı evlerine kıyasladığımızda daha otantik, daha gösterişli olduğunu bir gün Eskişehir'e yolunuz düştüğünde göreceksiniz. Odunpazarı; çarşıları, hanları, arastaları, kır kiraathaneleri, restoranları, butik otelleri, ıslıl sokakları ve Türkiye'nin en iyi korunmuş tarihi mimari dokusuyla yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmeye başladığını nihayet Eskişehirli de gördü.

Şehirlerin yüzü üçgen şeklindedir. Tarihi dokularının muhafaza edildiği mekânlar, şehrin varışları ve günümüzde modern şehir olarak tabir edilen hayat standartları yüksek insanların oturduğu site şehirler şeklindedir. Hangi şehirde olursa olsun bu tarihi mekânlar; insanların ruhlarını dinginleştirmek için uğradığı mekânlar olmuştur. Hem bu mekânlar şehirde yaşayan herkes tarafından bilindiğinden bir bakıma buluşma noktalarıdır. Bir şehrin alt yapı sorununu halledebilir, yolları kaldırımları yapabilir, geniş park alanları oluşturabilir, ulaşımı, trafik sorununu çözebilir, sosyal hayatı kolaylaştıracak bir takım çalışmalar yapabilirsiniz. Bütün bu çalışmalar içerisine girerken; yüzyıllar sonrasını hedeflemezseniz kısa -pansuman- tedbirlerle günü kurtarmaktan başka bir işe talip olmamışsınız demektir.

Sınırsız özgürlük olmadığı gibi sınırsız hizmete talip olmak Donkişotluktan başka bir şey değildir. Şehreminliğe aday gösterilecek şahısların da insanlığın evrensel değerlerine sahip çıkacak donanımda ve kapasitede olması gerekir. Siyasi dayatmalar sonucu -insanların içine sindiremediği- bir şahsın şehreminliğine aday gösterilmesi de bir takım sıkıntıları beraberinde getirir. Allah hiçbir insana taşıyamayacağı yükü yüklemeyiz. Ama insan bu yükü dünya düşüncesi ne olursa olsun, her insana aynı mesabede yaklaşmalı. Başının dara düştüğü, hallinde, müşkülata düşeceği işlerde; bilgisi, tecrübesi ve Allah'tan korkusu olan çalışma arkadaşlarının da olmasını; kalbi ve kafası ile birlikte dilerse, Allah o insanın önündeki engelleri bir bir kaldırır ve güzel hizmetler sunmasına yardımcı olur.

Bir şehrin tarihi ve kültürel mirasları o şehirde yaşayan insanların ortak mirasıdır. Hiç kimse tarihi değeri olan evini, eşyasını hor kullanma lüksüne sahip değildir.

Odunpazarlı, Eskişehirli olarak, ecdadımızdan devraldığımız, dedelerimizin, babalarımızın ve bizlerin gençliğinin su gibi ara sokaklarında akıp gittiği, adeta yıkıma terk edilen bu semti bir baştan bir başa yeniden ayağa kaldırmak için her birimizin kendi tarihine bir vefa borcudur.

Tarihi kimliğini kırık dökük cumbalı evler arasında eskiten bu şehri; orijinalliğini bozmadan yeni kimliği ile dünya turizmüne kazandırmaya çalışmak zorundayız.

Bir Şehir küllerinden tekrar nasıl doğarsa, nasıl o ihtişamlı günlerine dönerse, bize nasıl bırakıldıysa biz de bizden sonra gelecek nesillere aldığımızdan daha güzel bir Şekilde mirası miras olarak bırakmak zorundayız.

Her Şehrin kimliği, kiŐilięi vardır ve siz kimliğinizi yanınızda taŐımak zorundasınız.

KARAKURT

Yıl 1872, Haydarpaşa'dan ilk tren Anadolu içlerine doğru yola çıkıyor, son durak Pendik. Şimdiki zaman dilimleriyle Haydarpaşa-Pendik arasını hesaplırsanız olmaz. Anadolu yakasının bir ucundan diğer ucuna yaya yürümenin zorluğunu düşününce hesaplamayı daha iyi yaparsınız. Aradan 36 yıl geçtikten sonra Haydarpaşa'dan Hicaz'a uzanan 1464 kilometrelik demiryolumuz olur. Yolumuz Sultan Abdülhamithan'ın tahta çıkışının 33. Yıldönümü olan 1 Eylül 1908 tarihinde, resmî bir törenle bütünüyle işletmeye açılır. O zamanın İngiliz The Times Gazetesi manşetinde: "Hicaz Demiryolu girişiminin bütünü gösteriyor ki, Türkler belli bir ideale erişmek için büyük engelleri aşmak yeteneğine sahipler." bir başka gazete ise "Hicaz Demiryolu, Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarında ilk kez kendisine ait olan bir demiryolunun adıdır." diyecekti.

El atına binen çabuk iner demiş atalarımız. El atına da ömür boyu binilmez herhalde. Merhum Adnan Menderes'in Ankara Gençlik Parkı'nda gördüğü oyuncak "Mehmetçik" ve "Efe" lokomotifleri çok hoşuna gider, 4 Nisan 1957 yılında Eskişehir Çimento Fabrikası'nın temel atma merasiminden sonra şimdiki Tülomsaş'a gelir. İncelemelerde bulunurken etrafındakilere: "Mehmetçik ve Ata'nın büyüğünü sizden istesem yapabilir misiniz?" der ve 1961 yılında, Türk işçi ve mühendislerinin şeref anıtı, 1915 beygir gücünde, 97 ton ağırlığında, 70km/h hız yapabilen ilk Türk buharlı lokomotifi olma şerefine nail olan bendeniz Karakurt raylarda yürümeye başladım.

Eskiden hangi şehirde, kasabada, köyde ya da bunların yakınlarında tren geçerse o yerleşim yerleri mühim yerlerdi. İstasyonlar kavuşmanın, ayrılmanın sevinç ve hüznü ile dolup taşıdığı mekânlardır aynı zamanda.

"Dargın ayrılmayalım, diye koştum sana dün/ Gözlerim vagonları dolaştı üzgün, üzgün" Bu şarkıyı tuzu kurular, okuyana eşlik ederek mırıldanırlar. Ya Şemsi Yastıman'ın "Ankara'da yedim taze ayvayı" türküsünü tellerden dökerken bir Anadolu insanını gözlerini kapatarak:

"Trene bindim de tren salladı /Zalim doktor ciğerimi elledi.." diye sürdürür türküyü sürdürmesine de bu türküyü bilen kaç insan kaldı orası muhal. Bendeniz Karakurt saatte 70km/h yaparım yapmasına da yaramaz çocuklar ara sıra raylardaki somunları söktüklerinden iki istasyon arasındaki kaptıkaçtı çalışanları sökülen somunları takarlar bu yüzden çok zaman bu hızıma ulaşamadım.

Ben her ne kadar da kendimi Karakurt olarak bilsem de ahali öteden beri gelen âdetini bozmayarak bana da kara tren diyorlar, varsın desinler ondan mı gocunacağım.

"Kara tren gelmez mola/ Dündüğünü çalmaz mola" türküsünü kim söylüyordu onu da hatırlamıyorum. Ama öküzlerin bana boyunları yoruluncaya, son vagonum geçinceye kadar nasıl baktıklarını anlatamam. Zaten insan da hayrette düştüğü bir olay karşısında öküzün yaptığından farklı bir şey yapmaz, yani öküzün trene baktığı gibi şaşkın, sakar sakar, bakar. Şehirde doğup büyüyenlerin kahır ekseriyeti öküzün trene baktığı gibi veciz bir sözün olduğunu bilir bilmesine de öküzün ne işe yaradığını öküzün adını nasıl aldığını da bilmezler. Bir de halk arasında "öküz oğlu öküz" tekerlemesi var bunu da kızdıkları zaman ya da aşağılamak için söylerler. Öküz olmanın evrelerine gelince; buzağı, dana, tosun, öküz şeklindedir. Gürbüz olan çocuklar hâlâ tosunluk diye sevilir sevilmesine de artık tosunluğun sonunda öküz de olunmuyor. Öküz meselesi çok mühim bir meseledir. Hem mühim olmasa Kuvvayı Milliye Destanı'nda yerini alıp Nazım Hikmet'in kaleminden:

*"Ve kadınlar,
bizim kadınlarımız :
korkunç ve mübarek elleri,
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
anamız, avradımız, yârimiz*

*ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen
ve soframızdaki yeri
öküzümüzden sonra gelen
ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız" şeklinde dökülmezdi.*

Konuyu garptan alıp sarpa sürdüğümü zannetmeyin sakın. Söz sözü, cümle cümleyi açınca bize de mecburen yazmak düşüyor.

Motorlu araçların icat edildiği ama memleketimize henüz tek tük getirildiği bir zaman diliminden geçerken peşine o kadar vagon takılarak dağları yara yara gelen Karakurt'un hakkını kim inkâr ederse burnundan fitil fitil gelir. Faruk Nafiz Çamlıbel muhtemelen bir tren yolculuğunda Ulukışla'da trenden iner ve Kayseri'ye doğru faytonla giderken araba vardı da mı binmedi?

*"Yağız atlar kışnedi, meşin kırbaç şakladı,
Bir dakika araba yerinde durakladı.
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...
Gidiyordum, gurbeti gönlümle duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya.
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros Dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler..."*

diye devam eden o muhteşem Han Duvarları şiirini ne iyi etmiş de yazmış.

Yolun çetini esas Ulukışla'dan sonra başlar. Bütün dünya devletlerini hayrete düşürecek Anadolu Bağdat Demiryolunun tamamlanmasıydı. Ulukışla'dan sonra Tren hattının en önemli ve zor geçiş noktası olan Beledik-Hacıkırı arasında, 1905 yılında Almanlar tarafından 12km. uzunluğunda, açılan 22 tünel tam 20 yıl süren bir çalışmanın eseri. 12 kilometrelik bir tünelin açılması 20 yıl sürer mi demeyin. Tünelin birçok yeri kayalar oyularak yapılmış Hatta Beledik tüneli iki ucundan delinmeye başlanır başlanmasına da iki uç ortada birleşip ışık görüneceği sırada hesaplama hatası yapılırca işçiler "eyvah beledik" demişler. Bunun üzerine Almanlar buradaki köyün adına Beledik adını vermişler. Beledik tünelini geçtikten sonra Adana'ya 80km kalır.

Biz yolumuzu devam edelim. Hatta yola devam ettiğimizi düşünerek sağ elimizi sağ dizimize sonra da sol göğsümüze vururken sol elimizi önce sol dizimize sonra sağ göğsümüze önce yavaş yavaş daha sonra da hızlandırarak yani çaprazlama elimizi dizimize ve göğsümüze vurmaya başlayayım Karakurt'un nasıl gittiğinin sesini çıkarabiliriz. Ara istasyonlara yaklaşırken de ıslık çalıp çalmamak size kalmış. Ama çalsanız daha iyi olur. En azından istasyonda bekleyenlere muştulu bir ses uçurmuş olursunuz.

Pozantı'yı çoktan geçtiniz, Karacaoğlan aklınızın kapısını tıklatıp sazının tellerinden:

*" Çukurova bayramlığın giyerken,
Çıplaklığın üzerinden soyarken,
Şubat ayı kış yelini kovarken,*

Cennet dense sana yakışır dağlar" diye baharı müjdelerse portakal çiçekleri kokularıyla birlikte Çukurova'da seyri sefer halindediniz demektir. Çukurova'nın bitimi Osmaniye'yi de geçerken birkaç kayda değmez tünel geçersiniz ve Bahçe İlçesi Kızlaç Köyü'ne geldiğinizde uzunluğu 5km olan Ayran Tüneli'ne girersiniz. Pencereler kapanır vagonlara Karakurt'un dumanı siner. Bir müddet bu koku ile gittikten sonra Fevzipaşa İstasyonu'na varırsınız.

Fevzipaşa İstasyonu öyle "hello cello" bir istasyon değil Haydarpaşa'dan kalkıp Şam'a, Bağdat'a ya da Kahramanmaraş'ı teğet geçerek Kurtalan'a kadar gidecek olan trenlerin yol çatıdır. Eski adamların söylemesine göre Tren Fevzipaşa'da durur durmaz vagonlara münadiler dalar ve "Ey yolcular trende hırsızlık olayları çok olur onun için cüzdanınıza, değerli eşyalarınıza mukayyet olun" dedikten sonra vagondaki tedirginliği gözlemleyip inerlermiş. Bu kısa gözlemden sonra kimin parası var, kimin değerli eşyası var "meslek sırrı" tespit edilip soygunda görev alacak kişilere tarif edilirmiş. Hırsızlıkta mahir bu kişiler iş için uygun zemin ve zaman bulana kadar diğer yolcularla seyahati sürdürürlermiş.

Fevzipaşa İstasyonu mühim bir istasyon demiştik. Ya gurbete gidenler ya da gurbetten dönenler mutlaka bu istasyondan geçmek zorunda. Fevzipaşa'dan kalkıp Osmaniye'ye doğru hareket edecek tren Ayran Tüneli'nin beri ucundan girdi mi? Girdi. Yankesiciler de trende mi? Evet. Doğu Anadolu insanının muz ile tanışıklığı ilk bu tünelde başlar. Yankesici belirlediği yolcunun yanına gelir. Tam tünele girileceği sırada kurbanı muz ikram eder. Tren tünele girdiğinde hırsız işi bitirmek üzeredir. Muzu yiyen adama yanındaki arkadaşı sorar: "Muz nasıl bir şey?" diye sorar. O da tünele girdiğinin farkında olmadan: "Sakın yeme, ben bir yeri göremiyorum. Bu muz adamı kör ediyor!" der. Bu arada hırsız körlükten istifade edip başka vagona geçer, Bahçe istasyonuna gelince iner, gelen başka bir trenle Fevzipaşa'ya geri döner.

Her yol Ankara'ya çıkar diye bir darbimesel var. Neye göre demişler, gerçekten darbimesel mi orasını bilmiyorum ama Haydarpaşa'ya giden trenlerin, Haydarpaşa ve İzmir tarafından gelen trenlerin yolu mutlaka Eskişehir'den geçer. Eskişehir'e biraz da "Demiryolcuların Kabesi" dendiğini biliyorum. Aslında Demiryolcuların Okusfordu (Türkçesi böyle yazılır) denseydi daha iyi olurdu diyecektim, birdenbire aklıma Mehmet Aycı geldi. Aycı demiryolu ve tren üzerine yüzlerce yazı yazmış, bu yazılarının birinde neredeyse "evkaftaki memuriyeti"nden olacaktı. "Serkisof Ahbabım Olur" başlıklı deneme kitabı sadece bu meşhur saati anlatmıyor. Aycı, Eskişehir'de yayımlanan Eskiye Dergisinde Bize Oksford'lu derler yazısında: "Bu ülkede demiryolcular bilirler ki Oksford diye bir okul vardır (vardı), adı Eskişehir TCDD Meslek Lisesi'dir. O okuldan mezun olanların bilgisine, uyanıklığına donanımına iş vukufiyetine kinaye olarak Oksfordlu denmesi dar alanda bir şeydir... Hâsılı Oksford bir yatılı okuldur ve hikâyesi uzundur." 1974 -1998 yılları arasında her yıl beş bölümden 120 mezun veren bu üniversite artık yok. Demiryolu Meslek Okulu öğrencileri önemli günlerde:

"Mühendis, işçi bizden

Usta, ateşçi bizden

Bugün ray, yarın vagon

Öbür gün hepsi bizden" marşını yeni bir marş yazılıncaya kadar okumaya devam

edecek.

"Sıra sıra odalar,

Birbirini kovalar."

"Kara koyun, meler gider.

Dağı taşı deler gider."

"Uzaktan baktım dev gibi.

Yakından baktım ev gibi."

Bilmeceleri kitaplarda bile kalmadı.

"Tren gelir öterek

Kömürünü dökerek

Ben anamdan ayrıldım

Gözüm yaşım dökerek" manisini bilen var mı onu da bilmiyorum. İsterseniz bu fakir de geçmiş zamanları yâdında saklayarak birkaç mani uydursun da trenle ilgili maniler arasında yerini alsın.

Trende el sallarım
Ne yamandır hallarım
Raydan somun sökerek
Atlarımı nallarım

Karakurt'un dumanı
Yok, yârimin imanı
Gardaşları yol keser
Kaşık çalım zamanı.

Konudan konuya atlıyormuşum gibi zannetmeyin, konu gelip vaktimizin penceresinden el sallıyor biz de mecburen yazıya buyur ediyoruz. Kaşık çalım vakti: Ev telefonunun tercihli yani özel torpille alındığı, görüşmelerin PTT'den bağlatılarak yapıldığı zamanlardan bile önceleri yavukluya ulaşmak kolay değildi. Yavuklu ya çeşme başına gelir ya önünden geçerken içine mektup konulan kibrit kutusu çaktırmadan yere düşürülür ya da hayvanları yemlemek için tam da akşam yemeği vakti ahıra giderek birkaç dakikalığına da olsa birbirlerini görürlerdi. Biz iki gönül bir olunca hikâyesine girmeyelim. Aile sofrada kaşık şakırtılarının azaldığı vakitte kızın olmadığını fark eder. İşte bu fark edilmeyen zamana Kaşık çalım vakti denir.

Karakurt ile yola çıkınca ne yol biter ne sohbet. Ben sadece geçmişe giderek eskilerin hatıraları arasında bir yolculuk yaptırıyormuşum gibi çalışıyorum. O zaman Mehmet Uysal'ın söylediği Bozüyük Türküsü de hediye edelim olsun.

*"Kara tren durmaz gider
Yüreğime çöktü keder
Hasretinle yanıyorum*

Bu ayrılık bitsin yeter" yaralarınız depreşti değil mi? Zaten bu türküler de hasret üstüne yakılır, dumanı Karakurt'un dumanı gibi vuslatın burnunda tüter.

Karakurt tıpkı Devrim otomobili gibi Eskişehir'de seyirlik yerinde ziyaretçilerini beklerken müsaadenizle ben de vaktinizden ayrılmayı istiyorum ama olmuyor işte.

Ne zaman Eskişehir garına yolum düşse yıllar önce şair dostum Mustafa Özçelik ile Eskişehir Garı'nda rastladığımız aklın ötesinde gezinen ve fotoğrafını hâlâ kafamda sakladığım bir insan vardı. Bu tür insanlar her istasyonda vardır mutlaka. O insanı anlatan küçük bir deneme yazmıştım yeri gelmişken onu da buraya almayı uygun buldum.

Burası Sarı Özek Bozkırı, ben de Boranlı Yedigey değilim ama trenler bu istasyondan doğuya, batıya, güneye, gider, gelir, gelirler giderler. Kimler geldi, kimler geçti buradan, hangi birisini hafızama yazayım. Yaza yaza hafızamda yer kalmadı. Kışın kalorifer borularından kütür kütür sıcak su akmasına rağmen müdür, personel dâhil tüm yolcular pardösülerinin içine gömülerek kızınmaya çalışırlar. Ben de onlara insanın insana baktığı gibi bakarım ama onlardan aynı karşılığı göremem. Bir de bana acınası halde bön bön bakmaları yok mu o an aklımın yanımda olmasını ne çok istiyorum; ama bu insanların çoğu aklın bir nimet olduğunu bilmiyorlar.

En son hangi istasyonda kayboldum onu merak ediyorsunuz değil mi? İnanın ben merak etmiyorum. Burası hangi istasyon diye sorsanız onu da bilmem. Kendi kendimle konuşurum. Kendi kendime susarım. Sustukça daha çok konuşurum. Dilimde yaralar açar, ama kimsenin yarasını açmayı bilmem.

Gece sükûnete büründüğünde siz uykunun kollarında sere serpe yatarken, ben inlerle, cinlerle çift kale maça başlarım. Kim kime kaç gol atar saymam. Sadece oyunumu oynarım.

Size desem ki; siz de hayatınızın filmi çekiyorsunuz, nerede hangi rolü oynayacaksınız bilmeden oynuyor, hangi bölümde son sahneyi çekeceğinizi de bilmiyorsunuz. Neyse kafanızı fazla karıştırmayım.

Ben O'nu bekliyorum.

Adını siz de biliyorsunuz.
Bir gün çıkıp gelecek.
Beni alıp O'nun yanına götürecek.
Tepeden tırnağa bir güzel yıkanacağım.
Yeni bir hayata başlayacağız.
Şimdilik O'nu adını bilmediğim bu garda bekliyorum.
Yarın, Allah Kerim.

O insanı bir daha Eskişehir garında görmedim. Siz o insana benzeyen başka başka insanlara başka başka garlarda "Öküzün trene baktığı gibi" bakıp geçiyorsanız vay halinize...

KIZILCIKLI MAHMUT PEHLİVAN

Her sportif faaliyetin bir başlangıcı bir de bitişi vardır. Hem başlangıç hem bitiş esnasında ne konuşulduğu, ne vaatlerde bulunulduğu kimsenin umurunda değildir. Çünkü herkes bir an önce faaliyetin başlamasına odaklanırken bir de düşüncelerinin yedeğinde tuttuğu tarafın nasıl ve ne şekilde galip geleceğine odaklanır. Biz de gözümüzü kapatıp “Er Meydanı”na odaklanalım ve davulların zurnaların meydanı inlettiği sese de biraz kulağımızı tıkayıp elinde mikrofonla meydana doğru yürüyen “Cazgır”a odaklanalım.

*“Pehlivan pehlivannnn
İşte meydan, işte pehlivannn.
Analar çeker zahmeti,
Babalar bilir kıymeti.
Söğüt dalından odun olmaz,
Her kızdan kadın olmazzzz,
Her ananın doğurduğundan,
Pehlivan olmazzzz.”*

Kendini biraz pehlivan yapılı gören ya da karşısındakini gözüne kestiren hodri meydan diyor. Her meydana çıkan rakibine önce bir elense çekip bir an önce kafakola alıp tırpan atmayı istiyor. Tırpandan kurtulan hamle yapmak için kaçak güreşmeye başlıyor, diğer rakip bunu sezdiğinde meydanı dar etmek için bir takım Ali Cengiz oyunlarına başvurup daha sonra da rakibini kütük gibi devirme hesapları yapıyor. Bazı güreşçilerin kuluncunun arası yarım metre, boynu kilise direğine dönmüşse, çangal sökmez. Ancak açık düşürür paçayı kaparsa sırt üstü vurunca yıldızları saydırır.

Hem rakip hem seyirci güreşçinin adam gibi güreşmesini ister. Meydanı boş bulan herkes başa güreşmek için meydanı doldurduğunu zanneder. Yenilen güreşçi zurnanın zırt dediğini duymaz. İllaki bütün rakiplerini pes ettirip ondan sonra kispetini duvara asmak ister. Buraya kadar okuduğunuz kelimelerin neredeyse tamamına yakını güreş ile ilgili terimlerdi, zaten dikkatli okuduysanız bunu fark etmişsinizdir. Hazır ağızımız açılmışken eskiden gazetelerde yayımlanan güreş tefrikalarına dalmadan güreşten biraz daha bahsedelim. Orta Asya’dan günümüze kadar uzanan Aba Güreşi, Gaziantep’te sürdürülürken, Karakucak, Kahramanmaraş ve civarlarında, Yağlı Güreş Kırkpınar’dan doğup diğer Anadolu şehirlerine yayılmıştır. Serbest Stil ve Grekoromen dalları ise güçten ziyade teknik oyunlarla yapılan bir güreştir. Güreşler genellikle puan usulüne göre yapılır. En kral güreş sonucu ise “tuş” etmektir. Bunun yanı sıra mesela Kahramanmaraş yöresinde yapılan Karakucak güreşlerinde “tilkiye atma”¹) vardır. Rakibi baldırlarından kavrayıp kaldırdıktan sonra sırtının üstünde aşırıp kütük atar gibi attığında zurna zırt der ve tilkiye atılan güreşçi yenilmiş sayılır ama yenilmeyle kalmaz, bu güreşi izleyen seyirciler “falan güreşçi filan güreşçiyi nasıl da tilkiye atmıştı” meseli tilkiye atan-atılan güreşçiyi hafızalarına kazır.

---

¹ İki pehlivan karşılıklı güreş tutmakta iken, öyle bir an gelir ki rakipten birisi dizleri üstün de mücadele etmektedir. İki güreşçi kendisi için vaktin geldiğini düşündüğü anda –tilkiye atacak kişi– sağ dizini yere atarak sağ elini rakibinin belinden aşırır şalvarın arkasından tutar, sol elini şalvarın ayağından kavradığı gibi rakibini omzundan aşağı adeta savururcasına atar böylece rakip tuş olmuş sayılır. Tehlikeli bir oyundur. Bazen rakibin boynu da kırılabilir. Bu oyuna Tilkiye atma oyunu denir. Bu oyunuyla öne çıkıp nam salan pehlivana -Tilk’asan-gibi isim/lakap da takarlardı.

Kaynak kişi: Elbistan'ın Söğütlü kasabasından Hacı Hasan Uğur (1928..

Burada eski zaman adamlarına da bir göndermede bulunmazsak tefrika eksik kalır. Güreşlerin de elbette nam, şöhret ve para yanı vardır. İşte o yanlarından birisi de Şalvar Almak'tır.²

Yazının başlığından yola çıkarak pehlivandan bahsetmemi yani sırtı yere gelmez pehlivan mı soruyorsunuz; Koca Yusuf, Kara Ahmet, Kurtdereli, Adalı, Kel Aliço, bir de Kızılıklı Mahmut Pehlivan. Bu altılı dünyaya “Türk gibi kuvvetli” mührünü vuran pehlivanlardır. Güreş için Er Meydanı'ndan bahsetmemek elbette olmazsa olmazlarımız arasında yerini alır.

Tarih midir efsane midir bilinmez, 1346 yılında Orhan Gazi'nin Rumeli'yi ele geçirmek için düzenlediği seferler sırasında, büyük oğlu Süleyman Paşa 40 askerle Bizanslılara ait Domuzhisar'ın üzerine yürür, burasını ele geçirirler. Öteki hisarların da ele geçirilmesinden sonra, 40 kişilik öncü birlik geri dönerken yolda istirahat esnasında adlarının Ali ile Selim olduğu rivayet edilen iki kardeş saatlerce süren güreşte birbirine üstünlük sağlayamaz. Başka bir vakit Hıdrellez gününde, Edirne yakınlarındaki Ahıköy çayırında yine iki kardeş yeniden güreşe tutuşurlar. Bütün bir gün güreşmelerine rağmen yine yenilemeyen kardeş pehlivanlar, gece boyunca da mum ve fener ışığında mücadelelerini sürdürmeye devam ederler. Ancak solukları kesilerek oldukları yerde can verirler. Arkadaşları onları aynı yerdeki bir incir ağacının altına gömerek oradan ayrılırlar. Yıllar sonra ise aynı yere gittiklerinde iki pehlivanın mezarlarının bulunduğu yerde gür bir pınar görürler. Bundan sonra halk orada yatanların anısına o yöreye, “Kırkpınar” adını verir. Her ne kadar da Türk güreşinin miladı sayılan güreşler aslında bu iki kardeşin dip dedeleri, 7. ve 8. yüzyıllarda güçlü kuvvetli kişilerin karşılıklı eşleşerek at üzerinde ve yerde saatlerce güreştiği tevatürler arasındadır. Söz Kırkpınar'dan açılmışken 27 yıl üst üste başpehlivanlığı kimseye kaptırmayan Kel Aliço'yu da hayırla yad etmemek bize yakışmaz. Üç yıl üst üste başpehlivan olan altın kemer sahibi oluyorsa Kel Aliço pehlivanın kemerlerini varın siz sayın.

Atalarımız, “İnsan bir kuş misali bugün burada yarın Allah bilir.” demişler. Gerçekten de öyle değil mi? Eskişehir Türkiye'nin en fazla göç alan illeri arasındadır. Hele bir de zorunlu göç yapmak zorunda kalan daha doğrusu Kafkaslardan, Balkanlardan tehcir edilen soydaşlarımızı da katarsak Eskişehir'in ne kadar geniş bir kültür harmonisine sahip olduğunu görürüz. Bir zamanlar Balkanlara evladı fatihan olarak gidilmeye başlandığı dönemlerde Kızılıklı Mahmut'un dedeleri de Konya'dan kalkıp Deliorman Bölgesi'nde Silistre'nin Kızılık köyüne yerleşirler. Cihan pehlivanı, uzun boylu, kara yağız, adaleli, ense kulak yerinde, sert ve kavi pençeli Kızılıklı Mahmut adını aldığı bu köyde doğup 1929 yılında ünü ile birlikte adını da Eskişehir'e getirir. Atalar, “Yenilen pehlivan güreşe doymaz.” demişler demesine de bunu elbette Kızılıklı Mahmut Pehlivanın yendiği pehlivanlar için demişler herhalde. Koca Yusuf'un Amerika'dan dönerken gemisinin batması sonucu ölümünden sonra birçok pehlivan Amerika'ya gider. 1914 yılında Paris'te Avrupa Şampiyonasına Selim Pehlivan ile birlikte katılır. Selim Pehlivan, Mahmut Pehlivanı göre iri yapılı, alımlı, çalımlıdır ama müsabakanın ilk gününde yenilir. Amerikalı organizatör Kızılıklı Mahmut

² Köy düğünlerinde güreş halakası (meydanı) kurulur iki köyden düğüne iştirak edenlerin içlerinden güreşmeye yatkın olanlar küçükten büyüğe doğru güreşerek yukarı sıklıte doğru çıkar. Meydanda bulunan güreşçi yıkılmadan çıkmazdı. Onun içindir ki üst üste üç-beş hatta yedi güreşçiyi ardı ardına yıkan güreşçilere rastlanırdı. En sona kalan ve her iki köyün son güreşçileri olan güreşçilerden hangisi yenerse şalvar o köyde kalmış olurdu. -daha önceden köyde bulunan ipten örme ağzı geniş şalvar başpehlivanın omzuna atılarak birinci gelen pehlivan diğer pehlivanların omzunda köyde tur attırdıktan sonra düğün sahibine şalvar iade edilerek onun kendilerine edeceği ikramın önü açılmış oldu.-

Kaynak kişi: Elbistan'ın Söğütlü kasabasından Hacı Hasan Uğur (1928...)

Pehlivanı tanıtırken Koca Yusuf 'un oğlu Yusuf Mahmut olarak tanıtır. Selim Pehlivan yenildiğine göre Mahmut Pehlivan haydi haydiye yenilir diye hesap edilirken, Mahmut Pehlivan 96 kiloluk cüssesi ile şampiyonanın üçüncü gününde önüne çıkan kendisinden ağır güreşçileri peş peşe devirir. En sonunda o zamanın Avrupa Şampiyonu olan İsviçreli güreşçiyi de minderde danalatarak kaçıtır ve Avrupa Serbest Güreş Başpehlivanı olur.

1928 yılında Eskişehir'de yayınlanan bir gazetede Kızılıklı Mahmut Pehlivan ile ilgili iki haberi de paylaşmazsak olmaz. "Geçenler tertip edilen güreşte Kızılıklı Mahmud pehlivana yenilen Suriye şampiyonu Yusuf Birza pehlivan iki gün evvel tekrar şehrimize gelmiş ve matbaamıza uğrayarak Mahmud pehlivanla tekrar boy ölçüşmek istediğini söylemiştir. Yusuf pehlivan tarafının üçer yüz lira koymasını ve kim yenerse bu parayı onun almasını teklif etmektedir. Mahmud pehlivan Yusuf 'un bu teklifini daha o zaman kabul eylemişti. Fakat buna delalet edecek olan spor muntıkası şimdilik güreşin tehiri lüzumunu bildirmiştir.

Bunun üzerine kendileri önümüzdeki cuma günü hususi bir maç yapmaya karar vermişlerdir. Bunun tafsilatı ilan kısmımızda münderiçtir." Aynı gazetenin devamında "Önümüzdeki cuma günü ikinci bir güreş yapacaklardır. Güreş önümüzdeki cuma günü saat 16'da demiryolunda Ömer Ağa Camî karşısında İbrahim Kemal Beyin fırın arsasında icra edilecektir."³ Ömer Ağa Camii yerinde ama İbrahim Kemal Bey'in hem fırınının hem de kendinin üstünde rüzgârlar esiyor. Hayat bir varmış bir yokmuş gibi rüzgârın önüne kattığı yaprak misali uçup gidiyor.

O meydan senin, bu meydan benim derken Kızılıklı Mahmut Pehlivan bir gün Azrail'le kapışacağını da biliyordu. Eskişehir'de hem de 51 yaşında Azrail'e tuş oldu. Kısacık hayatına büyük başarılar sığdıran bu cihan pehlivanı tarihin tozlu rafları arasına saklamak kendi tarih ve şanımıza elbette yakışmazdı. Kızılıklı Mahmut Pehlivanı yaşatmak adına böyle önemli bir caddeye adını vermek için karar alanları, imza atanları hayırla yâd etmek bu şehirde yaşayan herkesin boyun borcudur.

Bir kurumda adımızı soyadımızı ibraz ederken kimliğimizde nasıl yazılmışsa o şekilde söyleriz. Söyleriz söylemesine de bir başkasının adını söylerken aynı titizliği göstermeyiz. Mesela İbrahim'e İbo, Abdullah'a Apo, Muzaffer'e Muzo dediğimiz gibi Kızılıklı Mahmut Pehlivan Caddesi denmesi gerekirken Kızılıklı deyip geçenlere artık kimse aldırış etmiyor. Duyduklarımız doğru ise sözde kendini delikanlı görenler bu caddeye "Flamingo Yolu" demeye başlamışlar. Korkum odur ki bu gidişle Eskişehir'in ateşli taraftar gurubu "Kızılıklı"dan başka bu caddenin adının yavaş yavaş "Flamingo Yolu" olarak tanınmasıdır.

Evet, Kızılıklı Mahmut Pehlivanın bedeni Zincirlikuyu Mezarlığında yatarken, adı sanı ile yaşamaya devam ediyor ve cazgırın dilinde dökülen aşağıdaki tarifname gök kubbede bir hoş seda olarak dolaşıp duruyor.

*"Yay gibidir kara yağızdır,
Gençtir ama nice hünerleri vardır.
Yetmiş bin peygambere göndermeli selam.
Peygamberler arasında en sesi gürdür Davut.
Bu yağız aslana derler Kızılıklı Mahmut."*

³ Eskişehir'de Sakarya, 14 Mayıs 1928, Numara: 121, Sayfa:2

MUTLULUĞA AÇILAN KAPI

Bir mekânın içine girmek için “destur” istenen, ziline basılan, tokmağı tıklatılan, manyetik alanına dokunulan, şifre isteyen, bazı durumlarda omuzla, yumrukla ya da tekme ile açılan, hayatımızın olmazsa olmazları arasında bulunan soyut ve somut bir varlıktır kapı.

Bu kapı bazen Bizim Yunus’un;

“Taptuğ’un tapusunda,

Kul olduk kapısında,

Yunus miskin çiğ idik

Piştik Elhamdülillâh. ...” dizeleriyle gönül kapılarına aralanır. İnsanlar da birbirlerine açılan kapılar gibidir. Kalbinizin anahtarıyla bir kalbin kapısını açmayı becerebilerseniz o kapı başka kapılara açılır, böylece yüzlerce, binlerce kapıyı açarak, evrensel barışın, kardeşliğin bir temsilcisi olursunuz.

Size, mutluluğa açılan kapıdan bahsetmek istiyorum, gerçi her kapı biraz mutluluğa açılır ama bu kapı iki kanadını sevgilinin kolları gibi iki yana açarak mutluluğu içeriye buyur ediyor.

Bundan 500 yıl önce insanların konaklamaları için her sabah yine bu güleç yüzü ile açılan bu iki kanatlı kapı, bu sefer daha içten bir gülümsemeyle insanların yüzlerinden kalplerine açılıyor. Kapıya dikkatlice bir bakar mısınız? Hangi demirci bu motifi işleyebilir, demir tava geldiğinde gönlünün teriyle harlanan demire su verir. Hem kim diyor bu kapıya bu demir motifleri bezeyen ustanın öldüğünü! Hayır, usta yüzyıllara meydan okuyarak eseriyle aramızda yaşıyor.

Bu kapı Eskişehir’de Kurşunlu Külliyesi’nin yüzlerce kapısından sadece bir tanesidir. Bu kapı mutluluğa açılır dedik. Uzun yıllardır kaderine terk edilen Kurşunlu Külliyesi yeniden o ihtişamlı günlerine dönmek için gün sayıyor. İşte günü tükenen vakti gelip dayanan, insan sesi ve tebessümüyle dolup taşmaya hazır hâle gelen bu mekâna bu “forslu” kapıdan girilir. Burada devreye ben girerim, el ele tutuşmuş gözlerinin içi gülen çiftlere: Hoş geldiniz, evlenmek için geldiniz değil mi? Deyince çiftler “Nasıl da tahmin ettiniz” diye karşılık verirler. Ben de: “Bu kapı mutluluk kapıdır.” derim. Evraklarını teslim alıp nikâh günü verir çiftleri uğurlarım. Onlar gider başkaları gelir, önce müracaat edenlerin nikâhlarını kıyarım. Akşam karanlığa kapanan kapı, sabah tekrar mutluluğa açılır.

Hâlâ kapıdan bahsediyor diyecekseniz demeyin lütfen, bu kapı öyle sabah akşam açıp kapattığınız kapı değil, genellikle bu kapıdan bir kere girilir -aradığı mutluluğu bulamayanlar elbette olur ve bu kapıyı kendi kapısı gibi görenler de olur- artık o güleç yüzlü kapıdan içeriye girdik. Tavanlar, duvarlar, yeni yapıldığı otantik haline kavuştu, böyle bir tarihi mekânda nikâhlanmanın hazzı gelinin ve damadın ayaklarını birbirine dolaştırır.

Birçok şehirde bu tür kervansaraylar var ama hiçbirisi bizim sarayımıza benzemez. Çünkü bu saray Nikâh Sarayı. Belki de dünyanın hiçbir yerinde böyle bir mekân yok. Davetliler gelini damadı beklerken, tavana, duvara, yer döşemelerine bakıyorlar. Davetlilerin yüzlerindeki tebessüm mini kervansaraya dağılıyor. Bekârlar “Bizim de nikâhımız burada kıyılmalı” diyor. Anne ve babalar, “Çıkışta nikâh günü alalım” derken “nikâhımızı tazeleyebilir miyiz” diyenlerin sayısı da az değil. Ben de nikâhlarının üzerinden on yıl geçen varsa böyle bir mekânda on yıl önceyi yaşamak isteyen çiftler buyursun diyorum. Çiftler çocukları ile birlikte masaya oturuyorlar. Bu nikâh tazeleme o günkü davetli nikâhların bir ya da birkaçında oluyor ama biz gelelim yeni evleneceklerle.

Gelin damat bekleme odasına geldiğinde misafirler de yavaş yavaş yerlerini alırlar. Şahitler yazılır, görevli arkadaş şahitleri nikâh masasına davet ettikten sonra sıra gelin ve damada gelir. Gelin ve damadın ayakları birbirine dolaşmaya başlar, gelin ve damat anons edildiğinde ise heyecan doruğa çıkar, çoğu zaman damat gelinin gelinliğine basmadan yürümeye çalışır, alkışlar arasından geçerek yerlerini alırlar.

Önce çiftlerin, şahitlerin ve davetlilerin yüzlerine bakarım. Çiftler bir an boş gözlerle sağa sola bakarlar. Bu arada tekrar geline ve damada dönüp önce yüzünüzdeki evlilik enerjisini göreyim ondan sonra nikâha başlayalım dediğimde gelin, damat, şahitler ve misafirler gülümsemeye başlarlar. Kendi nikâhımda nikâh memurunun klasik konuşmaları vardı, herkes üç aşağı beş yukarı öyle konuşacağımı zanneder. İsterseniz bu yazıyı okuyup da “benim nikâhım da Kurşunlu Külliyesi’ndeki Odunpazarı Nikâh Salonu’nda kıyılmıştı” diyenlere nikâh anında söylediklerimi tekrar edeyim.

Değerli misafirler bugün A... ve Z... ailelerinden iki aile, ayrılıp yeni bir aile kurmak için bir araya geldiler, bizler de onların mutluluklarını paylaşmak için buradayız. Nikâh anı öyle bir andır ki insanın hem ayağını hem yüreğini titretir. Sizlerden birçoğu bu anı daha önce yaşamıştır ama bu kardeşlerimiz bu anı biraz sonra yaşayacaklar, dolayısıyla heyecanlılar; lütfen onlara bir moral alkışı istiyorum, dediğimde alkışlar arasında gelinin ve damadın yüzünde çiçekler açıyor yürekleri kelebekler gibi pır pır uçuyor. Sonra çiftleri ve şahitleri tanımak için mikrofonu uzatıyorum. Sıra imzaların atılmasına gelince çiftler imza yerine birbirlerinin ayaklarına basmak için konsantre oluyorlar. Ben de hele bir imzalarınızı atın ondan sonra kim uyanık olursa diğerinin ayağına basar deyip Evlenme Kütüğü’nde başkalarının yerine yanlışlıkla imza atmalarını önlemiş oluyorum. Çiftler ve şahitler imzalarını attıktan sonra defter bana geldiğinde beş on saniye çiftlere bakıyorum. Çiftler bu arada biraz tedirgin oluyor. Ben de işi bu safhaya getirdik imzayı elbette atacağız deyip çiftlere bir kahkaha atıyorum. Sonra çiftlerle birlikte ayağa kalkıyoruz. Belediye Başkanı Burhan Sakallı’nın her çifte hediye ettiği çok güzel bir kutu içerisinde iki kişilik fincan takımını verdikten sonra mikrofonu damada ya da geline uzatarak: Peki şimdi söyle bakalım atalarımız fincan ve kahve ile ilgili hangi atasözünü söylemişler, dediğimde kimisi “Fincanı taştan oyarlar” diyor, kimisi, “Bir fincan kahve olsam” diyor, kimisi doğrusunu kimisi de misafirlerden ya da şahitlerden yardım alarak “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır” dediklerinde ben de atmış olduğunuz bu imzalarla aile yuvarınız resmi olarak kurulmuş oldu ben de Odunpazarı Belediye Başkanı Burhan Sakallı’nın bana vermiş olduğu yetkiye dayanarak sizleri evlendirdim. İnşallah birbirinizin yanında ömür boyu hatırınız olur, diyorum. Nikâh bitti mi? Hayır bitmedi. Kim kimin ayağına bastıysa soruyor ve cüzdanı ayağına basılana uzatarak bunun biraz canı yanmıştır cüzdanı ona verelim de acısı hafiflesin, diyorum. Cüzdanı verdiğim gelin ya da damat teşekkür için elini bana uzattığında ise önce birbirinizi tebrik edin diyorum. Onlar alkışlar arasında birbirlerine sarılıyorlar eh bize de artık sahneden inmek düşüyor.

Göreve geldiğim günden kaleme aldığım bu yazıya kadar yaklaşık on bin çiftin mutluluklarını gözlerinin içinde okumak nasip oldu. Bundan sonra kaç bin çiftle aynı mutluluğu yaşayacağım bilmiyorum.

Bu mutluluk kapısından içeriye giren çiftlerle bir şekilde karşılaştığımda selam veriyorum. Yüzde yetmiş beni tanımıyor. Neden tanımadılar diye hayıflanma gibi bir lüksüm zaten olamaz çünkü onlar nikâha geldiklerinde sadece “Evet” demek için konsantre oluyorlar arada ne oldu ne bitti kim geldi kim gelmedi bunlar umurlarında olmuyor.

Ey bu mutluluk kapısından içeriye girenler, her ne kadar da albümlerinizde fotoğrafımla yanınızda bir figüran gibi dursam, Uluslararası Aile Cüzdanınızda imzam da olsa yüzde yetmiş yüzde sekseninizle tekrar karşılaşmayacağım, ama siz bu mutluluk kapısından içeriye gülerek girip gülerek çıktığınız anı hiç unutmayacaksınız.

Böyle otantik bir sarayda nikâh törenini hangi gelin, damat aday istemez.

Siz hâlâ Nikâh Sarayı için rezerve yaptırmadıysanız, bence geç kalıyorsunuz.

Sizi o güleç yüzlü kapıdan içeriye buyuruyoruz.

Buyurmaz mısınız?

ODUNPAZARI'NDA TESBİHİM KALDI

Hangi insana sorsanız kendi şehrine sığmaz. Ama bir başka şehre gittiğinde de mutlaka şehrini yanında götürür. “Şehrimi çok seviyorum” diyecek yığıtse az çıkar. Bir zamanlar İstanbul beyefendileri varmış. Şimdi bey kim ağa kim, maraba kim belli değil.

Şehirli medeni, taşralı cahil! Yıllardır bu böyle bilindi, böyle söylendi. Medeni paylaşımcı, taşralı aç ve paragöz!

Atalarımızın meselleri öyle birdenbire ortaya çıkmamış üzerinden yıllar geçse de bugün bile anlam derinliğini korumuş biz de bir mevzuyu, bir konuyu anlatırken bu anlamlar deryasında doldurabildiğimiz kadarıyla testimizi doldurduktan sonra sözümüzü söyleriz. Atalarımızın sözlerinden yola çıkarak ben de kendi kendime: “Evde kalan kızın kaygısı emmisinin oğluna düşer.” deyip bir yabancı gibi Odunpazarı’na dolaşarak Eskişehirli olup da yolu buralara düşmeyenlerin yerine gözlemlerimi anlatayım istedim.

Hani bir türkü vardı; “Yolumuz gurbete düştü” diye biz gurbete çıkmadık içimizdeki gurbetten kurtulmaya çalışıyoruz ve bunun için ara sıra kendimizi gezdirmeye çıkıyoruz.

Ben de bir gün kendimi gezdireyim dedim. Yolum, Yunus’un şehri Eskişehir’e düştü.

Eskişehir 800 bin civarında nüfusa sahip Anadolu’nun en gelişmiş şehirleri arasında yer alan ve Osmanlı-Türkiye Cumhuriyeti arasında bir köprü. Dünü ile Osmanlı bu günü ile tam bir Cumhuriyet şehri. Otogardan tramvayla şehir merkezine doğru giderken, siz deyin Gazze şeridindeki beton duvarlar, ben deyim Berlin duvarı; eski şehri yeni şehirden ayıran. Yeni şehirde birkaç saat tur attıktan sonra şehrin merkezi sayılabilecek yerdeki Atatürk Lisesi yanındaki sokaktan dalıyoruz Odunpazarı’na.

Birbirine bakan pencereler, sokaklar arasında gezerken bir bakıyorsunuz devasa bir konak, bir bakıyorsunuz yanında beton yığını bir yapı. Beton yığına baktıkça üşüyor, konağa baktıkça içiniz ısınıyor. O konağın terk edilmeden önceki hali gözünüzün önüne geliyor ve içiniz burkuluyor. Bir şehrin sokakları bu kadar mı güleç yüzlü olur bunu Odunpazarı’nda fark ediyorsunuz. Orta mahalle, Cunudiye, Dede mahalleleri birbirlerine açılan odalar gibi adeta. Çoban Çeşme Sokağı, Yeşilefendi Sokağı, Kalender Sokak derken bir de bakıyoruz mahallenin ortasında, mezarlığın yanından geçiyoruz. Burada imdadınıza, gönüllerin dil mimarı, sevginin, kardeşliğin, evrensel insan hassasiyetini her dem yüreğinde gül gibi taşıyan ve Eskişehir’in dünyada övünç kaynağı Yunus Emre yetişiyor.

“Bunlar bir vakit beyler idi, kapıcılar korlar idi

Gel imdi gör, bilmeyesin, bey hangisi ya kulları”

Yaşadıkça yaşayasın Koca Yunus. Demek ki insanlar da bu evler gibi zamanla terk ediliyor. Belediyelerin birincil görevleri elbette alt yapı ve yol hizmetleridir. Bu hizmetleri bitirmemiş belediye hemen hemen yok gibidir. O zaman belediyelerin asli görevlerinden öncelikli olanı elbette şehri daha yaşanılabilir bir şehir haline getirmek için çalışmak olmalıdır.

Odunpazarı, tarihi doku itibarıyla geçmiş Selçuklu devletine dayanan bugün bile ayakta kalmayı başarabilmiş, Kurşunlu Külliyesi ile yeniden keşfedilmenin onurunu yaşamaya başlamış.

Anadolu’ya hatta dünyaya teknoloji üreten Eskişehir, Odunpazarı Evleri ile de Türkiye hatta dünya ile tanışmaya hazırlanıyor. Odunpazarı Belediyesi’nin başlatmış olduğu Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi’ne Kültür Bakanlığı destek veriyor.

Beyler Sokağı ile başlayan yenileme genişleyerek bütün Odunpazarı’na içine almaya hazırlanıyor. Bu arada Büyükşehir Belediyesi’nin yıktırıp orijinaline yakın tarihi evleri her ne kadar betondan yapılsa da dışarıdan bakınca Eskişehir’e ayrı bir güzellik katıyor. Gördüğümüz o ki, Büyükşehir ile alt kademe belediyesi Odunpazarı arasında gizli bir rekabet var. Rekabet güzel ama iş kıskançlık derecesine varınca bu kötü. Büyükşehir tarafından restore edilen evlerin çevreleri içler acısı, kim kime engel oluyor orasını bilmiyorum. Bildiğim tek şey varsa Odunpazarı bir an önce tarihin ve turizmin yeni başkenti olmak istiyor.

Bu paye ister büyük hocaya, isterseniz küçük hocaya ait olsun, önemli olan Odunpazarı evlerinin yeniden yaşanılabilir evler haline getirilmesidir.

Bundan 15-20 yıl öncesine gittiğimizde bir Beypazarı, bir Safranbolu böyle değildi. Yarın Odunpazarı olacak, öbür gün bir başka şehir ayağa kalkıp kendi değerlerine sahip çıkacak. Bu çalışmaların fitilini ateşleyen insanlar, tarihine sahip çıkan insanlar arasında öncü kuvvetler olarak yerlerini alacak ve sorumluluklarını yerine getirmenin hazzı ve huzuru ile hayatlarını sürdürecektir.

Eskişehir'e bir daha geldiğimizde boynu bükük, yıkılmaya yüz tutmuş, yüzünde tarih okunan cumbalı, kuşkanalı konakların aslına uygun olarak tekrar restore edilerek turizme kazandırıldığını göreceğimiz ümidiyle ayrılıyoruz Odunpazarı'ndan.

Bir daha geldiğimizde lületaş ustaları, gümüş ustaları Atlıhan'a sığmayacak başka başka çarşılar açılacak, Lüle Taşı Müzesi, Kent Kütüphanesi kurulacak. Eskişehir ile ilgili aradığımız kitaplarla birlikte yitirdiğimiz Lületaş tespahimizin yenisini de bulacağız bu çarşıların birinden.

Kendine iyi bak Eskişehir

Kendine gel Odunpazarı...

ODUNPAZARI'NIN ALT PAZARI

Hayatın bir ırmaktan hızlı aktığını söylesem gençler dalga geçecek, yaşlılar ise buruk bir tebessümle sükûta bürünecektir.

Doğan çocuğumuzun kırkını çıkarmasını sabırsızlıkla bekleriz. Demek ki hayat kırkıdan sonra başlıyor. Ama “kırkıdan sonra azanı teneşir paklar” derler demesine de neden derler onu da biliyor değilim. Ama biliyorum kırkın insan hayatında önemli bir eşik olduğunu. Kırılmak, kırklara karışmak, kırklar meclisi diye. Hem dergâhlarda çekilen çile de kırk gündür. Kırkın mana ve ehemmiyetini çoğaltabiliriz.

Çankaya'dan Dikine aşağı doğru gelirken baharın gelişini Odunpazarı mezarlığında karşılarım. Bir insanın yaşı kırkın üstünde olursa baharı içine çekemez ya da bahar damarlarındaki kanı büngüldetmez ama bahar yine de iyidir. Parkın hemen bitimindeki mezarlığın giriş kapısından yüz metre yürüdüktan sonra ilk mezarlarla karşılaşırım. Bütün mezar ehlini, "Selamünaleyküm ey kabir ehli" diye selamlarım. Onlar da muhtemelen "Ve aleyküm selâm ya ehli dünya" diye selamıma karşılık verirler. Her sabah eşimle birlikte bu mezarlıktan geçerken bir gün ben öbür gün ömür yoldaşım bildiği duaları sesli bir şekilde okur sonra tüm kabir ehlinin ve kendi geçmişlerimizin ruhlarına dualarımızı göndererek yola revan oluruz. Yolun her iki yakasında yol kenarlarındaki hece taşlarını neredeyse ezberledik. Ama bazı hece taşları da insanı yanına çağırıyor. İşte yanına çağırın kabir ehlinden... mermerle yapılmış kabir duvarında Sait Nursi'nin şu sözleri ne ibret verici değil mi?

“Fâniyim, fâni olanı istemem.

Âcizim, âciz olanı istemem.

Ruhumu Rahmân'a teslim eyledim; gayr istemem.

İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim.

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim.

Hiç ender hiçim; fakat bu mevcudatı birden isterim.”

Hece Taşları deyince aklıma birden Yunus Dedem düştü. Onun şiirleri yedi derde on dört deva ilaç gibi gelir dayanır dilinizin kapısına. Yaşarken, hiç ölmeyecekmiş gibi böbürlenen, mevki makam sahipleri, ağalar, paşalar, beyler, şanlı güzeller mezarlara yolunuz düştüğünde duadan sonra Yunus Dedemin şu şiirini de ben aklınıza düşüreyim olmaz mı?

Yalancı dünyaya konup göçenler

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Üzerinde türlü otlar bitenler

Ne söylerler, ne bir haber verirler.

Kiminin başında biter ağaçlar

Kiminin başında sararır otlar

Kimi masum, kimi güzel yiğitler

Ne söylerler, ne bir haber verirler.

Toprağa gark olmuş nazik tenleri

Söylemeden kalmış tatlı dilleri

Gelin duadan unutman bunları

Ne söylerler, ne bir haber verirler.

Kimisi dördünde, kimi beşinde

Kimisinin tacı yoktur başında

Kimi altı, kimi yedi yaşında

Ne söylerler, ne bir haber verirler.

*Kimisi bezirgân, kimisi hoca
Ecel şerbetini içmek de güç ya
Kimi aksakallı, kimi pîr hoca
Ne söylerler, ne bir haber verirler.*

*Yunus der ki, gör takdirin ileri
Dökülmüştür kirpikleri kaşları
Başları ucunda hece taşları
Ne söylerler, ne bir haber verirler.”*

İçinizden ‘ne iyi ettiniz de bu şiiri bizimle paylaştınız, bu vesile ile ölümü hatırladık’ diyeniniz oldu mu bilmiyorum. Belki de bu dizeleri okuyunca ailenizden dünyasını değiştirenler aklınıza gelmiş, onların ölümlerini hatırlamış olabilirsiniz. Sayın ki Eskişehirlisiniz ve Odunpazarı mezarlığında yatan bir aile ferdiniz var, zaman bulup ziyarete gidemiyorsunuz, farzedin ki sizin yerinize ben ziyaret ediyorum.

İlk sümbül Eskişehirli Gödelerin Hacı Ahmet Yenersoy ve Ayşe Yenersoy’un mezarında açar. Selam veririm Fatıha okurken, yavaş yavaş mor sümbüllerin iki gün sonra solmak üzere olacaklarını toplamaya başlarım. Hacı Ahmet amca 1953 Hacı Ayşe teyzem ise 1983 yılında Odunpazarı Mezarlığının kapısından öbür dünyaya yürümüşler. Her iki mezarın üzerini kaplayan sümbülleri hangi çocukları aklına getirdi hangisi dikti ve hangisi koklamaya geliyor orasını bilmiyorum. Ama biliyorum ki yıllardır bu mezarlıktan geçerken sümbülleri hem toplayan hem koklayan benden başka bir Allah kuluna rastlamadım. Varsın rastlamayayım. Bizim çocuklarımız yarın bizim üstümüze böyle sümbüller eksin ve yoldan geçen bir yolcu bu sümbülleri koklasın o bana yeter.

Bu satırları yazarken birdenbire gamlandım, ölümü ve ölenleri hatırladım. Babamın yoğun bakım odasındaki son hali gözümün önüne geldi. Sonra hastanenin gasilhaneinde kardeşim, Ahmet ve Ali ile birlikte cenazesini yıkadığımız ve mezara birlikte indirdiğimiz, bir haftalık taziye kabullünden sonra ayrı ayrı şehirlere dağıldığımız gözümün önüne geldi.

Herkes kendi ölüsüne ağlar derlerdi de nasıl oluyor da herkes kendi ölüsüne ağlıyor diye düşünürken anladım ki ölenin yerine kendimizi koyup kendi ölümüze ağlıyoruz aslında. Önderimiz: "Ağızların tadını bozan, lezzetleri gideren ölümü çok hatırlayınız." ve "Kabirleri ziyaret edin, zira bu size ölümü hatırlatır." buyurmaktadır. Bu ilkelerden hareketle mezarlıklar devamlı yol kenarlarında olmuştur. İşte Odunpazarı Mezarlığı bir yüzünü yola bir yüzünü dağa çevirmiş. Yola çevirdiği yüzünüzün bir bölümündeki piknik alanı ise ölümden korkanların ve ölümden ibret almayanların mekânı olmuş adeta. Odunpazarı Mezarlığının dört kapısı var. Ana kapı Odunpazarı’nın hemen bitiminde kapısında güvenlik görevlilerinin olduğu bir kapı, diğeri Bademlik tarafında bulunan kapı ama bu kapı devamlı kapalı durur. Karapınar mesire (eğlence) yerine ve Çankaya inişindeki parktaki kapı sadece insan geçişlerine açık bırakılmış. Bu mezarlık eski bir mezarlık olduğundan geleni gideni, ziyaret eden de fazla değil.

Neyse biz mezarlığın içindeki yoldan yolumuza devam edelim. Mezar taşları hece taşlarından ibaret değil elbette. Mezar taşlarının üzerine de ya kişinin sağlığında söylediği ya da kalanları tarafından güzel sözler, şiirler yazılıp ölüm hatırlatıldıktan sonra da "Ruhuna Fatıha" diye yazılır. Sümbülleri koklarken komşulardan bahsetmemek olmaz. Rahmetli Mustafa Peker’in hece taşında: "Gün görmemiş bir ağacın dalında yaprakların kaderini kim bilir. Hiç durmadan akıp giden ırmağa mevsim güzce düşer bir bir yaprağın sararması şart değil ben rüzgârı yanılmam" Rahmetli Basri Yeler: "Dünyada doymadım suya Suya hasret daldım sonsuz uykuya Tanrı sana nasip etsin cennet ırmaklarından Sular içmek doya doya" Rahmetli Hüseyin Turna: "Bu dünya kimseye baki değildir bivefa bu mülke gelenler çok çekmiş cefa bu mezarda yatan Muhibi Ali Aba sana ayandır kıl şefaata ya Muhammet Mustafa" Rahmetli Süleyman Gürsoy: "Ey yolcu oku 3 İhlâs bir Fatıha hem kendine hem

göçenlere hem de burada yatan Süleyman kuluna” Rahmetli Kadriye Ak, annesi için: “Anne öyle bir kuş ki uçunca geri dönmez kalplerdeki acısı ömür boyu dinmez” Seydi Demir’in hece taşına muhtemelen babası şöyle yazdırmış: “Evimizde bir idi 9 yaşlı gül idi Suya düştü öldü Ailemizi yasa gömdü” Rahmetli Osman Işık: “Bakıp geçme ey Muhammed ümmeti ölünün diriden bir Fatihadır minneti bize de Fatiha okuyan bulsun cenneti” Duriye Ertem’in hece taşına kızı: “Kalbime hasretin zehri döküldü Derdimle baş başa ağladım durdum. Öksüzüm dünyada boynum büküldü Sen gittin başımı taşlara vurdum dünyam yıkıldı” diye yazdırmış. 52 kg 1960 Roma Olimpiyat Şampiyonu Milli Güreşçi Ahmet Bilek, Evliyadan Esseyid Hacı Süleyman Ağa, Eskişehir 11. Dönem Milletvekili Abdulhamit Dedelek 1980’de eşi Lütfiye Dedelek 1994 Şeyh Edebalı'nın Türbesi etrafındaki mezar kapılarından Odunpazarı'nın alt pazarına girmişler.

Sezai ağabeyin kulakları çınlasın. Dünya sürgünümü burada tamamlayacağımı bilsem hece taşıma şöyle yazılmasını isterdim: İnsanım yalnızım pazar yerinde Bezirgân değilim beni kim tanır Eller maharetli gözler felfecir Teraziler bozuk metreler küçük Ve küçük insanlar büyük işlere Tilkinin postuna girerek başlar Sonra kurt olurlar köşe başında Hangi yana kaçsan ensende korku Soğuk nefesiyle tenini yalar İnsanlar insanı çembere almış Sarkan dillerinden salya dökülür İsterim insanlık onuru için Arkadan gelene bayrağı verip Korkuyu yenerek düşsün toprağa.

Başka bir mezar taşına bakınca da pekâlâ şöyle diyebiliriz:

Dünya yaşlanıyor dünya gidici /Her gün bir firavun tahta kurulur /Her gün Karunlara çalışır dünya /Her şeyin bir önü bir sonu vardır /Ve her ömrün tatlı bir yanı vardır /Kaçtığı müddetçe insan içinden /Dışındaki yangın hafif rüzgârla /Çevresini sarar duman yükselir/ İnsan okyanusu tüm okyanuslar /Bir araya gelse söndüremezler /Akıl iflas eder çıkar kenara/ Kırbaçla yürümez nefis atımız /Fazla mesaiye kalmak isterken /Yer ile bir olur saltanatımız.

Görüyorsunuz değil mi ölüm gelirken geliyorum demiyor. Ne bir saniye ileri ne bir saniye geri tam vakti saatinde insanın dünya sürgünü tamamlanıyor. Bir gün Cahillerin Babası elinde bir insan kemiğiyle Önderimizin yanına gelir elindeki kemiği ufalamaya çalışarak “Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek?” Bunun üzerine Sahibimiz: “Kendi yaratılışlarını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve ”şu çürümüş kemikleri kim diriltecek” diyor. De ki: onları ilk defa yaratmış olan diriltecek, çünkü o her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.” Yasin 78-79

Belki de bize ayetten ilhamla yüreğimizden mezar taşına mezarda yatanın ağzıyla şöyle demişiz: Toprağın karnında insanlar tohum / Ve toprak anadır meryemanaca / Toprağın da elbet şifresi vardır / Kalbinde gizlenen hazine vardır / İnsanız topraktan birer parçayız / Toprakta yorulur toprakta uyur / Felek çemberini çevirir durur / Canlının cansızın bir sonu vardır / Gelecek elbette o sonun sonu / Toprak son doğuma hazırlanacak / Ve evren bir daha parçalanacak / Kalkacağız yerden bir başımıza. Ne yapayım söz mezarlıktan, bu dünyadan, öbür dünyadan açılınca şiir de kendine bu yazının arasında yer açtı. Rahmetli Cahit Zarifoğlu'nu hatırladım hemen, ruhuna bir Fatiha gönderdim; ardından da yıllar önce yazmış olduğu konumuzla alakalı Stad şiirini hatırladım. Cahit ağabey Stad şiirinde kıyametten bir sahneyi şöyle canlandırıyor:

“Çoğu alabildiğine koşuyordu yönlere

Ve doğu yoktu ve batı yoktu

Ve güney ve kuzey yoktu

Belki varırız diyorlardı oysa

‘nereden’ ‘nereye’ de yoktu.”

Bu şiir belki biraz da stad şiirinin halk şiiri geleneğine yaslanılarak yazılışı da diyebiliriz.

Kalkacağız yerden bir başımıza /Başımız üstünde mavi gökyüzü /Ne ayakaltında yer bulunacak /Kaynamış denizler atılmış dağlar /Tek tip elbiseli bütün insanlar.

Dünya saltanatı dünyada kaldı /Kardelenler gibi toprağı yarıp /Gün yüzüne çıktı ölen insanlar /Büyük bir meydana kuruldu Pazar /Ne alan ne satan öyle bir Pazar.

Gözünün gördüğü insan ormanı /Ne kimse kimsenin yüzüne bakar /Ne tanıdık bir dost halini sorar /Ne de kan yakınım elinden tutar /Bir telaş depremi sarsar insanı.

Burada biraz duralım ya da mola verelim. Çay içiyorsak bir hüp çekelim. Sigara içeceksen (içmesek daha iyi) lütfen dışarı çıkıp içelim. İçeri girip okumayı sürdürdüğünüzde hava değışecek çünkü:

-Ey şanlı güzeller alkışlanmadan
sahneye çıkmayı düşündünüz mü?

-Aklımızdan dahi geçirmemiştik
kalabalıklardan bir kalabalık
olmak için bize alkış tutmuşlar.

Böylece küçük bir dünya arası vermiş olduk geçelim öbür perdelere:

Perde açılıyor herkes tedirgin /En ön sıralarda bütün azalar /Kudurtan yalnızlık hücum edecek /Ve herkes dünyada çektiğı filmin /Galasına tek başına gidecek.

Kaçmak ve kurtulmak bu yalnızlıktan /Ölümlerden ölüm sayılmayacak /Kaçmak sözcüğünün yerine geçen /Bir sözcük bulunmaz bir başka dilden /İşlevin yitirir ve dil lâl olur.

Beynin kumandası kayıp olmuştur /Hesap defterleri kaybolmamıştır /Defterler açılır hesap görülür İnsan topluluğı arâf 'da bekler /Korkuyla ürperir cenneti diler.

Boynuzsuz hayvanlar boynuzlulardan /Hakkını alacak bu kesin emir Zerre zulmedilmez öyle bir hesap /Hüsranda olanlar hayıflanarak /Boşa diyecekler “küntü turaba.”

Burada da küçük bir dünya aralığı verelim ve bakalım bir projelerimize:

Yeni projeler hazırlıyoruz /Güçlü olmak için ezmemiz gerek /Bize dönmüş iken bu çarkı felek /Vuralım masaya yumruğumuzu Zayıfı çiğneyip ezmemiz gerek!

Zurnanın zırt dediğı yer esas bundan sonra başlayacak nasıl mı?

İmtihan bitmiştir tekrarı yoktur /Ve galu-bela'da verdiğı sözün /Er'i olmayanlar telaş içinde Zamanın saatin işlemediğı /Günü karşılarlar korkularıyla.

Ve emir verilir münadilere /Çağrılan gidecek gitmemek yasak /Yasağı delemek yok başka yasak /Dünya nimetleri dünyada kaldı /Acıkmak, susamak uyumak sonra.

Sonrası olmayan mekânda insan /Sonra sözcüğünü çoğaltır durur /İnsanlar akarken insan bakacak /Yangın işçileri fırınlarında /Işık yıllarınca insan yakacak.

Bir yanda cehennem homurtuları /Bir yandan cennetin mis kokuları /Ve herkes dünyada kazandığının /Harcama yarışı içerisinde Koşuşturur durur mütemadiyen.

Aklınızı fazla mı karıştırdım. Odunpazarı'nın alt pazarı deyip size bir sürü şiir mi okutturdum. İsterseniz tekrar dünyaya dönelim şu dizeleri birlikte söyleyelim:

İnsanım dilbazım pazar yerinde /Ben ne bezirgânım bir benzerim yok /Peynir gemilerim açık sulardan /Kurtulup limana vardığı zaman /Dağları üstümden silkeliyorum.

Odunpazarı'nın alt pazarında baharı ilk selamlayan sümbüller olur demiştik. Önce mor, sonra beyaz daha sonra da pembe sümbüller açar. Biraz laleyi andıran sarı ve beyaz tonda adını bilmediğim iki çiçek daha açar. Bu çiçek sahiplerini de selamlar ruhlarına Fatiha gönderirim.

Günler günleri kovalar, mezarlıkların üzerinde ve mezar aralarındaki otlar büyür, yemliklerin sarıçiçekleri açar, derken otlar diz boyunu geçtikten sonra görevliler tarafından tıraş edilir. Sonra mı? Güz gelene kadar sabahları Odunpazarı'nın alt pazarından sağa sola selam verip dua okuyarak yürür ve Kurşunlu Külliyesindeki Evlendirme Memurluğunun kapısını açarım.

İyi günde kötü günde, hastalıkta ve sağlıkta, bir yastığa baş koymak üzere diye cümleyi sündürüp bıraka bıraka “dünya sürgünü”nü tamamlamaya çalışırken Yunus Şeyhimin:

Yunus der ki, gör takdirin ileri

*Dökülmüştür kirpikleri kaşları
Başları ucunda hece taşları
Ne söylerler, ne bir haber verirler.”
Şiiriyle hallerin içinde hâle düşerek yol alırım...*

OPR. DR. MÜNİR DERMAN

İnsan, yeryüzünün halifesi, efendilerin efendisi, cömertlerin en cömerdi, yiğitlerin en yiğidi, alçakların en alçağı, yüzüstülerin yüz karası, milletin, şehrinin, ailesinin hatta kendi kendisinin en maskarası diye devam edip gidebiliriz. Birileri çıkıp çok da ileriye gitme, insanı yüceltmekle alçaltmak arasında kalan kelimelerle aklımızı kurcalama diyebilir. İnsan insana edep dairesinin dışına taşmadan –bazen de taşarak- her şeyi diyebilir. Ama sözün kemini diyenlerin sözü dolaşır yine kendisini bulur. İnsan öyle başıboş yaratılmış bir yaratık değil, bizzat içine sorumluluklar yüklenen –içi aynı donanımlarla doldurulmuş bir makine değil- tasarımı bizzat Allah tarafından yapılan yaratılmışların en şerefliisidir. Yüce Allah gönderdiği Son Kitabında: “Biz insanı en güzel bir biçimde, en güzel duygularla, ilâhî ahlâk ile ahlaklaşacak güzellikte, hayat şartlarına katlanabilecek, dünyadaki sorumluluğunu üstlenebilecek mükemmeliyette imkân ve kabiliyetlerle yarattık.” (95/TİN-4) diyor.

Sahi siz Allah’ın sizi bu derece mükemmel yarattığının farkına varmak için kendi kendinize “ben kimim” deme ihtiyacı duydunuz mu? Duyduysanız kendi sorunuzun cevabını verebildiniz mi? Veremediyseniz neden kendi sorunuza cevap veremeyecek kadar aciz olduğunuzu hissettiniz mi? Ey yolcu, işte yol burada çatallaşıyor. Gören gözünle, aklınla, kalbinle hangi yoldan ilerleyeceğin sana kalıyor.

İnsanlık için çok önemli buluşlar yapmış olabilirsiniz, “bu benim eserim” deyip göğüs kafesinizi gergiyeye getirecek kadar gerneşip caka satabilirsiniz. Ama unutmayalım ki hiçbir insan yoktan bir şeyi var edemez. Var olanlardan faydalanarak var olanı biraz daha geliştirebilir. Yaraticının kafanıza yüklediği bilgi alanlarını iyi kullanırsanız numunelik eserler verebilirsiniz. Kendi kendimize beynimizin kaçta kaçını kullandığımızı sorduk mu? Ya da beynimizin hangi tarafı iyi çalışıyor diye. Ansiklopedik bilgilere dayanarak % 10-15’i geçmeyen verileri elde edebilirsiniz. Peki diğer büyük bölüm ne olacak? İşte geri kalanının nasıl çalışacağına sırrı bence yukarıda bahsettiğimiz ayeti hayatımıza tam manasıyla tatbik ettiğimizde bulabiliriz. Çünkü ben mükemmelden bunu anlıyorum. Peki, beyinsizler ne olacak demeyin. Beyinsiz yok, beynini çalıştırmaktan aciz insanlar var. Peki siz: “...İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri (günah) yüzünden, bizi helâk eder misin, Allah’ım?” (A’râf, 155) diye dua etmeyi aklınıza getirdiniz mi?

İnsanın sorumluluğundan, erdemli duruş ve yaşayışından bahsediyoruz değil mi? Sözlerin içinin boşaltıldığı, kelimelerin kifayetini yitirdiği, hal dilinin dahi bir işe yaramadığı bir zamanda yaşamaya başladık. Sezai Karakoç yıllar önce Hızır’la geçirdiği saatlerde halimize şöyle tercümanlık yapar:

*“Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı
Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim
Bunu bana söylemediniz
İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler
Bunu bana öğretmediniz...”*

Atalarımız “Üzüm üzüme baka baka kararır” derken herhalde bağdaki kara üzümün birbirlerine bakarak tatlandığından bahsetmiyorlar, “Kızım sana diyorum gelinim sen anla” deyip insandan insana açılan kapılardan köprülerden nasıl girilir, nasıl yürünür, nasıl hâlde, nasıl yoldaş olunur bunlara göndermede bulunurlardı. Her insanın kendine göre bir hâlde, bir yoldaş mutlaka vardır. Peki, size hem hâlde, hem yoldaşlığı bilen, yaşayan, yaşatan sonra da göçüp giden bir gönül erinin hayat kesitlerinden bahsedeyim.

Dr. Münir Derman 1910 yılında Trabzon’da doğar, dokuz yaşında hafız olur. İlköğrenimini özel Fransız Okulunda tamamlar. Devlet bursu ile Fransa’ya gönderilir. Önce Felsefe-Psikoloji tahsili ardından Tıp Fakültesini bitirerek doktor olur. Bu ülkede Judo, Karate, Tekvando kurslarına katılarak Türkiye’nin ilk “Kara Kuşak”lısı olur. Mısır’da El Ezher Üniversitesinde İlahiyat tahsil eder. Kore savaşında askeri doktorluk yapar. Bir süre Japonya’da bulunur. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Felsefe, Almanya’da

anatomi öğretim üyeliği yapar. Doğu Anadolu’da, Bozüyük’te hükümet tabipliği yapar. Bozüyüklülerin unutamadığı bir şahsiyettir. Yalnız doktor olarak değil çok yönlü karizmatik bir kişiliğe sahiptir. Ona gıda maddelerinde sağlığa uygunluk konusunda gösterdiği hassasiyeti nedeniyle “Deli Doktor” da denir. Biz gelelim Eskişehir’e.

Eskişehir Devlet Hastanesi’nde Genel Cerrahi Uzmanı olarak çalışmaya başlar. Fırsat buldukça Judo Karate öğretmenliği yaparak çok sayıda sporcu yetiştirir. Kurşunlu Camii’nde vaazlar, İktisadi Ticari İlimler Akademisinde misafir öğretim üyesi olarak ders verir. Fransızca, Almanca, Rusça ve Arapça’yı mükemmel derecede konuşur. Yaz kış hiçbir zaman palto veya ceket giymez. Çok soğuk günlerde sadece kollu bir kazak giyer. Hiçbir zaman sıcak su ile yıkanmaz, şöhret ve servet peşinde koşmaz, mal mülk edinmez bu enteresan adam 1950-55’li yıllarda ilk defa kopan bir bacağı dikip hastayı yürütür.

Doktorlara tam gün yasası çıkmadan Doktorlar Caddesi’nde tabelalar sökülmeden önce özellikle civardan Eskişehir’e hastaneye gelen Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi eline bir kart tutuşturulur muayenehaneye gelmeleri salık verilirdi. Hele gerçekten fakirsenez Abdurrahim Karakoç’un:

*“Tek kaşıkla çorba içer dördümüz
Kul başından irak ola derdimiz
Senden benden asker ister ordumuz*

Candan da mı yeğdir para doktor bey.” dizeleri “Tercüme-i hal”inizdir. Ama bizim doktorumuz başka. O bir devlet memurudur ayağını yorganına göre uzatır, açmış olduğu muayenesinde de zengin fakir ayırt etmeksizin kimseden ücret almaz. Ayağı yorgandan biraz dışarı çıktığı bir zamanda üzgün bir vaziyette dostunun yanına uğrar: “Bu ay elektrik paramı yatıramadım. Biraz borç para ver de şu elektriğimi yatırayım” diyecek kadar da fakirdir. İnsanlara hiçbir maddi karşılık beklemeden hastalığına şifa olmaya çalışanı Allah yar ve yardımcısız bırakmaz.

Mevkiler, makamlar bir varmış bir yokmuş masallarından ileri gitmez. Ne yapalım serde şairlik olunca bay düzyazının sinesinde şiir de yer almak istiyor. Rahmetli Cahit Zarifoğlu’nun Stad şiirinden çok etkilenmişim. İnsanın iki dünya arasındaki yolculuğunu anlatırken o “kalk borusu” ile birlikte insanı yakasından tutup silkeleyen şiirde şöyle diyordu:

*“Çoğu alabildiğine koşuyordu yönlere
Ve doğu yoktu ve batı yoktu
Ve güney ve kuzey yoktu
Belki varırız diyorlardı oysa
'nereden' 'nereye'de yoktu...”*

Ben de bu şiirden ilhamla:

*-Ey şanlı güzeller alkışlanmadan
Sahneye çıkmayı düşündünüz mü?
-Aklımızdan dahi geçirmemiştik
Kalabalıklardan bir kalabalık
Olmak için bize alkış tutmuşlar... diye sürdürmüştüm şiiri.*

Sahi siz kalabalıklardan bir kalabalık olmamak için hâlâ kendinizle oyunda oynaşa değilsiniz değil mi?

Ey azizler, konuyu şarktan alıp garba götürdüğümü söylüyorsanız siz de haklısınız. “Bütün kitaplar, tek bir kitabı daha iyi anlamak için okunur.” Bu kelam-ı kibarı kim söyledi nereden aklıma geldiyse sizlerle paylaşmak istedim. Demem o ki kafa sözlüğümüzde ne kadar kelime varsa onları düzgün cümleler haline getirerek Münir Derman’ı anlamaya, anlatmaya çalışıyorum. Elbette onu yakından tanıyanlar daha farklı şekilde anlatma yolunu seçebilirler. Bizimkisi duyduğumuz kadarıyla “güzel insan” olduğuna kanaat getirerek onun güzelliğine kefil olmaktan ibarettir.

Cins adamlar durup dururken cinsliğini ortaya koymazlar. Onlar toplumu gözlemler, konuşacakları zaman onları hiçbir kuvvet susturamaz. İşte bu cins adam bir gün Hacı Çakır Camii'nde Cumadır. Vaiz kürsüde cennetin güzelliklerinden bahsederken: “Cennette sağınızda 40 huri, solunuzda 40 dünya güzeli olacak. Hepsi sizin hizmetinizde olacak” dediğinde Derman Hoca ayağa kalkarak: “Vaiz efendi! Yanlış yapıyorsun. Dünya değerleri ile cennet ve cehennemi anlatamazsın” deyiverince olay Eskişehir Müftülüğü'ne intikal eder.

Demek ki bu cins adamı İl Müftüsü keşfetmiş olmalı ki o günden sonra Kurşunlu Camii'nde cuma günleri vaaz vermeye başlar. Atasoy Abi 1966-1967 yıllarında tanıdığı Münir Derman'ı şöyle anlatır: “Son derece sade, ölçülü, mütevazı bir hayatı vardı, makam, mülk, servet sahibi değil, ayrıca bunlara düşkün de değildi. Zihni, akli, kalbi ve ahlaki bir bütünlüğün ifadesiydi. İçsel derinliklerin, içsel yoğunlukların, içsel ilgilerin ve gerilimlerin adamıydı. Manevi-ahlâki bir otorite sahibiydi. Dışarıdan bakıldığında fark edilmeyen bir bilgeydi. Bir günlük ömrü olan pespaye olaylar, haberler ve gelişmelerle ilgilenmezdi. Bir tasavvufi hareketten beslendiği halde, bu hareket hakkında kimseyle konuşmazdı. Dr. Münir Derman'ın sahip olduğu içsel derinlikleri sezenler kendisinden kimi kerametler beklerdi, ancak hiçbir zaman bu beklentilerine yanıt vermedi. Kimsenin kendisini putlaştırmasına fırsat tanımadı. Bağımsız bir kişiliğe sahipti. Kendisinden söz edilmesini sevmez, güçlülerin hoşuna gidecek şeyler söylemezdi. Bütünsel yaklaşımları vardı, bir anlam bütünlüğüne sahip çok vakur ve onurlu bir duruşu vardı. Eskişehir'de bulunduğu zamanlarda özellikle ramazan aylarında Kurşunlu Camii'nde, Ankara'da bulunduğu zamanlarda Bahçelievler Camii'nde vaaz ederdi. Bir gün Kurşunlu Camii'nde kürsüye çıktı, hamdele-salveleden sonra birdenbire sustu. Bu suskunluk uzun sürdü. Cemaatte derin bir merak vardı. Hoca gözleriyle bütün cemaati tarıyordu. Hoca ile göz göze gelenler mahcubiyet içerisinde gözlerini öne eğmek zorunda kalıyordu. Bu sessizlik bir tedirginliğe dönüştü. 10 dakika kadar süren bu sessizlikten sonra Derman Hoca sessizliği bozarak “Antenleri bir türlü bağlayamadık” şeklinde bir açıklama yaparak kürsüden indi. Öyle anlaşılıyor ki içsel yolculuk açısından o an müsait değildi. Yine başka bir gün, namazın önemi ve hayatiyeti üzerinde durdu. Namazın vazgeçilmez diriltici bir temel olduğu noktasına vurgu yaptı. Etkileyici bir vaaz oldu. Namaz çıkışında üniversite öğrencisi bir genç yaklaşıp, konuşmasından çok etkilendiğini, bu güne kadar hiç namaz kılmadığını bundan sonra kılmak istediğini ancak şimdiye kadar eski namazları nasıl eda edeceğini endişe içerisinde sordu. Bu soruya cevaben “Oğlum senin eski namazın yok” dedi. Bunun üzerine yanımızda bulunan Eskişehir'in tanınmış vaizlerinden merhum Sadık Yılma “Nasıl olur efendim, bu genç kocaman adam, bu gencin nasıl eski namazı olmaz?” deyince Derman Hoca “Efendim bu genç bu güne kadar Müslüman değilmiş, bugün Müslüman olmuş, o nedenle eski namazları yok” şeklinde yanıt verdi. Yine başka bir gün Ankara'da bir cuma vaktinden önce buluştuk. Bahçelievler Camii'nde vaaz verecekti. O zamanlar dolmuş olarak kullanılan Şavrole taksilerden birisine bindik, ikimiz önde oturuyorduk. Taksici yolda iki müşteri aldı. Yavaş yavaş gidiyor gözü başka müşteri kolluyordu. Bu arada bir yolcu daha aldı. Münir Hoca gayet temiz bir Türkçe ile “Şoför kardeşim vaaz için Bahçelievler Camii'ne yetişmemiz lazım biraz acele eder misin? dedi. Arka tarafta oturan yolculardan ikisi birden ağız birliği etmişçesine “Hocafendi, camiye gelirken kokmuş çoraplarla geliyorlar bunları ikaz etmiyor musunuz” deyince şoföre arabayı sağa çekmesini söyledi ve ayağı ile kapıyı açıp geriye dönüp adamın yakasından yapıştığı gibi ön kapıdan ikisini de teker teker dışarıya fırlatıp şoföre artık gidebilirsin dedi. Şoför, biz camiye varıncaya kadar yolcu almadı ve bizi düşündüğümüz saatte camiye ulaştırdı. Şoför bana dönerek “Abi bu nasıl hoca anlamadım” dedi ben de asıl mesleği doktorluktur ama ara sıra vaaz da verir dediğimde şoför; çok şükür canımızı iyi kurtardık desene deyip bizden uzaklaştı.”

Yaklaşık 20 yıl Eskişehir'de Üniversitede, Devlet Hastanesinde, camilerde görev yapan bu bilge insanı biraz da kendi söylemleri ile tanımaya çalışalım. “Ben senelerdir öyle

ağızlar gördüm ki sarımsak ile içki arasında bütün pislik kokuları orda, öyle ağızlar gördüm ki gül ve reyhan kokuyor. Öyle dudaklar gördüm ki küfür içinde, öyle dudaklar gördüm ki hikmet, güzel sözlerle, doğruluk akıyor dudaklarından. Öyle mideler biliyorum ki haram sokmamak için aç kalıyor adam. Öyle vücutlar gördüm ki elbisesi ile cildi arasında pireler, bitler, ter kokusu içinde. Öyle vücutlar gördüm ki gül bahçesi kokuyor. Sureti güzel olan, içi her zaman güzel değildir. Dışı süslemek, koku sürünmek gösteriştir. Sen içini süsle, sende gizli olan güzel kokular güzellikler kendiliğinden ortaya çıkar.”

1975 yılında Necip Fazıl Kısakürek’e yazdığı bir mektubu da paylaşmamak olmaz.

“Necib Bey, çok uzaklardan, mezarlıklardan, ihtiyarların oturduğu sapa yerlerden bir kır çiçeği safiyetiyle size sesleniyorum.

Sizi bundan 41 sene evvel Galatasaray’ın karşısında Senyuan denilen garip bir pastane vardı, orada görmüştüm, başınızda bir bere vardı. Garip ve yabancı olarak yalnız dışını gösteren bir genç olarak orada tesadüfen oturuyordum. Bilmem neden size o zaman için acımiştım... Ve dua etmişim, duam kabul oldu. Abdülhakim Efendi’yi Eyüp’te ziyarette bu duayı kendisine söylemişim, "oldu oğlum, bir gün inşallah olur." demişlerdi. Geçenlerde bir işçide Esselam isimli kitabınızı gördüm. Vasiyet kısmını okudum gözlerim doldu. Benim 70 tane 70.000 benim vardır. Size ananızın sütü gibi 7 tanesini bağışladım, şimdiden sizin olsun.

Size akıl vermek hayalimden geçmez bile. Yalnız şunu söylemekten kendimi dizginleyemedim, dışınız ile görünen içinizi kimseye göstermeyin. Namsız nişansız yaşadım, yaşıyorum. Bu küçük mektubu, Abdülhakim Efendi’yi geçenlerde rüyada gördüm. Size bu sebeple yazmak arzusu duydum. Bizden hakkın selamı üzerinize olsun.”

Onu en çok sevenlerden birisi de şüphesiz Sabri Tandoğan’dır. Tandoğan Gönül Sohbetleri IV. cildinde onu şöyle anlatır: “Bazı kimseler vardır, onlarla tanışmak, görüşmek bir insanın bütün hayatını değiştirebilir. Dünya görüşüne yeni bir ışık, yeni bir renk getirebilir. O şahsı tanıdıktan sonra, hayat bambaşka bir hüviyet kazanır. İşte Doktor Münir Derman böyle bir insandı. Bir gönül sultanı, bir Allah dostu idi. Altmışlı yılların başında Ankara’da çıkan İslâm Dergisinde “Allah Dostu der ki...” başlığı altında çıkıyor, okuya okuya ezberliyordum. Gün geldi, kendisiyle tanışmak, elini öpmek, içimde biriken soruları sormak istedim. Soruşturdum, Eskişehir’de Devlet Hastanesinde operatör olduğunu öğrendim, telefon ettim, görüşme isteğimi bildirdim. “Hay hay evlâdım” dedi, “Eskişehir’e buyurun, sizi bekliyorum.” Ve şükürler olsun beklenen gün geldi, Eskişehir’de Münir Bey’in odasındaydım. Hürmetle ellerinden öpüyorum, sohbet başlıyor. O gün ne kadar mutlu olduğumu, ne kadar huzurla olduğumu anlatamam. Münir Bey’i kelimelerle ifadesi mümkün olmayan büyük bir aşkla, heyecanla sevdim. Bütün varlığımla ona bağlandım. Artık her hafta sonu Eskişehir’e gidiyor, birbirinden güzel “inci dakikaları” yaşıyordum. Yanına oturduğunuz zaman mübarek bedeninden mis gibi bir koku yayılırdı. Bu manevi bir kokuydu. Sohbetlerde birçok kimse yanında oturmak için çareler arardı. Tanıdığım, beğendiğim, hayran olduğum Münir Bey’le uzun yıllarımız beraber geçti, bu süre içinde kendisini İslâm edebine, inceliğine, Peygamber ahlâkına uymayan bir tek davranış içinde görmedim.”

Ömrünün son 10 yılını Ankara’da geçirir. Ulucanlar’da Hanecioğlu Oteline yerleşir. Burası onun hem evi hem muayenehanesidir. Gelen hastalarından yine ücret almaz, fakir hastaların ilaçlarını ve yol masraflarını da kendisi karşılar.

İşte hayat dediğimiz bir varmış bir yokmuş masalı gibi anlatılan bir masal, bir gülün tomurcuğa duruşu, koku saçmaya başlaması solması, alınan bir nefesin geri verilmesi kadar kısadır. Önemli olan bu zaman dilimi içinde insanın kendisine verilen “şerefli” payesini ne kadar hak edip edemediğidir.

Hayat bir gül kadar gülümsemekse

Bu kokuyu almak bütün mesele.

Bu gül kokulu insan 1989 yılında dünya sürgünlüğünü tamamlar. Vasiyeti üzerine öbür dünyasının giriş kapısına şu notların yazılmasını ister:

“Bir gövde borcum var toprağa, verdim borcumu, ruhumun toprağa borcu yok...”
Ne mutlu borçsuz gidenlere...

PORSUK ÇAYI

İnsanoğlunun toprağa ilk ayak bastığı günden bugüne devamlı birbirine üstünlük kurma serüveni hiç değişmemiştir. Oysa dünya herkese yetecek kadar geniş. Bunu insanlara anlatana kadar milyonlarca deve sürüsünü hendekten atlatabilirsiniz.

İlk çağlardan beri medeniyetin beşiği sayılan Anadolu, milletler arasında bir türlü paylaşılabilir. Ömrünü Anadolu'da geçirmiş sonra da tarih sahnesinden çekilip gitmiş milletleri saymaya çalışsak tarih bilginimiz yetmez.

TRT Belgesel kanalında 2011 yılında "Damgaların Göçü" başlığı altında yeni bir belgesel çekildi. Bu belgeselde kaya resim ve yazılarından yola çıkılarak yapılan çalışmalarda aklımızda ve kitaplarda bulunan Türklerin Anadolu serüveni bilgileri alt üst oldu. Anlaşılan bu kaya resimleri ve yazılarından yola çıkılarak tarih kitaplarında tashihsiz yapılmış. Ankara'nın Güdül ilçesi Salihler köyü kırsalında bulunan kurganlardan bahsedilirken; "Anadolu'nun tarihini yeniden yazmanın gerekliliğini ortaya koyacak yeni arkeolojik keşiflerle beraberiz. Bölgede sayıları 1000'e yaklaşan taş yığma kurganların yanında kayalar üzerinde hem bizlerin neolitik dönem öncesinden bildiğimiz avcı-toplayıcı dönem insanların yansıtan kaya resimleri hem de runik Göktürk harfleriyle yazılmış yazıtlar bulunmakta" deniliyor. Bu konuyu tarihçiler araştırıp kurganların üzerindeki taşlar kaldırıldıktan sonra Türklerin Anadolu serüveni tekrardan yazılmaya başlayacaktır.

Neyse biz şu ana kadar okuduğumuz duyduğumuz tarihten yolumuza devam edelim. Tarihte bütün medeniyetler suyun bol olduğu coğrafyalar üzerinde kurulmuştur. Frigler de Eskişehir, Kütahya ve Afyon il sınırlarının ortak noktası sayılan ve adına Frig Vadisi denilen bölgede yaşamışlar. İşte bu vadiye hayat veren çayın adına da Frigler Tymbris Çayı demişler.

Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Kütahya'ya ve yöresine akınlar düzenleyerek kardeşi Melik Mansur'un çabalarıyla şehri ele geçirir. Bu arada Büyük Selçuklu Devleti'nin başında Melikşah vardır. Melikşah'ın ise Emir Porsuk Bey adında yiğit mi yiğit, gözü kara mı kara bir komutanı vardır. Emir Porsuk Bey'i salar Melik Mansur'un üstüne. Emir Mansur size ömür, bundan sonra Kütahya Emir Porsuk Bey'in kontrolindedir. Adı Tymbris olan bu bereket suyunun adı o gün bu gündür Porsuk Çayı olarak anılmaya başlar.

Afyonkarahisar civarındaki Aksu Dağı, Kütahya Simav çevresinde Murat Dağı'nın damarlarından süzüle süzüle yola çıkıp Eskişehir'in gerdanlığı olan bu çay, kaç medeniyete bolluk ve bereket getirdi, taşıdığı zamanlar kaç yüreğe ateş düşürdü bilmiyoruz. Ama 1948 ve 1971 yılında iki barajın karnını şişirdiğini biliyoruz.

Teknoloji ilerledikçe insanın yaşam alanları hızla daralıyor. Biraz daha rahat yaşamak adına yapılan sözde yenilikler doğal hayatın dibine kezzap suyu döküyor. Özellikle gelişmiş toplumlarda "sınırsız özgürlük" safatasının asıl gayesinin insanı ve insani olanı sömürmekten başka bir şey olmadığını bugün herkes biliyor. Bu kapitalist düşünce aynı zamanda bütün dünyayı yok edecek fikirler, icatlar geliştirmekten de geri durmuyor.

Porsuk Çayı doğduğu yerden Sakarya Nehri'ne dökülünceye kadar geçtiği yerlere hayat veren, değirmenleri döndüren, insanın gamını kasavetini dağıtan, bazen sinirlenip çevreyi ayaklarının altına aldığı zamanlar olsa da geçtiği yerlerin hayat damarlarından en önemli damarını teşkil eder.

Adalar bölgesi olarak anılan tramvay kavşağında bulunan köprüde bir balıkçı elindeki tordan balık dökerken heykelleştirilmiş. Bu heykeldeki adamı bir zamanlar Porsuk'ta balıkçılık yapan adamların yerine koyup konuşurmaya çalışsak yüzlerce binlerce balıkçı sazaları, dargınları, kızılkanatları, gümüş ve bıyıklı balıkları nasıl yakaladıklarını, kaçırdıkları balıkların ne kadar büyük olduklarını saatlerce anlatır, anlatırlar. Hele Porsuk taşıdığı mahalle aralarında evlerin bodrum ve birinci katlarına kadar gelen balıkları nasıl yakaladıklarını da o büyük balıkçıların çocukları anlatır.

Ya değirmenciler, Porsuk'un nimetinden faydalanırken külfetinin de kahrını çekmezler mi? Elbette çekenler olmuş ve onların da acı tatlı anıları ya selin götürdüğü değirmenlerinin tahtaları ile birlikte Sakarya Nehri'ne doğru akıp gitmiş ya da değirmen taşları ile birlikte toprağın altında kalmıştır.

Bir zamanlar değirmenleri döndüren, kadınların çamaşır yunaklığını yapan, gençlerin deniz özlemine dindiren, balıkçılara ekmek kapısı olan, kenarında piknik yapılan güzelim Porsuk Çayı nasıl oldu da teknolojinin çöplüğü haline gelmeye başladı. 'Sen kirlet torunların temizlesin.' Mantığını aşıl原因an bu materyalist düşünceliler maalesef her geçen gün biraz daha yobazlaştığının farkında bile değil.

Elindeki sigara izmaritini söndürmeye bile ihtiyaç duymadan yola atıp yürüyen insanlara müdahale edebiliyor musunuz? Ya durakta beklerken belediye otobüsü kullanan bir kaptanın kucağına doldurduğu çekirdek kabuklarını durağa gelince nazikçe pencereyi açıp yola boca edişine karşı gelebiliyor musunuz? Elindeki çöpü, çöp kutusuna basket atar gibi atmaya çalışan gencin, mutfak penceresini açıp çöp poşetini Porsuk'a fırlatan ev hanımlarının şehri değil elbette Eskişehir.

Balkanlardan, Kafkaslardan, Doğu Anadolu'dan önemli göçlerin olduğu bu şehre çevre il ve ilçelerin yanı sıra çevre köylerden de göçüp yerleşen insanlarla bir mozaik olan bu şehir nasıl oldu da böyle bedevileşti. Evet, bu kelime bazı insanları gocundurmuş olabilir. Ama olsun yarası olan gocunsun varsın. 'İki üniversitenin olduğu bir şehirde bedevilikten bahseden bedevidir.' diye mi içinizden geçti, varsın geçsin.

Eskişehir'in ortasında bir gerdanlık gibi akıp giden Porsuk Çayı üzerinde köprülerin kenarında çimlerin üzerinde çekirdek çitleme yarışına girenler, sonra da Orhan Veli'nin:

*"Uzanıp yatıvermiş sere serpe
Entarisi sıyrılmış hafiften
Kolunu kaldırmış koltuğu görünüyor
Bir eliyle de göğsünü tutmuş
İçinde kötülük yok biliyorum
Yok, benim de yok ama
Olmaz ki*

Böyle de yatılmaz ki" şiirine göndermede bulunacak hareketlerde bulunarak bedeviliğini tescil ettirmiyorlar da ya ne yapıyorlar?

Porsuk Çayı, ilk akışından bu güne kadar medeniyete dolaylı olarak katkıda bulunurken medeniyetin asıl varisleri olan insanların elinden neler çekti ise bunun öcünü erinde gecinde alacaktır bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın. Cumhuriyetten günümüze Kütahya'da kurulan fabrika atıklarının doğal arıtma tesisi olarak kullanılmak istenen güzelim Porsuk, zaman içinde kendi kendini temizleyemez hâle gelmiştir. Her ne kadar da atalarımız "akan su kir tutmaz" dese de, atılan atıkların insana ve çevreye verdiği zararı su temizleyemiyorsa felaketin büyüklüğünü varın siz hesap edin. Yakın zamanda Porsuk Çayı'nda başımdan geçen ilginç bir olayı da yeri gelmişken anlatmak istiyorum.

Eskişehir'de nikâh memurunu salonlara ve ilginç mekânlara çağırarak nikâh kıydırmak isteyen ilginç çiftlerin sayısı oldukça fazladır. Henüz havada ve trende nikâh kıymadım ama Porsuk Çayı üzerinde bir teknede nikâh kıydım. Adalarda tekne kalkış limanından tekneye binip nikâhı kıyıp turu atıp geri dönene kadar içimde güzel bir haz oluştu. Ama kenara yanaşıp görevliler yolcuları elinden tutup kıyıya alırken birdenbire görevliye 'pek yüzme bilmiyorum düşersen ne olacak' dediğimde görevli "Aman ha sakın düşme, düşersen biz bile kurtaramayız" deyince içim cız etti. O gün bu gündür teknede sandalda nikâh kıymıyorum. İnşallah bizden sonra gelecek nikâh memurları bu korkuyu yaşamazlar.

Eskişehir'e şu an yakıştırılan "Avrupa Şehri" ve Porsuk'tan dolayı da "Venedik" tabiri kullanılması bazılarımız

tarafından hoş karşılsa da Eskişehir'e Yunus Şehri denmesinden yana olmuşumdur. Ama benim dememle olmuyor, ne zaman bu şehirde Yunus yüzlü insanlar çoğalır o zaman bu yakıştırma yerini bulur, değilse -ki yakın zamanda bu mümkün değil- Avrupa şehri ya da Venedik olarak anılmayı sürdürür. Eskişehir'in bu gerdanlığının şu anki çevre düzenlemesi ile birlikte Eskişehir'in gezilesi mekânlarından birinci sırayı aldığına sevindiğimi itiraf ediyorum. Bir zamanlar üstten baktığınızda altta yüzen balıkların görüldüğü Porsuk, artık o turkuvaz rengini yitirmiş, üzerinde kolibasillilerin dolaştığı, bir metre aşağısının balçıkla dolduğu buna rağmen üzerinde kano festivalinin yapıldığı sandallarla gezildiği ama içinde yüzülmediği, bunun yanı sıra intihar etmek için seçilen özel bir mekân olarak anılmaya başlandı.

2008 yılında Sivas Belediyesi'nin bir etkinliğine katılmak için Sivas'a gitmişim. O zamanki Belediye Başkanı Sami Aydın Bey yapmış olduğu icraatları misafirlere tanıtırken bir de baktım ki kendimi Porsuk'un kenarında buldum. Benim hayretler içinde "Mısmıl Irmak"ı seyrettiğimi görünce yanıma gelerek. "Porsuk Çayı'nı mı seyrediyorsun?" dediğinde şaşırıp kaldım. Sami Bey, "Bu gördüğün ırmak eskiden kokudan, pislikten geçilmiyordu. Porsuk Projesi'ni örnek aldık dolayısıyla Porsuk'a benzemesi normaldir..." dedi. Bu Mısmıl Irmak'ın etrafında insanlar piknik yapıyor, Eskişehir'de olduğu gibi üzerinde köprüler var. Sandallarla geziliyor, her elli metrede bir, su havalandırılıyor ve suyu tertemiz. Suyun bu kadar temiz kalmasını nasıl başardıklarını sorduğumda ise; " Mısmıl Irmak'a gelen suyu önce bir yerde dinlendiriyoruz sonra da şehrin içine akıtıyoruz" diyordu.

Peki, biz Porsuk'u bir yerde dinlendirip ondan sonra mı şehre salıyoruz?

Sayın, Büyükerşen'e 2009 yılında "Bir Şehre Can Suyu Vermek"ten Yerel Yönetim Ödülü verildi. Yılmaz Hoca'nın asıl gayesinin bu şehre can suyu vermek istediğinden bir şüphemiz yok. Başlatmış olduğu bu projeye, içinde bir zamanlar yüzme yarışmalarının yapıldığı temizlikten daha temiz hâle getirip arkasından rahmet mi okutturacak, yoksa bir zamanlar kokudan geçilmez olduğu eski haline terk ederek topu kendisinden sonrakilere mi atacak orasını zaman gösterecek.

Biz yine de Emir Porsuk'un ve bahadırlarının atlarını suladığı, tarlaların can suyu, balıkların, değirmenlerin ve sosyal hayatın can damarı olan Porsuk'u gözümüzde öyle canlandırıp hayal edelim. Ne mutlu bu hayali gerçekleştirecekler...

SON GAZİ

Bir şiir nasıl yazılır, hangi sancılar şairi kıvrandırır, hangi “kelimeler ki tank gibi geçer adamın yüreğinden/harfler harp düzeni almıştır mısralarda”, bunu başkaları tarafından şair kabul edilen şairler bilir ancak.

Anadolu’da halk arasında “Askerliğini yapmayan adam, adamdan sayılmaz.” yaygın kanaatinden ilhamla elbette askerliği tarif edecek değilim. Ama şu bir gerçektir ki; askerlik bir ömrün ilk turfandası, bu ilk turfanda da elbette ülkenin bölünmez bütünlüğü, huzuru, refahı hatta arı-namusunu korumak için gönüllü “kınalı kuzu”luktur.

Barış döneminde bu kınalı kuzuların birincil hedefi vatana en güzel şekilde hizmet edip vefa borçlarını ödemektir. Savaş dönemlerinde ise durum değişir. Ya şehit, ya gazi olmak için kanlarının son damlasına kadar savaşarak, üzerinde yaşadıkları toprak parçasını müdafaa ederek şerefli bir görevi ifa etmektir.

Ertuğrul Gazi’nin, Karacaheşir’de hayalini kurduğu Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye sancağının altında üç kıta, yedi denizdeki hükümlerinin sonuna gelindiği dönemler tarih sahnelerinin en trajik sahneleridir. Vatan evlatları, himayemiz altında bulunan toprakları savunmak için yedi düvelle savaşmak zorunda kalacağını hayal bile etmezken düşmanlar tek millet olup topraklarımıza hücum etmeye başladılar.

Evet, hayat yalan ölüm gerçek. Devletler de insanlar gibi ömürlerini tamamlayıp kendi küllerinden yeni devletler doğmasına engel olamazlar. Üç kıtaya uzanan bu “Ulu Çınar”ın kollarının budanmaması için öz canlarını feda eden o şüheda olmasa şu an üzerinde yaşadığımız topraklarda başka devletler olacaktı. İşte bu son toprak parçası olan Anadolu’yu canlarını siper ederek koruyanlara ne kadar teşekkür etsek yine onlara olan borcumuzu ödemiş sayılmayız. İşte o canları pahasına bu toprakları korumak için savaşmış, arkadaşlarını, dostlarını, hatta akrabalarını kaybedip kazandıkları zaferlerin buruk sarhoşluğu ile bir zamanlar aramızda dolaşan, bayramlarda, özel anma toplantılarında gördüğümüz kalpaklı, göğsü madalyalı Kurtuluş Savaşı gazilerimizin sonuncusu olan Gazi Yakup Satar artık aramızda yok.

O zamanın savaşları günümüz savaşları gibi değil, topun, tüfeğin varsa mermin yok. Cephede savaşan tüfekli Mehmetçiklerden birisi şehit olacak da tüfeği olmayan Mehmetçik onun tüfeğini alıp düşmana ateş edecek. Çanakkale’de yedi düvele karşı savaşılırken 250 bin civarında şehit verilmesinin belki de temel nedenlerinden birisi de ordumuzun yeteri kadar silah ve teçhizatın yoksun bir şekilde göğüslerini silahlı arkadaşlarına kalkan yapmalarındır. Bir taraftan bu sıkıntı diğer taraftan açıklıktan karınlarına taş bağlayan Mehmetçikler, düşmanın atılan topuna aldırılmayarak denize düşen her top sonrası canları pahasına kıyılarda balık toplamalarını belki havsalar almaz. Ama maalesef hepsi gerçek, inanmayanlara inandırmak zorunda değiliz. İsterseniz size o yıllarda

1. Piyade Taburu 1. Bölük, 1917 yılı yemek tabldot listesi sunalım:

1. Piyade Taburu 1. Bölük, 1917 Yılı Yemek Tabldot Listesi

15 Haziran	Sabah	Üzüm Hoşafı	Öğlen	Yok	Akşam	Yağlı Buğday çorbası ve ekmek
26 Haziran	Sabah	Yok	Öğlen	Yok	Akşam	Üzüm hoşafı ve ekmek
18 Temmuz	Sabah	Üzüm Hoşafı	Öğlen	Yok	Akşam	Yarım tayın ekmek.
8 Ağustos	Sabah	Yarım Ekmek	Öğlen	Yok	Akşam	Şekersiz üzüm hoşafı

Bu listeyi gördükten sonra kendi kendinize bir sorun bakalım bu kadar yemekle değil savaşmak, yolda bile yürünmez değil mi? Peki bu aradaki boşluklarda ne mi yemişler? Orasını Allah bilir. Allah her daim inanan, darda kalanların, vatani milleti için savaşanların

yar ve yardımcısı olur. Bize böyle öğrettiler biz de size aynısını aktarıyoruz. Biz dönelim gazimize.

Gerek bayramlarda gerekse sair zamanlarda ziyaretçisi eksik olmayan Gazimizi ziyarete gelen öğrenciler, bir milletin canla başla verdiği mücadelenin canlı şahidinden neler öğrenmediler ki. "Kurtuluş Savaşı çok zor şartlar altında kazanıldı. Atatürk'ün askerî imkânı yoktu. Ordu, çocuk denecek yaşta insanlardan kuruluydu. Vatani zor şartlar altında kurtarıp, tertemiz size emanet ettik. Kıymetini bilin. Düşmanlar, dost gibi görünüp sürekli Türkiye'yi bölmeye çalıştı. Düşmanın oyununa gelip birbirinize düşmeyin, ülkeye dört elle sarılın. Biz savaşırken 12 kişiyle düşman keşfine çıktık. Elimizde bir makineli tüfek vardı. Birimiz ölürsek diğeri alacak, o ölürse öbürkü alacaktı. Ama düşman bizi gördü. Arkadaşlarımın yarısı şehit oldu. Savaşa nasıl katıldığımızı, düşmana karşı nasıl koştuğumuzu görseniz her gün ağlarsınız." dediğinde kendisi yüzüne, çocuklar ise gözyaşlarını içlerine akıttılar.

İşte bu acı tarihin son temsilcisi Gazi Yakup Satar, 1898 yılında Kırım'da doğdu. Ailesiyle Eskişehir'e göç eden Gazi Yakup Satar, 1. Dünya Savaşı'nda Basra Cephesi'nde savaşır, Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılır ve gelimli-gidimli dünyadan 4 Nisan 2008 yılında 110 yaşında, birlikte savaştığı arkadaşlarının yanına dönüyordu. Hacı Seyit Mahallesi'ndeki Hacı Seyit Camii'nde "arılanıp durulandı" damatlık beyaz elbisesini giydi Türk Bayrağı'na sarılı tabutu, buradan askerlerin omzunda evinin önüne götürüldü. Gazi Satar'ı kızları, torunları, yakınları ve komşuları dualarla uğurladı. Komşu çocukları da Türkiye'de bir eşi, bir benzeri ve akranı bulunmayan dedelerine karşı son görevlerini yapmanın bilinci ile Gazi Yakup Satar'ın torunları ile birlikte asker kıyafetleri giyerek tabutun başında nöbet tuttu. Reşadiye Camisi'ne getirilen Son Gazi'nin nöbetini Kore gazileri, Kıbrıs gazileri dönüşümlü olarak devraldı. Reşadiye Camii'nde kılınan öğle namazının ardından cenaze namazını kıldıran Müftü Ahmet Akın kalabalığa şöyle hitap etti: "Bu aziz vatani hür, bağımsız, dirlik ve birlik içinde gelecek nesillere devrederken ecdadın, aziz şehitlerin ve gazilerin taşıdığı ruhu iyi anlatmak gerek. Vatan alelade bir toprak parçası değildir. Birliğimizi, dirliğimizi muhafaza ettiğimiz ölçüde hiçbir güç bizi bu güzel yurdumuza sahip çıkmak konusunda yıldıramayacaktır. Türk milleti, merhum Gazi Yakup Satar'dan aldığı şereflerle dolu bayrağı kıyamete kadar taşıyacaktır."

Eskişehir Milletvekilleri Kemal Unakıtan, Murat Mercan, Nedim Öztürk, Beytullah Asil, Vali Kadir Çalışıcı, Garnizon ve 1. Hava Kuvveti Komutanı Korgeneral Bilgin Balanlı, Genelkurmay Personel Başkanı Korgeneral Hasan Memişoğlu, Cumhurbaşkanlığı Yaveri Jandarma Albay Semih Okyar, Odunpazarı Belediye Başkanı Burhan Sakallı, Tepebaşı Belediye Başkanı Tacettin Sarioğlu, mülki ve askeri erkân da katılırken, şehrin diğer iki milletvekilinin ve Büyükşehir Belediye Başkanı'nın çok önemli işleri olduğundan maalesef törene katılamadılar!

Son Gazi'nin son yolculuğa uğurlanma töreninde yurtdışında olan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül: "Milletimiz o günleri ve kahramanlarını asla unutmayacaktır. Millet ve devlet olarak gazilerimizin ve şehitlerimizin emaneti bu güzel topraklara aynı şuur ve kararlılıkla sahip çıkacağız." derken Başbakan Tayyip Erdoğan da: "Canları pahasına tarihin seyrini değiştiren o eşsiz kahramanların hakkı ödenemez, fedakârlıklarına layık olmak için çok çalışmak mecburiyetindeyiz" diye mesaj yayımladı. Genel Kurmay Başkanı neredeydi bilmiyoruz birinci derecede katılması gereken komutan da: "İstiklal Savaşımızın son gazilerinden Yakup Satar'ın Hakk'ın rahmetine kavuşmuş olduğunu büyük bir üzüntü ile öğrendim. Kahraman gazimize yüce Tanrı'dan rahmet, üzüntülü ailesi ile aziz milletimize şahsım ve Türk Silahlı Kuvvetleri adına baş sağlığı dilerim." diye taziye mesajı yayımlattı.

Fransa'nın son gazisi Lazare Ponticelli de 18 Mart 2008 yılında 110 yaşında vefat eder. Şehitleri anmak için o gün tüm ülkede bayraklar yarıya indirilir. Başbakan François Fillon, Savunma Bakanı Herve Morin, Genelkurmay Başkanı Jean-Luis Georgelin, Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ve eski Cumhurbaşkanı Jacques Chirac da törende hazır

bulunur. Cenazeyi taşıyan askerler ise törene Birinci Dünya Savaşı uniformaları giyerek gelirler. Bizim gazimiz böyle mi uğurlanmalıydı?

Son gazinin göçmeden önce ne hatıralar ne acılar yaşadığı, acılarının kesitleri kitaplarda, gönüllerde yerini elbette alacaktır. Son gazi, geriye 6 çocuk, 50 torun, bir ev, iki de madalya bırakarak aramızdan ayrıldı. Şiirin sancısını şairler bilir demiştim. İstiklal şairimiz cephede göğüs göğüse savaştı o çarpışmayı, o acıları onlarla birlikte yaşadı. Onları şiirleriyle cesaretlendirip göğüslerinin için vatan millet aşkı doldurdu.

“Eş hele bir dağları örten karı:

Ot değil onlar, dedenin saçları!

Hangi taşın kalbini delsen mezar!

Dinle; şehit sesleridir rüzgârı!

Durma levend asker, uğurlar ola”

Hani O, “Allah bu millete bir daha istiklal marşı yazdırmasın” diye niyazda bulunurken, asıl acıları ömrünün son zamanlarında yaşayacağını nereden bilebilirdi.

Nerede okuduğumu hatırlayamadığım bir yazıyı notlarım arasına almıştım bu notu paylaşmadan geçemeyeceğim. “Bir 18 Mart Çanakkale Şehitlerini anma gününde, şehitlik gezilirken, topluluk içinden biri çıkar ve etrafındakilere yüksek sesle şöyle der: Bu nasıl ilkel ve geri bir anlayıştır. Bir adam çıkmış diyor ki:

“Kim bu cennet vatan uğruna olmaz ki feda,

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda...”

Kardeşim bu topraktır. Hiç toprak sıkılınca şüheda fışkırır mı? diyerek yere eğilir, bir avuç toprak alır ve çevresindekilere “işte bir avuç toprak elime aldım ve sıkacağım bakalım şüheda fışkıracak mı?” der ve toprağı sıkmasıyla parmaklarından kanlar fışkırmaya başlar. Mesele araştırılınca görülmüştür ki o toprak içinde yoğun bir şekilde bulunan ve Avusturya Dikeni denilen küçük dikenler, elin kılcal damarlarının patlaması sonucunda kanların o tazyikle fışkırmasına neden olmuştur.” Vatan millet sevdasından yoksun, kanından şüphe duyacağımız bu insana, atalarımız şöyle bir cevap versin olur mu: “Allah’ın parmağı yok ki gözünü oysun” Allah parmağı insana verir ve insan da kendi parmağı ile gözünü işte böyle oyar. Konumuzla alakalı bir başka olay Peygamberimiz zamanında şöyle cereyan eder:

“Hz. Resulallah (s.a.v) Efendimiz Mekkelilere ölümü ve tekrar dirilmeyi haber verince, kâfirlerden Übey b. Halef, gitti kabristandan çürümüş bir kemik buldu, kemiği elinde ufalayarak Allah Resûlü'nün yanına geldi. Kendisinin ilk yaratılış hâlini unutup alaylı bir tavırla: "Ya Muhammed! Şu çürümüş kemiklere mi can verilecek? Sen Allah'ın bu kemikleri tekrar dirilteceğine mi inanıyorsun?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v): "Evet, Allah seni diriltecek ve cehenneme sokacaktır." (İbn-i Kesir, Tefsir) cevabını verdi. Bu olay üzerine Yüce Rabbimiz şu ayetleri indirerek, Resûlünü tasdik buyurdu: *"Resûlüm, tekrar dirilmeyi inkâr eden o kâfire de ki: O kemikleri ilk defa yaratan Allah tekrar diriltecek. O Allah, yaratacağı her şeyi en iyi bilendir. Yeşil ağaçtan sizin için kırmızı ateşi çıkaran O'dur. Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya güç yetiremez mi? Evet, elbette güç yetirir. O her şeyi hakkıyla bilen ve dilediğini yaratandır."* (Yasin, 79-81.)

Son İstiklal Gazisi Yakup Satar’dan bahsediyorduk değil mi? O artık arkadaşlarının yanına döndü. Adı, Gazi Yakup Satar Lisesi, Gazi Yakup Satar Caddesi aradan yüz yıllar geçse de tarihine, kültürüne sahip çıkan Eskişehirli olarak yaşatılmaya devam edecektir.

“Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!

Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.”

Yarın, bu şehre gelen bir yabancı “Gazi Yakup Satar kim” derse Mehmet Akif Ersoy’un yukarıdaki dördlüğünü okursanız hem geçmişi unutmaz hem de geleceğin ufuklarına dikip gözlerinizi ‘Ne mutlu bize bu cennet vatani armağan edenlere’ diyebilirsiniz...

ŞEYH EDEBALI

Rahmetli Necip Fazıl Kısakürek, meşhur Sakarya Türküsü şiirinin bir dizesinde şöyle der: “İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su.” Düz bir mantıkla düşündüğümüzde 'ne saçma düşünce' deyip geçeriz. Ama biraz düşünüp tüm dikkatimizi dizinin manasına yoğunlaştırdığımızda durum değişir. Kimi insanlar bu dizeyi, 'et, kemik, kan ve sudan oluşan bir yaratık olan insandan bahsediliyor' diye de açıklayabilir. Bir şair olarak ben de; insanın ana rahmine düşüşü, sonra bir kan pıhtısı oluşu ve ondan sonra devam eden serüveni olarak tanımlamak istiyorum. Babasının belindeyken sadece bir ruh olan insan, ana rahmine düştükten sonra artık bir sürgün adayı olur. Çünkü dünya insan için sürgün yeridir. Her insanın; “Göğsünde sürgününü geri çağıran bir damar vardır” Bu damarın bir ucu göbeğinin toprağa gömüldüğü toprakta, diğer damarları ise başka topraklarda tekrar aslına döneceği zamana kadar “Bütün sürgünlüklerim bir bakıma bu sürgünün bir süreği” diyerek aslına rücu edene kadar sürgündeki hayatın özetidir.

Orta Asya'dan başlayıp 1071 yılında Anadolu içlerine doğru uzanan bir millet, yeniden sürgünler vererek dünya sahnesinde rolünü almaya başladı. Sultan Alparslan ile başlayan bu yolculuk, Moğolların istila edip yakıp yıkmaları, Selçuklu ülkesini tarumar ederken, sönen ocağın yanması için Şeyh Edebalı'nın hocası Şeyh Süleyman'ın türbesinin bulunduğu, Alparslan'ın yedi komutanının meftun olduğu Uludere köyünde hazırlıklar başlar. Şeyh Edebalı bu köyde 19 yıl kalıp 1299'da kurulacak Osmanlı Devletinin plan ve programları üzerinde gönül ve kafa yorar. Söğüt ve Domaniç yaylaları, Selçuklu Devleti tarafından Kayı Beyliğine yaylak ve kışlak olarak verilmiştir. Osman Gazi sık sık Şeyh Edebalı'nın ziyaretine gider, zaviyesinde misafir olarak kalır. Şey Edebalı ilmi ile amel eden o civarın en önemli kanaat önderlerinden biridir. Rüya, efsanedir, darbı meseldir orasını Allah bilir. Ama söylenen, anlatılan şudur: Bir gün Osman Gazi, Şeyh Edebalı'nın zaviyesinde misafir olur. Yattığı odada Kuran-ı Kerim olduğundan uzanarak yatmayı edep eder. Bir ara uyukladığında ise rüyasında Şey Edebalı'nın göğsünden doğan ay gelip kendi göğsünün üstünde durur. Göğsünden bir çınar fidanı büyümeye başlar. Çınar öylesine büyür ki kökleri, dalları üç kıtaya yayılır. Gölgesine insanlar toplanır. Osman Gazi sabah rüyasını Şeyh Edebalı'ya anlatır. Şeyh Edebalı de: "Oğul Osman, Hak Teâlâ sana ve soyuna hükümler verdi mübarek olsun, kızım Malhun Hatun senin helâlin olsun." der ve bu rüya yorumu üzerine Malhun Hatun ile evlenir.

Osman Gazi artık damadıdır. Civanlık, delikanlılık, ata iyi binmek, iyi kılıç kullanmak elbette her Kayı gencinin olmazsa olmazları arasındadır. Üstelik Osman Gazi artık Kayı'nın beyidir. Arkasında ise dağ gibi duran bir manevi önderi olmuştur. Bu önder öyle bir önderdir ki bir dediği iki edilmez, nefsi için bir şey istemez, insanlığın selameti için ilerlemiş yaşına rağmen fikirler üreten, Osman Gazi'nin ideallerine yön veren, hem edep sahibi hem âli düşünceli bir önder. Osman Gazi'nin Kayı Boyu'nun Beylik tahtına çıkacağı törende yüzyıllar sonra bile okunduğunda bu ülkeyi yönetecek insanların kulaklarına küpe olacak şu veciz konuşmayı yapar:

"Ey Oğul!

Beysin! Bundan sonra öfke bize; uysallık sana. Güceniklik bize; gönül almak sana. Suçlamak bize; katlanmak sana. Acizlik bize, yanılğı bize; hoş görmek sana. Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar, anlaşmazlıklar bize; adalet sana. Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana. Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana. Üşengeçlik bize; uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana.

Ey Oğul!

Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı, Allah Teâlâ yardımcın olsun. Beyliğini mübarek kılsın. Hak yoluna yararlı etsin. Işığına parıldatsın, uzaklara iletsin. Sana yükünü taşıyacak güç, ayağını sürçtürmeyecek akıl ve kalp versin. Sen ve arkadaşlarınız kılıçla, bizim gibi dervişler de düşünce, fikir ve dualarla bize vaat edilenin önünü açmalıyız. Tıkanıklığı temizlemeliyiz.

Oğul!

Güçlü, kuvvetli, akıllı ve kelamlısın. Ama bunları nerede ve nasıl kullanacağını bilmezsen sabah rüzgârlarında savrulur gidersin. Öfken ve nefsin bir olup aklını mağlup eder. Bunun için daima sabırlı, sebatkâr ve iradene sahip ol! Sabır çok önemlidir. Bir bey sabretmesini bilmelidir. Vaktinden önce çiçek açmaz. Ham armut yenmez; yense bile bağırında kalır. Bilgisiz kılıç da tıpkı ham armut gibidir. Milletin, kendi irfanın içinde yaşasın. Ona sırt çevirme, her zaman duy varlığını. Toplumunu yöneten de, diri tutan da bu irfandır. İnsanlar vardır, şafak vaktinde doğar, akşam ezanında ölürler. Dünya, senin gözlerinin gördüğü gibi büyük değildir. Bütün fethedilmemiş gizlilikler, bilinmeyenler, ancak senin fazilet ve adaletinle gün ışığına çıkacaktır. Ananı ve atanı say! Bil ki bereket, büyüklerle beraberdir. Bu dünyada inancını kaybedersen, yeşilken çorak olur, çöllere dönersin. Açık sözlü ol!

Her sözü üstüne alma! Gördün, söyleme; bildin deme! Sevdiğin yere sık gidip gelme; muhabbet ve itibarın zedelenir.

Şu üç kişiye; yani cahiller arasındaki âlime, zengin iken fakir düşene ve hatırlı iken, itibarını kaybedene acı! Unutma ki, yüksekte yer tutanlar, aşağıdakiler kadar emniyette değildir. Haklı olduğun mücadeleden korkma! Bilesin ki atın iyisine doru, yiğidin iyisine deli derler.

En büyük zafer nefsin tanımadığıdır. Düşman, insanın kendisidir. Dost ise, nefsi tanıyanın kendisidir. Ülke, idare edenin, oğulları ve kardeşleriyle bölüştüğü ortak malı değildir. Ülke sadece idare edene aittir. Ölünce, yerine kim geçerse, ülkenin idaresi onun olur. Vaktiyle yanılan atalarımız, sağlıklarında devletlerini oğulları ve kardeşleri arasında bölüştüler. Bunun içindir ki, yaşayamadılar. İnsan bir kere oturdu mu, yerinden kolay kolay kalkmaz. Kişi kıpırdamayınca uyur. Uyuşunca laflamaya başlar. Laf dedikoduya dönüşür. Dedikodu başlayınca da gayri iflâh etmez. Dost, düşman olur; düşman, canavar kesilir!

Kişinin gücü, günün birinde tükenir, ama bilgi yaşar. Bilginin ışığı, kapalı gözlerden bile içeri sızar, aydınlığa kavuşturur. Hayvan ölür, semeri kalır; insan ölür eseri kalır. Gidenin değil, bırakanın ardından ağlamalı. Bırakanın da bıraktığı yerden devam etmeli. Savaşı sevmem. Kan akıtmaktan hoşlanmam. Yine de, bilirim ki, kılıç kalkıp inmelidir. Fakat bu kalkıp-iniş yaşatmak için olmalıdır. Hele kişinin kişiye kılıç indirmesi bir cinayettir. Bey memleketten öte değildir. Bir savaş, yalnızca bey için yapılmaz. Durmaya, dinlenmeye hakkımız yok. Çünkü zaman yok, süre az!

Yalnızlık korkanadır. Toprağın ekim zamanını bilen çiftçi, başkasına danışmaz. Yalnız başına kalsa da! Yeter ki, toprağın tavda olduğunu bilebilsin. Sevgi davanın esası olmalıdır. Sevmek ise, sessizliktedir. Bağırarak sevilmez. Görünerek de sevilmez! Geçmişini bilmeyen, geleceğini de bilemez.

Osman! Geçmişini iyi bil ki, geleceğe sağlam basasın. Nereden geldiğini unutma ki, nereye gideceğini unutmayasın.”

İşte bu yürekleri ürperten, insanı yakasından yapışıp silkeleyen, kendisine getiren böylesine cins bir önder olan Şeyh Edebalı, 1206 yılında Merv'de doğar. İlk tahsilini Karaman'da yapar, Şam'da ilim tahsilini sürdürür. Şam dönüşünde Eskişehir yakınlarında bulunan İtburnu (Uludere) Köyü'nde bir zaviye kurarak halkı irşada başlar.

İşte bu irşattan nasiplerini alan zat-ı muhteremlerden birisi de Dursun Fakih, aynı zamanda Osman Gazi'nin bacanağıdır. İşte bu deli dolu, okuduğunu ezberleyen ve daha

sonra Osmanlı Devleti'nin ikinci şeyhülislamı olacak olan âlim -tabiri caizse bir gün çat kapı çalarak- Osman Gazi'nin çadırından içeri girer. "Beyim, bu güne kadar Selçuklu'ya sâdik kaldık, ama Selçuklu kalmadı artık. Siz ne dersiniz deyin, adınıza hutbe okuyacağım!" deyiverir. Adına hutbe okutmak demek bir nevi Osmanlı Devleti'ni ilân etmek demektir. Bu ani çıkışa şaşırarak Osman Gazi: "Hayır, Selçuklu'ya isyan edemem!" dese de Dursun Fakih konuşmasını sürdürür: "Selçuklu diye bir şey yok gayri ve bundan böyle olmayacak! Bu büyük bir mesuliyettir. Çok sancılı çektik. Şimdi yeni bir doğum lâzım, bunu sizin için değil ümmeti Muhammed için yapacağım. İnsanların ihtiyacı var bize. Sanırım vakit geldi. Rüyayı hatırlasanıza..." Osman Gazi hâlâ tedirgindir. Dursun Fakih deli dolu dedik ya, bildiğini yapar.

Hutbe: İslam ülkelerinde, devletin bağımsızlığının belirtisi olarak, cuma ve bayram namazlarından önce okunan dualı konuşmanın yanında, bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma, bildiridir de denilebilir. Cuma namazının şartları ise: Erkek olmak, hür olmak, mukim olmak, sıhhatli olmak, gözleri sağlam olmak, ayakları sağlam olmak, namaza gitmeye mâni ve gitmemeyi mübah kılan bir özürlü bulunmamak. İbn Haldun'un kaydettiğine göre halife adına ilk hutbe okuyan kişi Hz. Ali'nin Basra valisi Abdullah b. Abbas'tır. Hz. Ali ile Muâviye b. Ebû Süfyân arasında ortaya çıkan anlaşmazlık sırasında Hz. Ali'nin adının hutbede okunması onun hilâfetinin bir alâmeti sayılmış, halkın da sükût ederek dinlemesi kendisine biat olarak kabul edilmiştir.

1291 yılında Karacaşehir'de Dursun Fakih'in kıldırıldığı ilk Cuma namazı ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş aşamasının ilk bildirisi yayımlanmış olur.

Dursun Fakih, hutbenin sonunda: "Şüphesiz ki Allah, adaletli davranmayı, iyilikte bulunmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreder. Fuhşu, kötülüğü ve zulmü yasaklar. Allah, sizlere düşünüp yapasınız diye öğüt verir" (Nahl/90) ayetini okuduktan sonra avuçlarındaki kuşları üç kıtaya uçurur...

Koca bir cihan devletinin ufuklarına ışık tutan Şeyh Edebalı, kimine göre Uludere Köyü'nde, kimine göre, Odunpazarı Mezarlığı'nda, kimine göre ise Bilecik'teki türbesine ziyarete gelen insanların ruhlarına şöyle fısıldıyordu: "O, insanı bir kan pıhtısından yarattı." (Alak/2) "Rahman'ın kulları yeryüzünde mütevazı yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman onlara güzel ve yumuşak söz söylerler." (Furkân/63)

Şeyh Edebalı'nın ruhunuza fısıldadığı Allah'ın ayetlerini hatırladıysanız aklınıza Mehmet Akif Ersoy'un şu dizelerini de biz düşürelim:

*"Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz:
Gelmişiz dünyaya milliyet nedir öğretmişiz!"*

Ey başka asırların ufuklarını aydınlatacak olanlar; yeniden dünyaya bir nizam vermek için, yeni Osman Gaziler, Fatihler, Yavuzlar, gerek. Sizlerin yüreklerinde mayalanan şuurla insanlık âlemi adalet sancağının altında huzur içinde yaşayacaktır...

TAŞBAŞI'NDA BİR KALAYCI DÜKKÂNI

Allah yarattığı tüm canlıları rızıklarıyla birlikte yaratmıştır.

Sabahın ilk ışıkları ile birlikte yuvasından havalanan bir kuş, akşama kadar kendi rızkını arar bulur. Başka canlılar rızıklarını kendileri arayıp bulurken, Allah insanın rızkını ya bir şekilde ayağına getirir ya da rızka ulaşmak için insanı onun peşine düşürür. Müslümanların Önderi: “Ya Rabbi, işine erken gidenin çalışmasını bereketli kıl. Sabah namazını kıldıktan sonra uyumayın, rızkınızı aramaya çalışın! Hak Teâlâ rızıkları, fecr ile güneşin doğacağı vakitler arasında verir. Sabah uykusu rızka manidir.” Böyle buyururken onun ümmeti olmakla şereflenen insan bu nasihatlerden üzerine vazife çıkarıp helalinden kazanmanın arzusuyla avuçlarındaki kuşları uçurduktan sonra dükkânlarını açarlardı.

Akşam yuvalarına tüneyen kuşlar gibi sabahın ilk ışıkları ile birlikte Taşbaşı'nın esnafları da bir bir dükkânlarını açarlardı.

Soyadı kanunu çıktığında memur hangi soyadını almak istediğini soruyor ya da adamın tipine bakarak ona uygun bir soyadı veriyor olmalıydı ki zaman zaman çok acayip soyadlarıyla karşılaşırız. Amca, Yenge, Enişte, Olgun, Dolgun, Curuk, Carık, Urgan, Halat, Dover, Sever, Doğrul, Doğrultan, Eğri, Malak, Manda, Sütsağan, Horoz, Kavanoz, Sulu, Parlak, Mat, Berbat, Çamur, Islak, Kuru, Nemli, Kepçe, Bildircin, Saka, Keklik, Tavasapı, Pilav, Dolmasever, Dünyadagülmez, Dönekoğlu, Palavracı, Düdükçü, Tilki vs. soy isimlerden bazılarını örnek vermekle yetinelim siz belki daha ilginç soy isimlerle karşılaşmışsınızdır.

Bizim yazımıza konu olan İbrahim Kalay da 1890 yılında Beypazarı'nda kalaycılık ve bakır ustalığına başlar. Eskişehir'e geldiğinde ise Taşbaşı'nda bir dükkân açar. Kendisi öldükten sonra mesleği 1934 doğumlu oğlu Emin Kalay alır.

Emin Kalay Mihaliççik ilçesi Kavak köyünde 5 çocuk babasıdır. Taşbaşı çarşısında aynı mesleği yapan Mustafa Özcan halen hayatta 85 yaşında yüzüne baktığınızda Oflu bir fıkracı ustası gibi şen şakrak bir insan. Taşbaşı'nda kendisinden başka kalaycıları soruyorum bir çırpıda aklına gelenleri sayıyor. “Ben hariç, Ahmet Kuran, Hakkı Kurumehmetoğlu, Ahmet Çiçek, Mehmet Terzi (Trabzon) Mustafa Özcan (Kütahyalı)'ın kemikleri burada” diyor. Köroğlu'nun meşhur, “Tüfek icat oldu mertlik bozuldu” sözü gibi alüminyum çıktı bakır ve kalaycılık da tarihte yerini almaya hazırlanırken Mustafa Özcan amca da nalbur işine girerek tezgâhı kapatır ve şu an ara sıra çocuklarının dükkânına gelerek şen şakrak bir hayatın son demlerini sürüyor.

Emin Kalay da dünyasını değiştirdikten sonra oğlu Ramazan Kalay, dede ve baba mesleğini sürdürmeye devam eder. Zaman içinde Taşbaşı çarşısı dağılınca Ramazan Kalay dükkânı Odunpazarı'na taşır.

Her ne kadar da son zamanlarda “kalaylama”nın adı argo bir kelime olarak anılmaya başlansa da biz boş verelim bu densizleri. Biz sözü gerçek manasıyla analım.

Kalaylamak, bir bakır kabı yüzünüze güler hâle getirmek demektir. Altın, gümüş, kalay, bakır, kurşun ve cıvanın eski çağlardan günümüze kadar birçok alanda kullanıldığını biliyoruz. Bizim mevzuumuz olan kalaya gelince dünyada yaklaşık 35 ülkede yapılan kalay madenciliğinde; Malezya, Bolivya, Tayland, Endonezya, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Çin önemli kalay yataklarına sahiptir. Gümüşümsü gri renkte, havada kolaylıkla okside olmayan, korozyona karşı dirençli olma özelliğinden dolayı özel bir önem taşır. Teneke yapımında, kaplamacılıkta, çeşitli alaşımlar, lehim ve kimyasal madde yapımının yanı sıra Otomotiv endüstrisinde de motor yataklarında, kaporta, radyatör, yağ ve hava filtrelerinde kullanılır. Uçak ve gemi endüstrisi ile elektronik ve elektrik sanayinde geniş bir kullanım alanına sahiptir. Kimya sanayiinde boya, parfüm, sabun, poliüretan üretiminden dış macunu yapımına kadar geniş bir alanda tüketilir. Bunların yanında, matbaacılıkta, mutfak malzemeleri ve cam endüstrisinde, çelik konserve kutularının kaplamasında, bronz ve kurşun alaşımlarında kullanıldığını da öğrenmiş olduk. Aklıma gelmişken kalay ile ilgili bir ilginç animızı da anlatalım burada. Üniversite imtihanlarında tepeden tırnağa aranmadığı, kopyanın

nasıl çekileceğini kimsenin bilmediği imtihan salonunda, sigara içmenin serbest olduğu bir dönemde üniversite imtihanına girdim. İmtihandan bir hafta önce şu an adını hatırlamadığım bir arkadaş “Cevap anahtarları bir makine tarafından okunur. Bu makine de doğru cevabı işaretler geçer. Kurşun ve kalay iletken bir madde olduğundan makine cevap şıklarında bu iletkeni görür ve işaretler. Yani senin anlayacağın bütün şıkları işaretleyeceksin, ilk bakışta kâğıdı boş vermiş gibi görünür. Sen kalay ya da kurşun ile şıkların tümünü işaretleyeceksen bu iş tamam” demişti. Biz de arkadaşın aklına uyup bir nalburdan kalay almış ve kalayın ucunu kalem gibi şimşeltmiş öyle imtihana girmiştim. Bir taraftan sigara tellendiriyor bir taraftan da kalay kalem ile cevap şıklarının tümünü işaretliyordum. Bu arada görevli geldi ne yaptığımı sordu ben de bu şekilde şansımı deniyorum dedim. Müdahale etmedi. Ben yine de bazı şıkları kurşun kalemle işaretlemiştim. O yıl ne mi oldu. Ne olacaktı elbette üniversite kazanamadık.

Bu bilgilerin konumuzla kel alakası var diye aklınızdan geçiriyorsanız demek ki yaşıyorsunuz deviren okuyuculardan birisi de sizsiniz. Size kabı-kacağı anlatmamıza gerek yok. Size şimdi metal kaşıkla ilk tanışıklığınızı sorsam onu bile zor hatırlarsınız. Aklınızda kalan sadece kap-kacak kelimeleri ile mutfakta bulunan boyu bir, eni en fazla iki metre uzunlukta iki ya da üç sıra ahşap tereklerden yapılmış, sahanların, tepsilerin, süzeklerin ağızları aşağıya doğru baktırılarak dizildiği raflar kalmıştır.

Askerlik çağına kadar köyden dışarıya pek çıkmadıysanız ya da küçük bir şehirde ya da kasabada yaşıyorsanız evin en önemli araç gereçlerinden birinci sırada yerini alan kap-kacaksız bir hanenin gerçekten bir fakirhane olduğunu da bilirsiniz. Eskiden söz konusu mutfak gereçleri istisnasız bakırdan yapıldı. Anadolu şehirlerinin birçoğunda Bakırcılar Çarşısı en önemli çarşılarından sayılırdı.

Bakırdan yapılan bu mutfak gereçleri bu çarşıdan alınır alınmaz soluk bir tanıdık kalaycıda alınır. Eğer köydeyseniz ve bir kalaycınız yoksa yılın belli aylarında seyyar çingene kalaycılar gelirdi. Omuzlarına attıkları bir heybenin ön gözünde kalay, pamuk, nişadır vs. malzemeler, arka gözünde ise küçük bir tepsi büyüklüğünde elle kolu döndürüldüğünde körük vazifesi gören –biz yine de adına körük diyelim- yarı beline kadar toprağa gömülüp açılan külçük çukurdaki kömüre hava üfleyen –adı sizin aklınıza geldiyse söyleyin- üfürgeç vardır. Atalarımız: “Kalaylı bakır küflenmez” diye boşu boşuna söylememiştir herhalde. İnsanın kalayı da içinin temizliği, namusluluğu, dürüstlüğü, saflığı, şahsiyetliliği vs. diye özetlersek olur mu? Olmaz diyorsanız buyurun siz başka bir tarif bulun.

Biraz da bizim kalaycı Ramazan Kalay’ın körüğüne dönelim. Büyük ihtimalle manda derisinden yapılmış kenarlarından dikilmiş yarım daire şeklinde bir akordeon aleti gibi mübarek. Ateş kuyusunun içine gelen bir borusu var, bir de yukarıdan çektikçe hava üflettiren aleti var. Notasına gelince tek nota o da aleti yukarıdan aşağıya doğru çektikçe “Huu huu” diye ses çıkarır. Ha işte bu ses ateşi uyandırır, kömürü kızıla boyar. Hele ateş uykudayken biz Ramazan ustaya dönelim.

Kalaylanacak kabı eline alıp çürüme, delinme, yamulma, oksitlenme gibi herhangi bir bulgunun olup olmadığını dikkatle inceledikten sonra kabı kısıpca tutturup hafifçe ateşin üzerinde gezindirdikten sonra bir kenara bırakır bunun adına tavlama denir. Kalaylanmak için gelen kaplar kızılrsa yani bakır kap ise bunları tavlama gerek yoktur. Kapları tavladıktan sonra sıra temizlemeye gelir. Önce yamulan yerler ağaç tokmaklarla dövülerek düzeltilir sonra da kapların içine biraz tuz ruhu biraz da kum dökülerek -siz bunun adına deterjan da diyebilirsiniz- bir bez parçası ile iyice ovulur. Şayet kalaylanacak büyük bir sini ise o zaman ayaklarının altına bu bez parçasını alıp iki elini de bir yerde tutarak ayakları ile tivist oyunu oynar gibi bir sağa bir sola dönerek siniyi arındırmaya çalışır. Temizleme bitip kaplar durulandıktan sonra artık kalaylamaya geçelim değil mi?

İsterseniz önce küçük kaplardan başlayalım. Tepsiyi kısıpca tutup uyuyan ateşe yaklaştırdığında körüğün kulpundan asılarak işe başlanır. Birkaç dakika sonra ateş uyanır,

tepsiyi iyice ateşin üzerinde gezindirdikten sonra elindeki kalay çubuğunu önce tepsinin içinde biraz gezdirir, ateşin ısısından dolayı tepsinin içine akan kalayı diğer elindeki pamuğu nişadıra sürerek tepsinin içinde hızlı bir şekilde itina ile tepsiyi yıkıyormuş gibi ovalar tepsinin içi tamamdır. Aynı şekilde dışından da kalayı fır dolandırıp hızlı bir şekilde dışını da ovaladıktan sonra al sana yalap yalap yanan bir tepsi. Kazanlar, ibrikler, abdest leğenleri, helkeler, sitiller, bakraçlar, siniler, leğenler, tepsiler, sahanlar aynı şekilde ustanın maharetli elleri arasında insanın yüzüne gülen kap-kacaklar oluverip çıkarlar.

Ne eski adamlar kaldı ne kab-kacaklar kaldı. Önce alüminyum kazanlar, güğümler, tencereler, tepsiler daha sonra da paslanmaz saclardan yapılan diğer mutfak eşyaları çıktı. Zaman içinde paslanmaz çelikten yapılan bugünkü kullanımda olan mutfak gereçleri bakır kab-kacakları mutfaktan dışarıya attı.

Ey gözünü sevdiğimin bakır kapları; kalaylandığında yüzünüze gülümseyen kablalar... Sizler mi bizden, bizler mi sizden uzaklaştık? Kim kimi terk etti? Bir bakır kazanda pişen yemekle şu anki demir yığını kazanlarda pişen yemekler arasında dağlar kadar lezzet farkı vardır. Köz gitti, mutfaklarda alev var ama bu alevlerin gazını bir saatli bomba gibi evlerimizde muhafaza etmeye başladık.

Dondurmacılar, pastane sahipleri, salepçiler hâlâ bakır kazanlardan vazgeçmiş değiller. Tabanı yuvarlak bu koca kazanlar her ne kadar da doğalgaz alevi ile ısınsalar da “küçük bir lezzet farkı büyük bir mutluluktur” hesabı, dünyamızdan çekilmediler. Ramazan Kalay’ın dükkânında diğer mutfak gereçleri her ne kadar da bir aksesuar gibi dursalar da zevk sahibi müşterilerini bekliyor. İstedığınız kazanı, tencereyi, tepsiyi, tabağı, sahanı gözünüze kestirdiğinizde Ramazan usta onları bir güzel kalaylayıp mutfağınızın başköşesine misafir edebilir.

Odunpazarı, küllerinden doğan Anka kuşu gibi yeniden o ihtişamlı günlerine dönerken, Ramazan Kalay da Odunpazarı Kurşunlu Külliyesi karşısında bulunan dükkânında son kalaycı olarak mesleğini ve hayatını sürdürmeye devam ediyor.